

SEJMN
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

IV kadencja

Prezes Rady Ministrów

DSP-440-45/03

Druk nr 1888

Warszawa, 7 sierpnia 2003 r.

Pan

Marek Borowski

Marszałek Sejmu

Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku,

Przekazuję, przyjęty przez Radę Ministrów dokument:

- Informacja o działaniach podejmowanych w 2002 roku na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. „KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”.

Do reprezentowania Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych został upoważniony przez Radę Ministrów Minister Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej.

Z wyrazami szacunku

z up.

Wiceprezes Rady Ministrów

(-) Marek Pol

INFORMACJA

**o działaniach podejmowanych w 2002 roku
na rzecz realizacji postanowień
uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
z dnia 1 sierpnia 1997 r.**

„KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”

Spis treści:	str.
Wstęp	3
1. Prawo do dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym.	6
2. Prawo do dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny.	8
3. Prawo do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną.	14
4. Prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej.	17
5. Prawo do pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych.	25
6. Prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz do korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych.	27
7. Prawo do zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględniania tych kosztów w systemie podatkowym.	33
8. Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych.	38
9. Prawo do posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszystkich aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych.	42
10. Prawo do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.	44
Podsumowanie	54

Wykaz załączników:

Załącznik Nr 1 – dane tabelaryczne dot. aktywności ekonomicznej osób niepełnosprawnych, zatrudnienia i bezrobocia osób niepełnosprawnych oraz sytuacji gospodarstw domowych,

Załącznik Nr 2 – programy zdrowotne realizowane przez Ministerstwo Zdrowia w 2002 roku.

Załącznik Nr 3 - dofinansowanie podmiotów i zadań w ramach współpracy Ministerstwa Zdrowia z organizacjami pozarządowymi w roku 2002.

Załącznik Nr 4 – wykaz aktów prawnych służących realizacji poszczególnych praw osób niepełnosprawnych.

Załącznik Nr 5 – zestawienie uwag organizacji pozarządowych odnośnie przestrzegania praw osób niepełnosprawnych.

WSTĘP

Aktualnym źródłem informacji o rozmiarze niepełnosprawności prawnej¹ w Polsce w przypadku osób w wieku 15 lat i więcej jest badanie aktywności ekonomicznej ludności Polski (BAEL) realizowane co kwartał przez Główny Urząd Statystyczny. Pełne dane o rozmiarze niepełnosprawności w Polsce dostępne będą po opublikowaniu wyników Narodowego Spisu Powszechnego 2002.

¹W rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz. 776 z późn.zm.)

W przypadku dzieci (osób w wieku poniżej 16 lat) GUS nie prowadzi regularnych badań rozmiaru niepełnosprawności. Według badania warunków życia ludności z 2001 r. liczba tych dzieci wynosiła ok. 180 tys., co jest zapewne liczebnością zaniżoną zważywszy, że w 2002 r. w ciągu zaledwie 10 miesięcy obowiązywania nowych przepisów dotyczących orzekania o niepełnosprawności dzieci² wydano 182.372 orzeczenia.

Według badania BAEL w IV kwartale 2002 r. było w Polsce 4,235 mln osób niepełnosprawnych prawnie w wieku 15 lat i więcej (ok. 13,6% ogółu ludności w tym wieku), z czego:

- 2.071 mln mężczyzn i 2.164 mln kobiet,
- 2.531 mln w miastach i 1.704 mln na wsi,
- w wieku najbardziej mobilnym zawodowo (do 49 lat) było 24,2% osób (1.026 mln) niepełnosprawnych, w wieku 50-59 lat – 29,3% (1.242 mln) a wieku 60 lat i więcej – 46,4% (1.967 mln).

Spośród osób w wieku 15 lat i więcej 22,6% osób posiadało orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności (lub orzeczenie równoważne), 34,5% - orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (lub orzeczenie równoważne), a 42,9% o lekkim stopniu niepełnosprawności (lub orzeczenie równoważne).

Najczęściej występującymi przyczynami niepełnosprawności wśród osób w tym wieku były schorzenia układu krążenia (43,9%), uszkodzenia narządów ruchu (42,7%) i schorzenia neurologiczne (25,2%), przy czym u wielu osób występowało jednocześnie kilka schorzeń³.

Poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych, aczkolwiek w ciągu ostatnich lat nieco się poprawił, to jednak nadal jest niekorzystny; w IV kw. 2002 r. wśród osób w wieku 15 lat i więcej wykształcenie wyższe miało 4,1% osób, policealne i średnie - 22,1%, zasadnicze zawodowe - 26,1%, a aż 47,1% najwyżej podstawowe.

Niski poziom wykształcenia jest jednym z czynników negatywnie wpływających na aktywność zawodową osób niepełnosprawnych. W IV kw. 2002 r. jedynie 17,3% osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej deklarowało aktywność zawodową⁴ (60,9% osób sprawnych), przy czym 24,6% osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym⁵. Jeszcze mniej korzystne były wskaźniki zatrudnienia: w IV kw. 2002 r. pracowało 14,4% osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej (48,8% sprawnych), przy czym 19,8% osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym.

Osoby niepełnosprawne pracowały głównie w rolnictwie (41,7%). Jedynie ok. 52,4% osób niepełnosprawnych pracowało na pełny etat. Pracownicy najemni to ok. 287 tys. osób, z czego 203 tys. pracowało w zakładach pracy chronionej (188,3 tys. w przeliczeniu na pełny etat).⁶ Zdecydowana większość ogółu pracujących (70,2%) to osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności.

W końcu grudnia 2002 r. w powiatowych urzędach pracy zarejestrowanych było 56.541 niepełnosprawnych bezrobotnych (co oznacza utrzymywanie się tendencji wzrostowej trwającej od kilku lat) i 32.894 niepełnosprawnych poszukujących pracy i nie pozostających w zatrudnieniu⁷ (tendencja spadkowa). Niskie wykształcenie obniża szanse na znalezienie pracy: wśród bezrobotnych osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w końcu 2002 r. w urzędach pracy było 33,3% osób mających wykształcenie wyższe i będących w rejestracji dłużej niż 12 miesięcy, podczas gdy wśród mających wykształcenie najwyżej gimnazjalne – 61,4%.

Zdecydowana większość osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej to osoby bierne zawodowo (82,7%). Najczęstsze przyczyny bierności zawodowej osób niepełnosprawnych to niesprawność lub choroba (72%) oraz emerytura (22,2%). Spośród tych osób 26,4% posiadało orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności (lub orzeczenie równoważne), 36,3% - orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (lub orzeczenie równoważne), a 37,3% o lekkim stopniu niepełnosprawności (lub

² Zgodnie z ustawą jak wyżej

³ Badanie modułowe sytuacji osób niepełnosprawnych na rynku pracy zrealizowane w 2000 r. przy BAEL

⁴ Pracowało lub było gotowych do podjęcia pracy (bezrobotni). Dla porównania współczynnik aktywności zawodowej osób sprawnych wynosił w tym czasie 60,9%.

⁵ 18-60/65lat

⁶ Na podstawie danych za grudzień 2002 r. otrzymanych od wojewodów przez Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych

⁷ Osoby niepełnosprawne nie pozostające w zatrudnieniu i poszukujące pracy ale mające stałe źródło utrzymania np. rentę inwalidzką, rentę szkoleniową nie mogą być zarejestrowane jako bezrobotne.

orzeczenie równoważne). Wśród osób niepełnosprawnych biernych zawodowo aż 54,5% było w wieku produkcyjnym.

Najważniejsze źródła utrzymania osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej to renta inwalidzka i emerytura. Rentę inwalidzką pobierało 67,0% osób; była ona głównym źródłem utrzymania dla 63,4% osób, przy czym dla 46,6% osób pracujących ogółem, dla 31,7% pracowników najemnych, dla 66,5% biernych zawodowo. Emeryturę pobierało 23,2% osób, była ona głównym źródłem utrzymania dla 23,0% osób, przy czym dla 9,3% osób pracujących ogółem, dla 7,3% pracowników najemnych i 26,1% osób biernych zawodowo. Z pracy żyło 14,7% osób niepełnosprawnych, była ona głównym źródłem utrzymania zaledwie dla 6,2% osób niepełnosprawnych, przy czym dla 42,9% osób pracujących ogółem, a dla 60,6% pracowników najemnych.

Około 1/3 gospodarstw domowych w Polsce miało swoim składzie co najmniej 1 osobę niepełnosprawną. Na 3.289 gospodarstw domowych z co najmniej 1 osobą niepełnosprawną prawnie w wieku 15 lat i więcej:⁸

- 25,5% miało w składzie osobę ze znacznym stopniem niepełnosprawności,
- 66,8% to gospodarstwa co najwyżej 3 osobowe (15,5% - 1 osobowe, 32,3% - 2 osobowe, 19,0% - 3 osobowe),
- jedynie 21,6% miało w składzie dziecko w wieku do lat 14⁹.
- 51,2% miało w swoim składzie osobę pracującą¹⁰,
- prawie 20% miało w swoim składzie osobę bezrobotną¹¹
- prawie 40% nie miało w swoim składzie osób aktywnych zawodowo,
- 63,3% to gospodarstwa emerytów lub rencistów¹².

Gospodarstwa domowe z co najmniej 1 osobą niepełnosprawną prawnie znajdowały się w gorszej sytuacji ekonomicznej niż gospodarstwa bez osób niepełnosprawnych. Badanie warunków życia ludności w 2001 r. wykazało, że:¹³

- przeciętny dochód gospodarstw domowych z osobą niepełnosprawną wynosił 710 zł, a 862 zł dla gospodarstw bez osób niepełnosprawnych,
- 43% gospodarstw domowych z osobą niepełnosprawną oceniało swoją sytuację materialną jako złą lub bardzo złą (30% gospodarstw bez osób niepełnosprawnych),
- 47,8% gospodarstw domowych z osobą niepełnosprawną nie było w stanie odłożyć żadnych pieniędzy na poważniejsze zakupy (32,9% w przypadku gospodarstw bez osób niepełnosprawnych),
- 6,5% gospodarstwom nie starczało nawet na najtańsze jedzenie i ubranie (4,2% w przypadku gospodarstw bez osób niepełnosprawnych),
- wyposażenie gospodarstw domowych z osobą niepełnosprawną w dobra trwałego użytkowania było wyraźnie gorsze, zwłaszcza w przypadku urządzeń technologicznie nowocześniejszych; pralkę automatyczną posiadało 66,8% tych gospodarstw (77,9% gospodarstw bez osób niepełnosprawnych), kuchenkę mikrofalową - 15,8% (25,3%), odtwarzacz płyt kompaktowych - 31,9% (49,5%), telefon stacjonarny - 69,5% (74,9%), telefon komórkowy - 22,0% (36,9%), komputer - 12,3% (24,0%), podłączenie do Internetu - 4,3% (10,2%).
- 24,5% gospodarstw domowych z osobą niepełnosprawną bało się biedy i odczuwało bezradność (15,8% w przypadku gospodarstw bez osób niepełnosprawnych),
- 36,1% gospodarstw domowych z osobą niepełnosprawną zrezygnowało z badań specjalistycznych, zabiegów rehabilitacyjnych, wyjazdów do sanatorium (20,6% w przypadku gospodarstw bez osób niepełnosprawnych),
- 31,6% gospodarstw domowych z osobą niepełnosprawną musiało zrezygnować z zakupu co najmniej 1 egzemplarza gazety codziennej raz na tydzień (23,6% w przypadku gospodarstw bez osób niepełnosprawnych),
- 52,9% gospodarstw domowych z osobą niepełnosprawną uważało, że ich poziom życia pogorszy się w przyszłości (40,8% w przypadku gospodarstw bez osób niepełnosprawnych),
- 40,8% gospodarstw domowych z osobą niepełnosprawną odczuwało konieczność korzystania z pomocy finansowej (30,3% w przypadku gospodarstw bez osób niepełnosprawnych),

⁸ BAEL GUS IV kw.2002

⁹ Nie musi to być dziecko niepełnosprawne

¹⁰ Nie musi to być osoba niepełnosprawna

¹¹ jak wyżej

¹² Emerytura lub renta jest głównym źródłem utrzymania gospodarstwa

¹³ Zróżnicowanie warunków życia ludności w Polsce w 2001 r. GUS 2002

W konsekwencji niekorzystne były wskaźniki ubóstwa bez względu na przyjętą metodę ich wyliczania. Np. poniżej minimum socjalnego żyło 62,2% osób w gospodarstwach domowych z osobą niepełnosprawną (54,9% w przypadku gospodarstw bez osób niepełnosprawnych), przy czym aż 76,9% gospodarstwach domowych z dzieckiem niepełnosprawnym poniżej 16 lat.¹⁴

Dostęp do kultury i wypoczynku dla osób o znacznej niesprawności ruchowej uwarunkowany jest przystosowaniem obiektów do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Niestety ciągle udział obiektów przystosowanych jest niezadowalający i znacznie zróżnicowany terytorialnie. Relatywnie biorąc najkorzystniejszy był wskaźnik przystosowania instytucji widowiskowych, czyli teatrów i instytucji muzycznych - w 2001 r. przystosowanych było 41,7% tych obiektów, przy czym 41,6% teatrów dramatycznych, 55,6% oper, 41,7% operetek i teatrów muzycznych, 50% filharmonii. W przypadku innych obiektów kultury sytuacja była wyraźnie gorsza; przystosowanych było 39,8% kin stałych, 28,2% galerii, 19,8% muzeów, 14,8% ośrodków i domów kultury i 8,7% bibliotek. W przypadku obiektów turystycznych sytuacja też nie prezentowała się najlepiej, relatywnie korzystny był wskaźnik dotyczący hoteli, moteli i pensjonatów. W 2001 r.:

- 12,% obiektów turystycznych miało pochylnie wjazdowe (28,9% w przypadku hoteli, moteli i pensjonatów),
- 3,5% drzwi automatyczne (odpowiednio 12,9%),
- 4,7% przystosowaną windę (15,7%),
- 11,9% przystosowane pokoje lub/i łazienki (32,0%),
- 4,7% inne udogodnienia (10,9%).

Równie mało zadowalające było przystosowanie komunikacji miejskiej. Według danych za 2000 r. w Polsce przystosowanych było 1.634 autobusów miejskich tj. 14,1% ogółu, w 2001 r. liczba ta wzrosła do 2.389 tj. 20,2%. Znacznie gorsza była sytuacja w przypadku tramwajów: w 2001 r., przystosowanych było zaledwie 61 tramwajów tj. 1,6% ogółu.¹⁵

Dane dotyczące aktywności ekonomicznej osób niepełnosprawnych, zatrudnienia i bezrobocia osób niepełnosprawnych oraz sytuacji gospodarstw domowych z osobą niepełnosprawną zawiera Załącznik Nr 1 do niniejszej *Informacji*.

1. Prawo dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym

Niepełnosprawność, z uwagi na powszechność oraz konsekwencje zarówno w sensie indywidualnym jak i społecznym, jest jednym z najpoważniejszych zjawisk współczesnego świata, w tym również w naszym kraju.

Ostatnie dziesięciolecie, czy nawet już dziesięciolecia, przyniosły istotne zmiany w sposobie postrzegania osób z niepełnosprawnością. O prawach osób niepełnosprawnych zaczęto mówić w kontekście praw człowieka. Oznacza to, że osoby niepełnosprawne mają te same prawa, co wszyscy inni obywatele, ale w rzeczywistości napotykają one zbyt wiele przeszkód, by mogły w pełni z tych praw korzystać. Dlatego też, niezbędne jest tworzenie szczególnych rozwiązań prawnych, mechanizmów wyrównywania szans i warunków korzystania z przysługujących im praw, aby w takim samym stopniu mogły korzystać z praw przysługującym wszystkim obywatelom.

Wyrównywanie szans oznacza proces, dzięki któremu różne systemy i instytucje funkcjonujące w społeczeństwie i środowisku, takie jak usługi, różne formy działania, informacja i dokumentacja, są powszechnie dostępne wszystkim, zwłaszcza osobom niepełnosprawnym („Standardowe zasady wyrównywania szans osób niepełnosprawnych” – ONZ 1993).

Zasięg niepełnosprawności stawia przed państwem, jako podmiotem polityki społecznej, obowiązek podejmowania działań zapobiegających jej powstawaniu, a także zmierzających do łagodzenia negatywnych skutków niepełnosprawności. Działania te podejmowane są na różnych szczeblach administracji rządowej i samorządowej przy jednoczesnym wsparciu organizacji pozarządowych i społeczności lokalnych.

Jednym z celów rehabilitacji społecznej jest między innymi umożliwienie osobom niepełnosprawnym dostępu do dóbr i usług, bowiem niepełnosprawność ogranicza lub wręcz uniemożliwia społeczne funkcjonowanie osób nią dotkniętych. Należy jednak pamiętać, że dostęp ten zależy od wielu czynników, takich jak:

¹⁴ Warunki życia ludności w 2001 r., GUS 2002

¹⁵ „Transport – wyniki działalności w 2001 r.”, GUS 2002

- uwarunkowania terytorialne, w tym rozpoznanie sytuacji i potrzeb osób niepełnosprawnych zamieszkałych na danym terenie, zasobność gminy, powiatu, województwa i wynikające z niej możliwości angażowania środków na podejmowanie i realizację działań na rzecz osób niepełnosprawnych, istniejąca infrastruktura i jej dostępność dla osób niepełnosprawnych, funkcjonowanie na danym terenie organizacji pozarządowych reprezentujących osoby niepełnosprawne itp.,
 - indywidualna sytuacja materialna osób niepełnosprawnych,
 - aktywność osób niepełnosprawnych, a także organizacji je zrzeszających lub działających na ich rzecz.
- Niezmierznie ważnymi działaniami sprzyjającymi realizacji prawa osób niepełnosprawnych do dostępu do dóbr i usług są między innymi:

- likwidacja wszelkiego typu barier (architektonicznych i urbanistycznych, komunikacyjnych i w komunikowaniu się, psychospołecznych) utrudniających osobom niepełnosprawnym funkcjonowanie i aktywne uczestniczenie w życiu społecznym,
- kształtowanie potrzeb i zainteresowań osób niepełnosprawnych,
- wyrabianie zaradności, samodzielności i aktywności,
- kształtowanie w społeczeństwie właściwych postaw i zachowań wobec osób niepełnosprawnych, sprzyjających integracji i niedyskryminacji.

Należy podkreślić, że szczególną rolę pełnią tu różnego rodzaju instytucje i organizacje pozarządowe, które inicjują działania, promują osiągnięcia osób niepełnosprawnych oraz aktywizują ich do pełnienia nowych ról i czynnego uczestnictwa w życiu społecznym.

2. Prawo do dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny.

W roku 2002 osoby niepełnosprawne korzystały na równych zasadach z pozostałymi ubezpieczonymi ze świadczeń zdrowotnych przysługujących na podstawie przepisów określonych w ustawie z dnia 6 lutego 1997 r. o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym (Dz.U. Nr 28, poz. 153 z późn. zm.).

Świadczenia te dotyczyły zachowania zdrowia, zapobiegania chorobom i urazom, wczesnego wykrywania chorób, leczenia, zapobiegania niepełnosprawności. Osoba niepełnosprawna mogła uzyskać m.in. poradę lekarską, badanie diagnostyczne, leczenie ambulatoryjne, w domu pacjenta, leczenie szpitalne, a w ramach pomocy doraźnej rehabilitację leczniczą, świadczenia pielęgniarstwa, zaopatrzenie w leki i materiały medyczne, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze oraz lecznicze środki techniczne, świadczenia stomatologa przy użyciu podstawowych materiałów medycznych.

Osoby z zaburzeniami psychicznymi korzystały z opieki zdrowotnej wykonywanej zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. Nr 111, poz. 535 z późn. zm.) w ramach podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej – w formie pomocy doraźnej, ambulatoryjnej, dziennej, szpitalnej i środowiskowej oraz w domach pomocy społecznej.

Ministerstwo Zdrowia, analogicznie jak w latach ubiegłych, realizowało programy polityki zdrowotnej finansowane z budżetu państwa, których celem była profilaktyka, wczesna diagnostyka, wczesna interwencja oraz leczenie osób z chorobami ograniczającymi sprawność i uniemożliwiającymi aktywne uczestnictwo w życiu społecznym. Opis realizowanych programów, związanych z celami zapisanymi w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych oraz wysokość środków finansowych wydatkowanych na ich realizację, przedstawia załącznik Nr 2.

W ramach działań dotyczących polityki zdrowotnej państwa wobec osób niepełnosprawnych Ministerstwo Zdrowia współpracowało z organizacjami pozarządowymi. Były to głównie:

- stowarzyszenia ochrony zdrowia, które prowadzą sieć specjalistycznych ośrodków rehabilitacyjno – terapeutycznych dla dzieci i młodzieży z różnymi rodzajami niepełnosprawności, jak również
- inne podmioty działające bezpośrednio na rzecz osób niepełnosprawnych bądź pomagające rodzinom i opiekunom tych osób organizując dla nich specjalistyczne szkolenia i poradnictwo.

Wykaz organizacji współpracujących w 2002 r. z Ministerstwem Zdrowia, dane o rodzajach i zakresie prowadzonych przedsięwzięć oraz o wysokości przekazanych środków obrazuje Załącznik Nr 3.

W roku 2002 w ramach omawianej współpracy zawarto z organizacjami pozarządowymi 37 umów na łączną kwotę 3.899.998 zł.

Dofinansowanie przyznano na realizację m.in. zadań takich jak:

- 1) zintegrowane aktywne poradnictwo dla rodziców lub opiekunów dzieci i młodzieży z różnymi rodzajami niepełnosprawności: niewidomych i słabowidzących ze złożoną niepełnosprawnością, głuchych i niedosłyszących, z upośledzeniem umysłowym, cierpiących na autyzm,
- 2) promowanie honorowego krwiodawstwa,
- 3) poradnictwo dla opiekunów osób z chorobą Alzheimera,
- 4) poradnictwo i opieka nad osobami dorosłymi z dysfunkcją słuchu,
- 5) przygotowanie osób niepełnosprawnych intelektualnie do pełnienia ról w dorosłym życiu,
- 6) wspieranie wydawnictw o charakterze edukacyjnym z zakresu profilaktyki niepełnosprawności,

Ponadto w roku 2002 Ministerstwo Zdrowia dofinansowało funkcjonowanie poradni Polskiego Związku Głuchych (w kwocie 1.000.000 zł) oraz działalność Polskiego Związku Niewidomych (w kwocie 500.000 zł).

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, realizując zadania określone w art. 69 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 137, poz. 887 z późn. zm.), prowadził działalność profilaktyczno – leczniczą poprzez prewencję rentową.

ZUS kierował ubezpieczonych na rehabilitację leczniczą w ramach prewencji rentowej oraz zamawiał usługi rehabilitacyjne na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 października 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu kierowania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na rehabilitację leczniczą oraz udzielania zamówień na usługi rehabilitacyjne (Dz. U. Nr 131, poz. 1457).

W 2002 r. Zakład współpracował z 45 ośrodkami rehabilitacyjnymi, do których skierowano na rehabilitację leczniczą i pokryto koszty leczenia w ramach prewencji rentowej 65.841 ubezpieczonych, w tym rehabilitacji leczniczej osób z powodu schorzeń:

- narządu ruchu – 42.444,
- układu krążenia – 14.601,
- układu oddechowego – 4.721,
- narządu ruchu w systemie ambulatoryjnym – 4.075.

Na program rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej wydatkowano 106.412,3 tys. zł, tj. średnio na jednego ubezpieczonego – 1.616 zł.

Ubezpieczonym skierowanym na rehabilitację leczniczą Zakład Ubezpieczeń Społecznych refundował koszty dojazdu na rehabilitację. Wydatkowano na ten cel 2.668,0 tys. zł.

Łączne wydatki na rehabilitację leczniczą w ramach prewencji rentowej ZUS wynosiły 109.080,3 tys. zł, a średni koszt na jednego ubezpieczonego wyniósł – 1.657 zł.

Należy nadmienić, że Zakład po upływie 1 roku od zakończenia rehabilitacji leczniczej opracowuje analizę efektywności prowadzonej rehabilitacji w ramach prewencji rentowej ZUS.

Na podstawie analizy danych o ubezpieczonych skierowanych na rehabilitację leczniczą, określony został procent ubezpieczonych, którzy nie pobierali żadnych świadczeń z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, i którzy odzyskali możliwość podjęcia pracy zarobkowej.

Efektywność prowadzonych przez Zakład działań w zakresie realizacji programu rehabilitacji leczniczej za lata 1996-2000 przedstawia poniższa tabela.

Efektywność rehabilitacji w/g badań przeprowadzonych przez Departament Statystyki ZUS w rok po zakończeniu rehabilitacji

Lata	% ubezpieczonych, którzy po rehabilitacji mogli podjąć pracę zarobkową
1996	32,2
1997	35,8*
1998	44,6**
1999	44,1***

2000	39,2****
------	----------

*35,8 – (21,5% ubezpieczonych nie pobierało przez okres 1 roku od zakończenia rehabilitacji żadnych świadczeń, a 14,3% pobierało jedynie zasiłek chorobowy od 1 do 20 dni bezpośrednio po rehabilitacji),

**44,6 – (32,0% ubezpieczonych nie pobierało żadnych świadczeń, a 12,6% pobierało jedynie zasiłek chorobowy do 20 dni bezpośrednio po rehabilitacji),

***44,1 – (35,2% ubezpieczonych nie pobierało żadnych świadczeń, a 8,9% pobierało jedynie zasiłek chorobowy do 20 dni bezpośrednio po rehabilitacji),

****39,2 – (31,1% ubezpieczonych nie pobierało żadnych świadczeń, a 8,1% pobierało jedynie zasiłek chorobowy do 20 dni bezpośrednio po rehabilitacji).

W 2002 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych dofinansowywał również inne działania dotyczące prewencji rentowej. Były to między innymi szkolenia i konferencje, w których Zakład uczestniczył organizując sesje w zakresie rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej i szeroko pojętej promocji zdrowia.

Łączna kwota dofinansowania tych działań wyniosła 150.000 tys. zł, w tym przekazano dla:

- 1) Akademii Medycznej w Lublinie – kwotę 20,0 tys. zł,
- 2) Akademii Medycznej we Wrocławiu – 20,0 tys. zł,
- 3) Centralnego Instytutu Ochrony Pracy – 20,0 tys. zł,
- 4) Polskiego Towarzystwa Ultrasonograficznego – 25,0 tys. zł,
- 5) Polskiego Towarzystwa Medycyny Społecznej i Zdrowia Publicznego – 15,0 tys. zł,
- 6) Polskiego Towarzystwa Rehabilitacji – 15,0 tys. zł,
- 7) Stowarzyszenia na Rzecz Promocji Zdrowia Profilaktyki Chorób Układu Krążenia – 20,0 tys. zł,
- 8) Konkurs „Poprawa Warunków Pracy” – 15,0 tys. zł.

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego realizując zadania w zakresie ubezpieczeń społecznych rolników, określone w art. 64 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 1998 r., Nr 7, poz. 25 z późn. zm.), podejmowała działania na rzecz pomocy ubezpieczonym i osobom uprawnionym do świadczeń z ubezpieczenia w korzystaniu z różnych form rehabilitacji.

Tak jak w latach ubiegłych, do Centrów Rehabilitacji Rolników w Kołobrzegu, Iwoniczu Zdroju, Horyńcu Zdroju, Jedlcu, Szklarskiej Porębie, Ośrodka Szkoleniowo-Rehabilitacyjnego w Teresinie i Ośrodka Wypoczynkowo-Rehabilitacyjnego w Świnoujściu, stanowiących własność KRUS, kierowani byli na rehabilitację leczniczą rolnicy wykazujący długotrwałą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym albo zagrożeni taką niezdolnością, rokujący jej odzyskanie w wyniku dalszego leczenia i rehabilitacji.

KRUS ze środków Funduszu Prewencji i Rehabilitacji, wyposaża w sprzęt rehabilitacyjny do fizykoterapii i kinezyterapii wiejskie (gminne) ośrodki zdrowia. Kasa jest również właścicielem aparatury i sprzętu medycznego użyczanego zakładom opieki zdrowotnej, których duży odsetek pacjentów stanowią rolnicy uprawnieni do świadczeń z ubezpieczenia społecznego rolników.

W ramach zrealizowanych przez Kasę w 2002 r. zadań z zakresu rehabilitacji leczniczej:

- skierowano na stacjonarną rehabilitację leczniczą ze wskazań restytucyjnych 7.935 rolników,
- umożliwiono korzystanie ze sprzętu rehabilitacyjnego należącego do KRUS w 397 placówkach (w tym: w 389 gabinetach usprawnienia leczniczego w wiejskich i gminnych ośrodkach zdrowia), gdzie wykonano 5.334.549 zabiegów rehabilitacyjnych u 347.652 pacjentów.

Struktury Ministerstwa Sprawiedliwości realizowały działania rehabilitacyjne na rzecz osób niepełnosprawnych przebywających w więzieniach.

W 2002 r. w zakładach karnych i aresztach śledczych przebywały ogółem 1.722 osoby niepełnosprawne w tym 794 z niepełnosprawnością psychiczną. Więzienna służba zdrowia dysponowała 10 specjalistycznymi pracownikami fizykoterapii na terenie całego kraju, a wytypowane zakłady karne przyjmowały niepełnosprawnych fizycznie.

Osoby niepełnosprawne tymczasowo aresztowane i skazane, jeśli tego wymagał ich stan zdrowia, korzystały z pracowni fizykoterapii w aresztach śledczych, bądź umieszczane były w szpitalach więziennych.

Skazani z zaburzeniami psychicznymi lub upośledzeni umysłowo wymagający oddziaływania specjalistycznego, zwłaszcza opieki psychologicznej, lekarskiej lub rehabilitacji odbywali karę pozbawienia wolności w wyposażonych w specjalnie dostosowaną bazą materialną i programy działania oddziałach terapeutycznych, w których zatrudniono odpowiednio przeszkoloną kadrę. Otrzymywali tam oni w sposób zindywidualizowany, w atmosferze wychowawczej, pomoc o charakterze korekcyjnym.

Do podstawowych metod oddziaływania psychokorekcyjnego należą psychoterapia indywidualna, grupowa, terapia zajęciowa, zajęcia kulturalno – oświatowe, sportowe, leczenie farmakologiczne. Należy jednocześnie nadmienić, że zgodnie z art. 115 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego, skazanym - w szczególnie uzasadnionych wypadkach - zapewnia się bezpłatne zaopatrzenie w niezbędne protezy.

Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny, przysługiwały osobom ubezpieczonym na podstawie przepisów ustawy o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym.

Od 1 stycznia 2002 r. weszły w życie rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 10 października 2001 r. w sprawie:

- 1) *limitu cen dla przedmiotów ortopedycznych, środków pomocniczych i leczniczych środków technicznych, o takim samym zastosowaniu, ale różnych cenach oraz limitu cen dla napraw przedmiotów ortopedycznych (Dz.U. Nr 121, poz. 1313).*

Był to nowy akt prawny, w którym określone zostały kwoty limitu, do jakiego można było finansować omawiane zaopatrzenie, a jego opublikowanie spowodowało, że znikły różnice w finansowaniu tego samego przedmiotu przez poszczególne Kasy Chorych.

- 2) *szczegółowego wykazu przedmiotów ortopedycznych, środków pomocniczych i leczniczych środków technicznych, wysokości udziału własnego ubezpieczonego w cenie ich nabycia, podstawowych kryteriów ich przyznawania, okresów użytkowania, a także przedmiotów ortopedycznych podlegających naprawie (Dz.U. Nr 121, poz. 1314).*

W rozporządzeniu tym, oprócz okresu użytkowania danego przedmiotu i wysokości udziału własnego w cenie jego nabycia (o czym stanowiło uprzednio obowiązujące rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 6 listopada 1998 r. w sprawie szczegółowego wykazu przedmiotów ortopedycznych, środków pomocniczych i leczniczych środków technicznych oraz wysokości udziału własnego w cenie ich nabycia), określono również wskazania medyczne do przyznania określonego przedmiotu i wymieniono lekarzy upoważnionych do wystawiania wniosków o jego wydanie.

Osoby niepełnosprawne, które miały trudności w uzyskaniu zaopatrzenia, spowodowane głównie brakiem środków własnych, mogły uzyskać dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Na podstawie znowelizowanych przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz. 776 z późn. zm.) [ustawa zmieniająca z dnia 17 grudnia 2001 r. Dz.U. Nr 154, poz. 1792 z późn. zm.] - zadanie to w 2002 r. zostało przekazane do realizacji przez jednostki samorządu terytorialnego.

Samorządy otrzymały do wykorzystania na dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym na podstawie odrębnych przepisów - środki z Funduszu w łącznej kwocie 31.219.630 zł, co stanowiło 97,99% środków planowanych (wynosiły one 31.861.000 zł), w tym na rzecz dorosłych osób niepełnosprawnych - 20.638 tys. zł oraz na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej - 10.582 tys. zł. Wydatkowały natomiast kwotę 30.354 tys. zł (tj. 97,22% środków przekazanych), w tym na dofinansowanie zaopatrzenia dorosłych osób niepełnosprawnych - 20.279 tys. zł oraz dla dzieci i młodzieży - 10.075 zł. Największe środki na ten cel, w kwocie 4.391,4 tys. zł zostały wydatkowane w województwie małopolskim, a najmniejsze, w kwocie 605,6 tys. zł - w województwie zachodniopomorskim.

Osoby niepełnosprawne w 2002 r. miały możliwość uzyskania ze środków PFRON pożyczki na zakup wózka elektrycznego w ramach obszaru C programu „PEGAZ”, który dotyczył pomocy w aktywizowaniu osób niepełnosprawnych poprzez likwidację barier transportowych i w komunikowaniu się”. Program ten realizowany był przez oddziały Funduszu, które udzieliły 279 pożyczek na zakup wózków elektrycznych na łączną kwotę 3.217.792 zł, w tym 47 pożyczek w kwocie 603.234 zł udzielono na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.

Ponadto, w myśl przepisów ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, Oddziały Funduszu realizowały do końca 2002 r. zadanie dofinansowania zakupu sprzętu i urządzeń zmniejszających skutki niepełnosprawności dzieci.

Środki PFRON na dofinansowanie zakupu sprzętu, z którego korzystać będzie 19.932 dzieci i młodzieży, otrzymało 119 podmiotów w łącznej kwocie 1.555.845 zł. Wśród nich były m.in. stowarzyszenia, organizacje, szkoły specjalne, ośrodki szkolno- wychowawcze, przedszkola integracyjne, szpitale, zakłady

opiekuńczo-rehabilitacyjne, domy pomocy społecznej. Kwota wydatkowana stanowiła 97,91% środków przeznaczonych na realizację tego zadania w 2002 r.

Osoby niepełnosprawne będące kombatantami, mogły uzyskać dofinansowywane do zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny ze środków Państwowego Funduszu Kombatantów. Znaczna część tych środków przekazana została w roku 2002 do dyspozycji Związku Inwalidów Wojennych RP (w kwocie 550 tys. zł) i do Związku Ociemniałych Żołnierzy (w łącznej kwocie 54 tys. zł). Ze środków tych niepełnosprawni kombatanci mogli otrzymać doraźną lub okresową pomoc finansową na częściowe pokrycie zakupów m.in. wózków inwalidzkich, sprzętu rehabilitacyjnego, opłacenia pomocy pielęgniarstwa. Natomiast ze środków PFK pozostawionych do dyspozycji Kierownika Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, 39 osób uzyskało dofinansowanie do zakupu różnego rodzaju sprzętu rehabilitacyjnego, głównie aparatów słuchowych, na łączną kwotę 26 tys. zł.

Działania mające na celu m.in. urzeczywistnienie prawa osób niepełnosprawnych do leczenia i opieki medycznej, podejmował i prowadził w 2002 roku Urząd Nadzoru Ubezpieczeń Zdrowotnych. Można do nich zaliczyć:

- 1) zainicjowanie i prowadzenie przez zespoły składające się z przedstawicieli UNUZ i kas chorych prac zmierzających do ujednolicenia zasad kontraktowania i finansowania świadczeń zdrowotnych, w tym z zakresu rehabilitacji, pielęgnacji, opieki długoterminowej, pielęgniarstwa opieki domowej,
- 2) opracowanie i występowanie do kas chorych ze stanowiskiem w sprawie finansowania w ramach programów lekowych - świadczeń z zastosowaniem leków nie znajdujących się w wykazach leków podstawowych i uzupełniających. Programy takie dotyczyć mają określonych grup ubezpieczonych, np.: chorych na stwardnienie rozsiane, na wirusowe zapalenie wątroby typu B, typu C itd.,
- 3) opracowanie i występowanie do kas chorych ze stanowiskiem w sprawie finansowania przez kasy chorych w ramach posiadanych środków finansowych kosztownych przedmiotów i sprzętu biomedycznego nie umieszczonych w wykazach przedmiotów ortopedycznych, środków pomocniczych i leczniczych środków technicznych, takich jak np.: pomp insulinowych dla osób chorych na cukrzycę, stymulatorów nerwu błędnego dla osób chorych na padaczkę lekooporną, implantów ślimakowych dla osób głuchych,
- 4) występowanie w sprawie dostępności dla osób niepełnosprawnych obiektów i pomieszczeń zakładów opieki zdrowotnej,
- 5) podejmowanie interwencji w sprawie finansowania placówek, ośrodków rehabilitacyjno – terapeutycznych dla osób niepełnosprawnych,
- 6) podejmowanie interwencji w indywidualnych sprawach osób niepełnosprawnych w celu zapewnienia dostępności do świadczeń zdrowotnych.

3. Prawo do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną.

Do podstawowych form rehabilitacji zawodowej i społecznej zalicza się – w myśl art.10 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz. 776 z późn.zm.) – zwłaszcza uczestnictwo osób niepełnosprawnych w turnusach rehabilitacyjnych, warsztatach terapii zajęciowej, zespołach ćwiczeń fizycznych usprawniających psychoruchowo, rekreacyjnych i sportowych oraz innych zespołach aktywności społecznej, zgodnie z potrzebami tych osób.

Turnusy rehabilitacyjne, połączone z elementami wypoczynku, które są aktywną formą rehabilitacji, prowadzone były w 2002 roku poprzez samorządy powiatowe i Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Miały one na celu przede wszystkim ogólną poprawę sprawności uczestników, wyrobienie ich zaradności oraz pobudzanie i rozwijanie zainteresowań.

Samorządy powiatowe – ze środków przekazanych przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych – wypłaciły kwotę 49.339.023 zł na dofinansowanie turnusów dla 100.378 osób. Przeciętne dofinansowanie na osobę wyniosło 492 zł.

Z dofinansowania tego skorzystało:

- 54.225 dorosłych osób niepełnosprawnych – średnie dofinansowanie na osobę 520,81 zł, w tym 1979 osób zatrudnionych w zakładach pracy chronionej – średnie dofinansowanie na osobę 365, 71 zł,
- 19.541 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej - średnie dofinansowanie na osobę – 565,15 zł,

- 13.797 opiekunów dorosłych osób niepełnosprawnych – średnie dofinansowanie na osobę – 372,20 zł,
- 12.815 opiekunów dzieci i młodzieży niepełnosprawnej - średnie dofinansowanie na osobę 383,86 zł.

Wśród wyżej wymienionych uczestników turnusów - 22.415 osób było mieszkańcami wsi, a dofinansowanie do ich pobytu wyniosło łącznie 11.812 zł (średnio na osobę 526,95 zł). Zadanie to było realizowane we wszystkich województwach.

Na turnusy rehabilitacyjne organizowane przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w roku 2002 skierowano 1.312 dzieci rolników ubezpieczonych w KRUS, w tym 957 dzieci, którym przyznano zasiłek pielęgnacyjny.

Zadania zmierzające do ogólnego rozwoju i poprawy sprawności osób niepełnosprawnych, realizowane są przez warsztaty terapii zajęciowej. Są to placówki pobytu dziennego, a czas trwania prowadzonych zajęć wynosi 35 godzin tygodniowo i do 7 godzin dziennie. Zajęcia rehabilitacyjne są prowadzone zgodnie z indywidualnym programem przygotowanym dla uczestników przez radę programową warsztatu, którą tworzą pracownicy warsztatu. Uczestnik warsztatu otrzymuje kieszonkowe w wysokości 20% najniższego wynagrodzenia pracowników określonego na podstawie Kodeksu pracy. Organizatorem warsztatu terapii zajęciowej może być pracodawca prowadzący zakład pracy chronionej lub inna jednostka organizacyjna.

Tworzenie i działalność warsztatów terapii zajęciowej finansowane były w głównej mierze ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, a ich uczestnikami były przede wszystkim osoby, wobec których orzeczono znaczny, a w przypadku osób ze schorzeniami psychicznymi lub upośledzeniem umysłowym – umiarkowany stopień niepełnosprawności. Zarząd PFRON ustalił na rok 2002 wysokość dofinansowania na jednego uczestnika warsztatu w kwocie 14.076 zł, tj. 1.173 zł miesięcznie. Na dzień 31 grudnia 2002 r. było ogółem 450 warsztatów terapii zajęciowej.

Samorządy powiatowe wydatkowały ze środków Funduszu łączną kwotę 168.343 tys. zł na dofinansowanie działania 399 warsztatów terapii zajęciowej, w których uczestniczyło 12.146 osób niepełnosprawnych (w tym 2.414 młodzieży niepełnosprawnej). Z liczby tej:

- 48 warsztatów z 1.643 uczestnikami prowadzonych było przez zakłady pracy chronionej – dofinansowanie w kwocie 20.214 tys. zł,
- 351 warsztaty z 10.474 uczestnikami prowadziły inne jednostki organizacyjne - dofinansowanie w kwocie 148.129 tys. zł.

Od 2002 r. - na podstawie znowelizowanych przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (ustawa zmieniająca a dnia 17 grudnia 2001 r.) - podejmowanie decyzji w sprawie finansowania w części lub całości kosztów organizowania i działania nowych warsztatów terapii zajęciowej należy do wyłącznej kompetencji samorządów.

Dlatego też terenowe oddziały PFRON w 2002 r. nie podejmowały decyzji skutkujących dofinansowaniem tworzenia nowych warsztatów terapii zajęciowej, jedynie realizowały zadanie finansowania kosztów tworzenia

i działania warsztatów w zakresie wykonania zobowiązań z umów zawartych do 31 grudnia 2001 r. W 2002r. terenowe oddziały PFRON wypłaciły na ten cel środki w łącznej kwocie 12.286.558 zł. W wydatkach tych miały miejsce:

- wydatki bieżące w kwocie 11.909.894 zł na pokrycie działalności 36 warsztatów obejmujących terapią zajęciową 975 uczestników, w tym:
 - na rzecz jednostek sektora finansów publicznych wydatkowano 1.386.745 zł,
 - na rzecz pozostałych jednostek – 10.523.149 zł.
- wydatki inwestycyjne w kwocie 376.664 zł na pokrycie kosztów utworzenia 5 warsztatów dla 125 uczestników, w tym:
 - na rzecz jednostek sektora finansów publicznych kwotę 90.000 zł,
 - na rzecz pozostałych jednostek kwotę 286.664 zł.

Jednostki samorządu realizowały na zlecenie Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych zadania w zakresie rehabilitacji społecznej i leczniczej osób niepełnosprawnych w ramach programów samorządowych.

W roku 2002 na realizację programów samorządowych Fundusz wypłacił środki w łącznej kwocie 11.663.290 zł, z tego::

- 8.606.281 zł - na programy dotyczące rehabilitacji dorosłych osób niepełnosprawnych,
- 3.057.009 zł - na programy dotyczące dzieci.

Ze środków tych Oddziały PFRON dofinansowały:

- 1) 74 programy z zakresu rehabilitacji społecznej, które objęły 48.376 osób niepełnosprawnych (w tym 10.923 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej). Wśród tych programów było 19 programów służących dzieciom i młodzieży, 49 programów dotyczących rehabilitacji dorosłych osób i 6 programów przeznaczonych jednocześnie dla dzieci, młodzieży i dorosłych osób niepełnosprawnych.
- 2) 1 program służący rehabilitacji zawodowej, realizowany w województwie świętokrzyskim przez Starostwo powiatowe w Starachowicach. Kwota dofinansowania wyniosła 5.476 zł i przeznaczona była na szkolenia organizowane przez Centrum Szkolenia Ustawicznego dla 17 dorosłych osób niepełnosprawnych.

W ramach omawianych programów samorządowych dofinansowano realizację m.in. takich zadań jak:

- rozbudowa i modernizacja obiektów służących rehabilitacji,
- likwidacja barier architektonicznych,
- prowadzenie rehabilitacji społecznej,
- zakup sprzętu do rehabilitacji,
- imprezy integracyjne,
- organizacja sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych,
- szkolenia rodziców, opiekunów, wolontariuszy zajmujących się osobami niepełnosprawnymi,
- opracowywanie i rozpowszechnianie materiałów informacyjnych i szkoleniowych,
- dofinansowanie kosztów utworzenia warsztatów terapii zajęciowej.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych dofinansowywał również zadania z zakresu rehabilitacji społecznej prowadzone w ramach programu celowego pod nazwą „PARTNER – wspieranie zadań realizowanych przez organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych”. W 2002 r. Fundusz wypłacił na ten cel ogółem 32.946.754 zł, w tym 18.042.976 zł na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.

Ze środków tych dofinansowywane były m.in. zadania, takie jak:

- prowadzenie rehabilitacji dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w różnych typach placówek (wydatkowano 7.768,0 tys. zł),
- organizowanie i prowadzenie szkoleń i kursów dla osób niepełnosprawnych (1.578,7 tys. zł)
- organizowanie szkoleń i warsztatów dla członków rodzin osób niepełnosprawnych, opiekunów i wolontariuszy (945,7 tys. zł),
- prowadzenie terapii psychologicznej dla osób, które stały się niepełnosprawne w stopniu znacznym lub umiarkowanym (134,2 tys. zł),
- prowadzenie grupowych i indywidualnych zajęć, mających na celu nabywanie, rozwijanie i podtrzymywanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania (6.315,3 tys. zł).

4. Prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej.

W celu zagwarantowania dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej prawa do nauki z jej pełnosprawnymi rówieśnikami oraz korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu na bieżąco dokonuje analizy sytuacji edukacyjnej uczniów niepełnosprawnych, czego efektem jest zmienianie lub wprowadzanie rozwiązań prawnych zmierzających do wyrównywania szans dzieci i młodzieży z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

W roku 2002 wprowadzono szereg zmian w przepisach oświatowych dotyczących m.in. organizacji pracy szkół, statutów szkół i placówek, planów nauczania, podstaw programowych, zasad oceniania, klasyfikowania

i promowania uczniów oraz zakończono prace legislacyjne nad kolejnymi rozporządzeniami, które weszły w życie w pierwszych miesiącach 2003 r.

W celu zapewnienia prawidłowej realizacji zadań związanych z kształceniem uczniów niepełnosprawnych w roku 2002 Ministerstwo podejmowało także działania dotyczące:

- współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego szczebla powiatowego oraz organizacjami pozarządowymi w celu organizowania regionalnych strategii wyrównywania szans osób niepełnosprawnych,

- przygotowania nowych programów nauczania i dopuszczenia do użytku szkolnego nowych podręczników dla uczniów niewidomych, uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim oraz dla uczniów niesłyszących - programy nauczania opublikowane zostały na stronie internetowej WSiP, podręczniki szkolne wpisane zostały do wykazu podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego przez MENiS,
- popularyzowania opracowanych standardów egzaminacyjnych dla poszczególnych grup uczniów niepełnosprawnych,
- rozpowszechniania poradników metodycznych dla nauczycieli kształcących uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, niewidomych i słabowidzących, niesłyszących i słabosłyszących w szkołach ogólnodostępnych i integracyjnych.

Jednym z założeń systemu oświaty jest kształcenie dzieci i młodzieży niepełnosprawnej najbliżej ich miejsca zamieszkania. W przypadku braku szkoły specjalnej w pobliżu miejsca zamieszkania kształcenie odbywa się w szkołach w oddziałach ogólnodostępnych, w oddziałach integracyjnych lub w oddziałach specjalnych. Kształcenie uczniów niepełnosprawnych może być organizowane w każdym miejscu ich pobytu (np. w szpitalu, w sanatorium, w jednostce pomocy społecznej).

Dzieci i młodzież niepełnosprawna – na równi z jej pełnosprawnymi rówieśnikami - może kształcić się w ogólnodostępnych:

- szkołach podstawowych,
- gimnazjach,
- szkołach ponadgimnazjalnych,

a także w:

- szkołach i oddziałach integracyjnych, w oddziałach specjalnych,
- szkołach specjalnych wszystkich typów.

Informacje o kształceniu dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w 2002 roku, opracowane przez Centrum Obliczeniowe Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu na podstawie danych statystycznych GUS, przedstawia niżej podane zestawienie:

Rodzaj oddziału	Liczba oddziałów w szkołach:		Liczba uczniów niepełnosprawnych w:	
	podstawowych	gimnazjach	oddziałach szkół podstawowych	oddziałach gimnazjum
specjalny	214	185	1.753	1.979
integracyjny	2.326	575	9.120	2.531
ogólnodostępny	10.814	7.068	32.842	23.049
terapeutyczny	71	46	848	610
wyrównawczy	134	149	1.477	1.951
przysposabiający do pracy	x	178	x	3.554
Razem	13.559	8.201	46.040	33.674

Liczbę kształcących się w szkołach podstawowych uczniów wg rodzaju niepełnosprawności obrazuje poniższa tabela:

uczniowie wg rodzaju niepełnosprawności	w szkołach ogólnodostępnych	w szkołach specjalnych
niewidomi	128	211
słabowidzący	4.251	328
niesłyszący	384	1.121
słabosłyszący	3.415	106
z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim	14.222	16.996
z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym	4.634	10.908
z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim	1.617	3.454
z autyzmem	720	335
przewlekłe choroby	230	1.687
z niepełnosprawnością ruchową	5.905	517

z niepełnosprawnościami sprzężonymi	4.085	2.365
z zaburzeniami psychicznymi	3	196
Inni	x	256
Razem	39.594	38.480

W poniższej tabeli przedstawiono dane dotyczące liczby uczniów niepełnosprawnych kształcących się w gimnazjach:

uczniowie wg rodzaju niepełnosprawności	ogólnodostępnych	specjalnych
niewidomi	50	118
słabowidzący	2.726	346
nieślyszący	156	860
słabosłyszący	1.765	519
z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim	9.355	21.623
z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym	1.668	8.615
z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim	181	292
z autyzmem	94	86
przewlekłe chorzy	82	906
z niepełnosprawnością ruchową	2.859	286
z niepełnosprawnością sprzężoną	1.392	1.730
z zaburzeniami psychicznymi	5	217
inni	x	237
Razem	20.333	35.835

Indywidualnym nauczaniem w szkołach ogólnodostępnych podstawowych objętych było 9.874 dzieci a w ogólnodostępnych gimnazjach 4.089 dzieci.

Ponadto, dane opracowane przez Centrum Obliczeniowe MENiS na podstawie materiałów Głównego Urzędu Statystycznego wskazują, że w 2002 roku funkcjonowały 864 szkoły podstawowe specjalne, w których zorganizowano 4.288 oddziałów dla 40.694 uczniów oraz 833 gimnazja specjalne, w których zorganizowano 3.635 oddziałów dla 40.968 uczniów.

Absolwenci gimnazjów mogli kontynuować naukę w czterech typach szkół ponadgimnazjalnych:

- liceum ogólnokształcącym,
- liceum profilowanym,
- technikum,
- zasadniczej szkole zawodowej.

Programy kształcenia ogólnego w trzech pierwszych typach szkół ponadgimnazjalnych przygotowują uczniów do egzaminu maturalnego.

Ramowe statuty tych szkół przewidują kształcenie uczniów niepełnosprawnych w oddziałach ogólnodostępnych, integracyjnych lub specjalnych. Dodatkowo w statucie zasadniczej szkoły zawodowej specjalnej przewidziano możliwość utworzenia oddziału przysposabiającego do pracy przeznaczonego dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym.

W oddziałach przysposabiających do pracy przeznaczonych dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym program przysposobienia do pracy opracowuje nauczyciel, z uwzględnieniem wybranych treści kształcenia zawartych w podstawie programowej kształcenia w określonym zawodzie. Przysposobienie do pracy może być organizowane w szkole zasadniczej albo poza nią, na podstawie umowy zawartej przez dyrektora szkoły zasadniczej, w szczególności ze szkołą prowadzącą kształcenie zawodowe, centrum kształcenia praktycznego, ośrodkiem dokształcania i doskonalenia zawodowego lub pracodawcą.

Uczniowie słabosłyszący, nieślyszący, słabowidzący, niewidomi, z niepełnosprawnością ruchową oraz z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim we wszystkich typach szkół realizowali podstawę programową kształcenia ogólnego. Dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkołach podstawowych, gimnazjach i oddziałach przysposabiających do pracy obowiązywała odrębna podstawa programowa kształcenia ogólnego. Uczniowie ci byli wyłączeni z obowiązku składania egzaminów i sprawdzianów.

Wśród dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, najliczniejszą grupę stanowili uczniowie z upośledzeniem umysłowym (np. w roku szkolnym 2001/2002 wśród 92.614 uczniów objętych kształceniem specjalnym 59% tj. 54.714 stanowili ci uczniowie).

Uczniowie z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim kończyli swoją edukację na poziomie szkoły zasadniczej, natomiast osoby z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym na poziomie przygotowania do pracy.

Dzieci i młodzież z głębokim upośledzeniem umysłowym realizowały obowiązek szkolny poprzez udział w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych, których celem jest wspomaganie rozwoju, rozwijanie zainteresowań otoczeniem oraz uzyskiwanie niezależności od innych osób w funkcjonowaniu w codziennym życiu. W 2002 roku 2.806 dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim korzystało z tej formy kształcenia.

Wyniki rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych specjalnych na rok szkolny 2002/2003 opracowane w październiku 2002 przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu wskazują, że uczniowie niepełnosprawni w 2002 roku kształcili się w:

- 18 liceach profilowanych (253 uczniów),
- 12 liceach ogólnokształcących (209 uczniów),
- 13 technikach (265 uczniów),
- 298 zasadniczych szkołach zawodowych (8.525)

W edukacji dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych istotnym działaniem wspomagającym było zapewnienie im dodatkowej pomocy i wsparcia dydaktycznego w osiągnięciu powodzenia w nauce szkolnej.

W tym celu resort edukacji przyjął rozwiązania umożliwiające:

- korzystanie z zerowego etapu edukacyjnego, uczniom sześcioletnich szkół podstawowych specjalnych, którzy nie byli objęci wychowaniem przedszkolnym,
- stosowanie programów wychowania opracowanych w danym przedszkolu albo programów wybranych z zestawu programów dopuszczonych przez Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w przedszkolnych oddziałach specjalnych. Naukę w szkolnych oddziałach specjalnych według planów nauczania odpowiedniego typu szkół specjalnych,
- korzystanie z zajęć rewalidacyjnych, w zależności od rodzaju niepełnosprawności np.: korekcyjnych, logopedycznych, orientacji przestrzennej i poruszania się, nauki języka migowego lub innych alternatywnych metod komunikacji,
- wydłużenie każdego etapu edukacyjnego o co najmniej jeden rok,
- organizowanie mniej licznych oddziałów szkolnych (od 2 uczniów z autyzmem do 16 uczniów - z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim),
- zatrudnianie w szkołach (oddziałach) integracyjnych nauczyciela wspomagającego,
- zatrudnianie pomocy nauczyciela w klasach od I do IV szkół dla dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym, głuchoniewidomych, z innymi zaburzeniami sprzężonymi oraz niepełnosprawnych ruchowo. W uzasadnionych przypadkach istniała możliwość zatrudnienia pomocy nauczyciela także w klasach V-VI szkół podstawowych oraz gimnazjach,
- przystąpienie do sprawdzianu lub egzaminu w formie dostosowanej do dysfunkcji, na podstawie opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej lub innej publicznej poradni specjalistycznej,
- możliwość zwolnienia z nauki drugiego języka obcego ucznia niesłyszącego, na podstawie pisemnego wniosku rodziców oraz pisemnej opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Ponadto, wyrównywaniu szans edukacyjnych uczniów niepełnosprawnych w stosunku do ich pełnosprawnych rówieśników służyło:

- możliwość wydłużenia realizowania obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki:
 - do 17 roku życia na poziomie szkoły podstawowej,
 - do 21 roku życia na poziomie gimnazjum,
 - do 24 roku życia na poziomie szkoły ponadpodstawowej/ ponadgimnazjalnej lub w oddziałach przysposabiających do pracy dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym,
- zaopatrzenie w podręczniki szkolne:
w 2002 roku na podręczniki do szkół podstawowych i gimnazjów dla uczniów z upośledzeniem umysłowym i uczniów niesłyszących Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu wydatkowało kwotę

w wysokości 3.143 tys. zł oraz na podręczniki i czasopisma dla dzieci niewidomych w wysokości 1.915 tys. zł,

- zatrudnianie do pracy z dzieckiem niepełnosprawnym wysoko kwalifikowanej i specjalistycznie przygotowanej kadry pedagogicznej:
w Polsce działało 18 jednostek naukowo-dydaktycznych (instytuty, katedry, zakłady) zajmujących się pedagogiką specjalną i kształceniem pedagogów specjalnych,
- przeszkolenie specjalistów z 373 placówek oświatowych (głównie z poradni psychologiczno-pedagogicznych) oraz dostarczenie im narzędzia diagnostycznego, a także materiałów informacyjno-szkoleniowych dotyczących badań słuchu programem „Słyszę” do wykonania badań słuchu u dzieci w szkołach. Na realizację tego programu i wykonanie ponad 100 tys. badań w roku 2002 przeznaczono kwotę 900.000 zł. Otrzymane wyniki wykazały, że co 5 dziecko miało problemy ze słuchem.

W związku ze zwiększonymi kosztami kształcenia dzieci niepełnosprawnych, w algorytmie podziału między jednostki samorządu terytorialnego części oświatowej subwencji ogólnej uwzględniono dodatkowo wagi dla:

- uczniów słabowidzących, z upośledzeniem w stopniu lekkim, niepełnosprawnych ruchowo, niedostosowanych społecznie, z zaburzeniami zachowania, zagrożonych uzależnieniem (w oparciu o orzeczenie publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej),
- uczniów słabosłyszących, niesłyszących oraz uczniów niewidomych (w oparciu o orzeczenie publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej),
- uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym, znacznym, głębokim, z niepełnosprawnościami sprzężonymi oraz z rozpoznaniem autyzmem (w oparciu o orzeczenie publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej);
- niepełnosprawnych uczniów w oddziałach integracyjnych szkół podstawowych i gimnazjów.

W roku 2002 wszystkie jednostki samorządu terytorialnego z tytułu kształcenia dzieci niepełnosprawnych otrzymały dodatkowo łącznie 1.758.667 tys. zł.

Dodatkowym ważnym instrumentem wspierającym kształcenie dzieci i młodzieży niepełnosprawnej było zapewnienie im bezpłatnego transportu i opieki w czasie przewozu do szkoły podstawowej, gimnazjum, specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego lub ośrodka umożliwiającego dzieciom z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim udział w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych. Z danych opracowanych przez MENiS wynika, że w 2002 roku liczba uczniów dowożonych do szkół podstawowych i gimnazjów wynosiła 10.795, w tym 4.413 w mieście oraz 6.382 na wsi.

Zadania z zakresu edukacji realizowane były także przez stowarzyszenia, instytucje i organizacje społeczne statutowo działające na rzecz i w interesie osób niepełnosprawnych.

Corocznie Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu zawiera umowy-zlecenia na realizację zadań państwowych przez organizacje społeczne lub stowarzyszenia. W 2002 roku na realizację umów Ministerstwo zaplanowało środki finansowe w wysokości 417.200 zł, co pozwoliło na dofinansowanie:

- opracowania programów rewalidacji indywidualnej dla dzieci autystycznych i ich rodzin oraz prowadzenie szkoleń dla rodziców i nauczycieli m.in. w zakresie kontynuowania zajęć rewalidacyjnych w domu, wydanie materiałów metodycznych i publikacji dotyczących pracy z dzieckiem niepełnosprawnym,
 - prowadzenia zajęć wspomagających rozwój dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, organizowanie szkoleń w tym zakresie dla specjalistów, wolontariuszy, nauczycieli i rodziców,
 - prowadzenia warsztatów artystycznych (np. muzycznych, plastycznych) dla dzieci niepełnosprawnych.
- Dodatkowo, w ramach zadań zleconych, resort edukacji dofinansował wypoczynek (połączony z rehabilitacją) dla niepełnosprawnych dzieci organizowany przez stowarzyszenia w okresie wakacji w kwocie 279.265 zł.

Niepełnosprawni absolwenci szkół średnich, po uzyskaniu świadectwa dojrzałości, mogli kontynuować naukę na uczelniach wyższych. Coraz częściej wśród społeczności akademickiej spotyka się osoby z różnym stopniem i rodzajem niepełnosprawności, które dzięki zdobyciu odpowiedniego poziomu wykształcenia będą miały szansę na osiągnięcie samodzielności finansowej.

Pomimo, nadal występujących w wielu uczelniach różnego rodzaju barier uniemożliwiających lub utrudniających osobom niepełnosprawnym podjęcie studiów wyższych, z każdym rokiem wzrasta liczba osób niepełnosprawnych kształcących się na poziomie wyższym. Według danych GUS z dnia 30 listopada 2002 r. we wszystkich typach uczelni studiowało blisko 4.672 osób niepełnosprawnych o różnych rodzajach niepełnosprawności, co stanowiło 0,3% ogółu studentów (dla porównania w 2001 r. studiowało około 3.388 osób niepełnosprawnych, co stanowiło 0,2% ogółu studentów).

Jedną z podstawowych form rozszerzenia dostępu młodzieży niepełnosprawnej do kształcenia na poziomie wyższym było zapewnienie odpowiedniego systemu pomocy oraz likwidowanie wszelkich występujących barier, a w szczególności architektonicznych, informacyjnych, komunikacyjnych, społecznych i psychologicznych.

W osiągnięciu powyższych celów pomocne były środki z budżetu państwa przekazywane uczelniom w ramach dotacji na pomoc materialną dla studentów. Dzięki odpowiednim rozwiązaniom systemowym studenci niepełnosprawni mogli otrzymać stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych, a ponadto, niezależnie od tego stypendium, także inne świadczenia bezzwrotnej pomocy materialnej dla studentów w postaci:

- stypendium socjalnego,
- stypendium za wyniki w nauce,
- stypendium ministra za osiągnięcia w nauce,
- zapomogi,
- dopłat do zakwaterowania i do posiłku.

Wprowadzenie stypendium specjalnego dla osób niepełnosprawnych uzasadniają zwiększone koszty studiowania ponoszone przez te osoby. Studenci niepełnosprawni kształcący się poza miejscem zamieszkania mieli również możliwość zakwaterowania w domu studenckim, a w przypadku trudnej sytuacji materialnej ubiegania się o dopłaty do zakwaterowania także w kwaterach prywatnych.

Według danych statystycznych GUS z dnia 30 listopada 2002 r. z różnych form pomocy materialnej skorzystało 3.710 niepełnosprawnych studentów (co stanowi 98% osób niepełnosprawnych uprawnionych do otrzymania pomocy materialnej), w tym 2.238 osób pobierało tylko stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych (dla porównania w roku ubiegłym liczba osób pobierających wyłącznie to stypendium wynosiła 1.576).

Uzupełniającą formą pomocy był również system pożyczek i kredytów studenckich udzielanych przez banki komercyjne z dopłatą do oprocentowania z budżetu Państwa. O kredyt mogli się ubiegać studenci szkół wyższych i wyższych szkół zawodowych, bez względu na typ uczelni (państwowa, niepaństwowa) i system studiów (studia dzienne, wieczorowe, zaoczne), pod warunkiem, że rozpoczęli studia przed ukończeniem 25 roku życia. Osoby niepełnosprawne mogły ubiegać się o częściowe lub całkowite umorzenie spłaty kredytu studenckiego. W przypadku trwałej niezdolności do spłaty zobowiązań kredytobiorca, który udokumentował trwałą niezdolność do pracy mógł skorzystać z umorzenia spłaty kredytu w całości. Podstawą umorzenia było orzeczenie wydane na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776 z późn.zm.) lub inne orzeczenia traktowane na równi z tym orzeczeniem. W 2002 r. najczęściej występującą podstawą całkowitego lub częściowego umorzenia preferencyjnego kredytu była niepełnosprawność lub zły stan zdrowia kredytobiorcy połączone z trudną sytuacją materialną. Z ogólnej liczby osób, którym umorzono kredyt w całości lub części około 30% stanowiły osoby o udokumentowanej trwałej lub okresowej niezdolności do pracy.

Likwidacja barier uznana została za jedno z priorytetowych zadań uczelni. Z dotacji budżetowej – poza wyżej wymienionymi świadczeniami pomocy – prowadzone były nowe inwestycje i dofinansowywane remonty domów i stołówek studenckich oraz obiektów dydaktycznych pod kątem dostosowania ich do potrzeb osób niepełnosprawnych. Uczelnie dążyły do całkowicie jednorodnego traktowania pełnosprawnych i niepełnosprawnych studentów. Coraz więcej uczelni realizowało kompleksowe programy przystosowania szkoły wyższej do zwiększenia liczby studentów niepełnosprawnych. Programy takie jak np. „Uniwersytet dla wszystkich”, „Uczelnia otwarta”, „AGH uczelnią przyjazną wobec osób niepełnosprawnych” polegały nie tylko na likwidacji barier architektonicznych w budynkach i otoczeniu uczelni, ale także na podjęciu działań zmierzających do podniesienia jakości kształcenia w zależności od rodzaju niepełnosprawności studentów, w tym z wadą słuchu (zakup urządzeń elektronicznych do bezprzewodowej komunikacji), z wadami wzroku (zakup specjalistycznego sprzętu wspomagającego proces kształcenia takich jak specjalne komputery i urządzenia brajlowskie np. generujące znaki pisane na mowę syntetyczną, itp., zakładanie pracowni

tyfloinformatycznych), z dysfunkcjami narządu ruchu (zakup specjalnych podnośników, sprzętu rehabilitacyjnego). Prowadzone były również specjalne szkolenia dla studentów i pracowników uczelni mające na celu usuwanie barier informacyjnych i propagujące idee kształcenia integracyjnego. Podniesienie psychicznego komfortu studiowania jest szczególnie istotne dla osób niepełnosprawnych. W uczelniach coraz częściej powoływani byli pełnomocnicy rektora do spraw osób niepełnosprawnych, powstawały również Centra Kształcenia i Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych zajmujące się organizacją procesu kształcenia osób niepełnosprawnych i prowadzące dla tej grupy studentów działalność usługową, a także Centra Karier zajmujące się promowaniem osób niepełnosprawnych na rynku pracy.

Przedsięwzięcia Uniwersytetu Warszawskiego w dużej mierze dofinansowywane były ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w ramach pilotażowego programu pt. „Uniwersytet dla Wszystkich”. Na realizację programu w 2002 roku PFRON wydatkował kwotę 2.805.780 zł.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych wspomaga także indywidualnych niepełnosprawnych studentów studiujących w systemie dziennym, wieczorowym, zaocznym lub za pośrednictwem internetu, udzielając im pomocy finansowej na pokrycie kosztów związanych z kształceniem w ramach realizowanego programu celowego „STUDENT”. Na ten cel w 2002 roku wydatkowane zostały środki w wysokości 3.478.486 zł. Kota ta pozwoliła na udzielenie dofinansowania 1.670 niepełnosprawnym studentom.

Istotne znaczenie dla niesłyszących i niedosłyszących studentów miał realizowany także ze środków PFRON program pt. „PITAGORAS”, celem którego było zapewnienie wszystkim niesłyszącym i niedosłyszącym studentom oraz uczestnikom kursów przygotowawczych do egzaminów do szkół wyższych - w zależności od potrzeb - pomocy tłumaczy migowych lub możliwości wykorzystania w trakcie zajęć oraz egzaminów elektronicznych urządzeń wspomagających. W 2002 roku na realizację powyższego celu dofinansowanie na łączną kwotę 59.072 zł otrzymały: Politechnika Lubelska, Uniwersytet w Białymstoku, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, Wyższa Szkoła Dziennikarska w Warszawie, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie.

5. Prawo do pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych.

W porównaniu do lat ubiegłych oferowane przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne oraz poradnie specjalistyczne formy pomocy nie uległy zasadniczym zmianom.

Poradnie w dalszym ciągu wykonywały zadania z zakresu:

- wspomagania wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży, efektywności uczenia się, nabywania i rozwijania umiejętności negocjacyjnego rozwiązywania konfliktów i problemów oraz innych umiejętności z zakresu komunikacji społecznej,
- terapii zaburzeń rozwojowych i zachowań dysfunkcyjnych,
- wspomagania wychowawczej funkcji rodziny,
- pomocy uczniom w dokonywaniu wyboru kierunku kształcenia, zawodu i planowania kariery zawodowej, prowadzenie edukacji prozdrowotnej wśród uczniów, rodziców i nauczycieli,
- pomocy rodzicom i nauczycielom w diagnozowaniu i rozwijaniu potencjalnych możliwości oraz mocnych stron uczniów,
- udzielania dzieciom i młodzieży, ich rodzicom i opiekunom, nauczycielom i wychowawcom pomocy psychologicznej, pedagogicznej, logopedycznej i rehabilitacyjnej.

Poradnie specjalistyczne najczęściej organizowały działalność jednorodną tematycznie, uwzględniając konkretne potrzeby środowiska. Praca tych poradni przede wszystkim koncentrowała się na:

- wczesnej profilaktyce zapewniającej prawidłowy rozwój dziecka od urodzenia do 6 roku życia,
- udzielaniu pomocy dzieciom z odchyleniami i zaburzeniami rozwojowymi,
- udzielaniu pomocy w wyborze szkoły i zawodu,
- udzielaniu pomocy w rozwiązywaniu problemów młodzieży, w tym młodzieży nie uczącej się i nie pracującej,
- udzielaniu pomocy dzieciom wybitnie zdolnym.

Ponadto, poradnie podejmowały działania:

- wspomagające rozwój ze szczególnym uwzględnieniem interwencji logopedycznej,

- wczesne wspomaganie rozwoju dzieci w wieku od 1 – 3 roku życia prowadzone w domu rodzinnym,
- wspomagające rozwój dzieci w wieku od 3 – 6 lat z głębokimi i sprzężonymi deficytami rozwojowymi oraz z nieharmonijnym rozwojem,
- wspomagające rozwój dzieci 6 – letnich nie uczęszczających do klas „O”,
- ogólnorozwojowe z dziećmi o specyficznych potrzebach edukacyjnych oraz stymulujące rozwój mowy,
- terapeutyczne dla dzieci: zaburzonych emocjonalnie, z odroczonym obowiązkiem szkolnym, z trudnościami adaptacyjnymi itp.
- z zakresu wczesnego wspomagania rozwoju dzieci w wieku od 3 – 5 lat w domu rodzinnym,
- terapeutyczne, którymi objęto dzieci: z trudnościami wieku dojrzewania, z poczuciem osamotnienia, z trudnościami adaptacyjnymi, niską samooceną,
- terapeutyczne, mające na celu wzmocnienie motywacji dziecka do kontynuowania nauki w szkole gimnazjalnej i zmianę postaw wobec nauki,
- doradztwo zawodowe dla młodzieży z problemami zdrowotnymi ograniczającymi możliwości wyboru kierunku kształcenia i zatrudnienia,
- terapeutyczne mające na celu zmianę motywacji do kontynuowania nauki w szkole ponadgimnazjalnej i zmianę postaw wobec nauki.

Poradnie realizowały swoje zadania poprzez: diagnozę, konsultację, terapię, interwencję, mediację, treningi, zajęcia indywidualne i grupowe.

W roku szkolnym 2001/2002 na terenie całego kraju działało 572 poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym w 12 województwach funkcjonowało 31 poradni specjalistycznych.

W poradniach zatrudnionych było ogółem 7.053 pracowników pedagogicznych, w tym:

- 3.261 psychologów,
- 2.707 pedagogów,
- 986 logopedów,
- 35 socjologów,
- 20 rehabilitantów,
- 44 doradców zawodowych.

oraz 139 lekarzy różnych specjalności.

Poradnie, obejmowały pomocą między innymi dzieci i młodzież z zaburzeniami emocjonalnymi, zaburzeniami rozwoju psychofizycznego, a także dzieci i młodzież z dysfunkcjami wynikającymi z wad słuchu, wad wzroku, upośledzenia umysłowego.

W roku szkolnym 2001/2002 z różnych form pomocy świadczonych przez poradnie skorzystało 1.203.193 dzieci i młodzieży w wieku do 19 lat, co stanowi 11,6% całej populacji, w tym zdiagnozowanych zostało 882.734 dzieci i młodzieży (8,5% populacji) oraz udzielono porad bez badań 320.459 dzieciom i młodzieży (3,1% populacji).

Z pomocy udzielanej w formie zajęć indywidualnych skorzystało 89.824 dzieci i młodzieży oraz 439.270 w formie zajęć grupowych.

Liczbę uczniów objętych badaniami diagnostycznymi oraz wskaźniki procentowe obliczone w stosunku do ogólnej liczby dzieci i młodzieży uczęszczających do poszczególnych typów szkół przedstawia poniższe zestawienie:

Typ szkoły	Liczba uczniów	% dzieci i młodzieży objętych badaniami
Szkoła podstawowa	461.948	14,88
Gimnazjum	228.592	13,11
Szkoła ponadgimnazjalna	106.846	5,77

Badaniami diagnostycznymi poradnie objęły także 216.921 dzieci w wieku przedszkolnym, co stanowi:

- 33,07% ogólnej liczby dzieci uczęszczających do przedszkoli,
- 51,00% ogólnej liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (sześciolatki w kl. „0”),
- 12,76% ogólnej liczby dzieci w wieku przedszkolnym.

W ramach poradni działały zespoły orzekające, do zadań których należało orzekanie i kwalifikowanie dzieci i młodzieży niepełnosprawnej do odpowiednich form kształcenia specjalnego (w tym integracyjnego oraz do indywidualnego nauczania).

W 2001/2002 roku poradnie wydały 19.159 orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, w tym 14.048 dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim oraz 5.111 dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi, a także 31.388 orzeczeń o potrzebie indywidualnego nauczania dla uczniów, których stan zdrowia uniemożliwiał lub znacznie utrudniał uczęszczanie do szkoły.

Najwięcej opinii poradnie wydały w sprawie:

- dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych uczniów (dla 111.161 dzieci i młodzieży),
- przystąpienia uczniów lub absolwentów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi do sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego oraz egzaminu maturalnego w warunkach i formie dostosowanych do ich indywidualnych potrzeb (dla 93.109 dzieci i młodzieży),
- odroczenia spełniania obowiązku szkolnego (dla 8.639 dzieci).

Pomocą psychologiczno-pedagogiczną, oprócz 1.203.193 dzieci i młodzieży, objętych zostało także 332.134 osób dorosłych, w tym:

- 166.002 rodziców,
- 30.798 pedagogów i psychologów szkolnych,
- 102.523 nauczycieli i wychowawców klas,
- 5.180 wychowawców placówek resocjalizacyjnych oraz opiekuńczo-wychowawczych,
- 27.631 osób, z którymi współpracowały poradnie (przedstawiciele różnych instytucji, fundacji i stowarzyszeń).

Jednocześnie poradnie udzieliły pomocy 7.583 rodzinom uczestniczącym w terapii rodzin oraz 251 innym osobom biorącym udział w terapii.

Psychologowie, pedagodzy szkolni, nauczyciele, wychowawcy klas, wychowawcy placówek opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych, rodzice oraz inne osoby uczestniczyli w organizowanych przez pracowników poradni 15.186 prelekcjach oraz wykładach.

6. Prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz do korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej, określone w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz. 776 z późn.zm.) i finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, realizowane były przez starostów i powiatowe urzędy pracy oraz przez terenowe oddziały PFRON.

Podstawowym zadaniem z zakresu rehabilitacji zawodowej realizowanym na podstawie art. 26 w/w ustawy był zwrot pracodawcom kosztów organizacji nowych stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych zdolnych do pracy lub przystosowania istniejących stanowisk pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz kosztów wynagrodzeń i składek należnych od pracodawcy na ubezpieczenia społeczne od wynagrodzeń zatrudnionych na tych stanowiskach niepełnosprawnych.

Zwrot kosztów mógł uzyskać pracodawca, który zatrudnił przez okres 54 miesięcy osobę niepełnosprawną bezrobotną lub poszukującą pracy i nie pozostającą w zatrudnieniu, skierowaną do pracy przez powiatowy urząd pracy. W ramach organizacji nowych stanowisk pracy zwracane były koszty poniesione przez pracodawcę na wyposażenie przestrzeni pracy w przedmioty służące bezpośrednio wykonywaniu czynności zgodnych z kwalifikacjami osoby niepełnosprawnej oraz przedmioty ułatwiające jej sprawne funkcjonowanie w zakładzie pracy. W ramach przystosowania istniejących stanowisk pracy mogły być zwrócone koszty poniesione na ich dostosowanie – stosownie do potrzeb wynikających z rodzaju i stopnia niepełnosprawności, w sposób ułatwiający osobom niepełnosprawnym wykonywanie czynności zawodowych i funkcjonowanie w zakładzie pracy. Zwrotem objęte były wyłącznie koszty wymienione w umowie zawartej pomiędzy starostą a pracodawcą, poniesione przez pracodawcę po dniu podpisania umowy.

W roku 2002 samorządy powiatowe wykorzystały środki PFRON na zwrot pracodawcom kosztów organizacji 5.925 stanowisk pracy osób niepełnosprawnych - na łączną kwotę 136.172 tys. zł, średni koszt jednego stanowiska wyniósł 22.983 zł.

Największa liczba nowych stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych zarówno na otwartym rynku pracy – 510, jak i na chronionym – 343, została utworzona w województwie łódzkim. Natomiast najmniejsza liczba stanowisk pracy dla niepełnosprawnych na otwartym rynku powstała w województwie opolskim – 97, a na chronionym w województwie lubelskim – zaledwie 12.

Pracodawca mógł także otrzymać zwrot wynagrodzeń osoby niepełnosprawnej, zatrudnionej na nowym lub przystosowanym stanowisku pracy, a także składek na ubezpieczenia społeczne należnych od pracodawcy od tego wynagrodzenia za 18 miesięcy, w okresie 36 miesięcy od daty zatrudnienia osoby niepełnosprawnej, czyli co drugi miesiąc.

W roku 2002 samorządy wydatkowały 142.368 tys. zł na dofinansowanie wynagrodzeń 33.202 osób niepełnosprawnych.

Na podstawie art. 27 w/w ustawy, pracodawca zatrudniający do 24 pracowników w przeliczeniu na pełen wymiar czasu pracy, miał możliwość uzyskania zwrotu kosztów wynagrodzeń zatrudnionych osób niepełnosprawnych oraz składek należnych od pracodawcy na ubezpieczenia społeczne od tych wynagrodzeń. Zwrot dotyczył każdej zatrudnionej osoby niepełnosprawnej zaliczonej do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, skierowanej przez powiatowy urząd pracy. Wysokość podlegającego zwrotowi wynagrodzenia zatrudnionej w pełnym wymiarze czasu pracy osoby niepełnosprawnej stanowiła 50% najniższego wynagrodzenia.

W skali kraju w roku 2002 zostały złożone dwa wnioski, a zawarto 1 umowę na kwotę 5.375 zł. Na wniosek samorządów na realizację tego zadania PFRON przekazał kwotę 19.660 zł. Wyплаты refundacji wynagrodzeń i składek na ubezpieczenia społeczne dotyczyły 10 osób niepełnosprawnych na łączną kwotę 16.584 zł (z czego kwota 15.688 zł dotyczyła 9 osób zatrudnionych przed 2002 r.).

Rozwiązaniem wspomagającym zatrudnianie osób niepełnosprawnych poprzez zmniejszenie kosztów pracodawców, było – przysługujące na podstawie art. 25 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz. 776 z późn. zm.) – finansowanie ze środków PFRON i z budżetu państwa składek na ubezpieczenie społeczne:

- w zakładach pracy zatrudniających mniej niż 25 osób, w stosunku do zatrudnionych osób niepełnosprawnych, zaliczonych do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności – części wynagrodzenia odpowiadającej składce należnej od zatrudnionego na ubezpieczenie emerytalne (PFRON) oraz części kosztów osobowych pracodawcy, odpowiadających należnej składce na ubezpieczenie emerytalne od pracodawcy (budżet państwa),
- w zakładach pracy chronionej i zakładach aktywności zawodowej, w stosunku do wszystkich zatrudnionych osób niepełnosprawnych – części wynagrodzenia odpowiadającej należnej składce pracownika na ubezpieczenia emerytalne i chorobowe oraz części kosztów osobowych pracodawcy odpowiadającej należnej składce na ubezpieczenie wypadkowe (PFRON), a także części kosztów osobowych pracodawcy odpowiadającej należnej składce na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (budżet państwa).

Z powyższych tytułów w roku 2002 Zakład Ubezpieczeń Społecznych dokonał obciążenia Funduszu na kwotę 337.344.030 zł, z czego 28.449.145,14 zł stanowiły składki na ubezpieczenia społeczne za miesiąc grudzień 2001r.

Zgodnie z art. 32 pkt 1 ustawy prowadzący zakład pracy chronionej mógł otrzymać dofinansowanie w wysokości do 50% oprocentowania zaciągniętych na potrzeby tego zakładu kredytów bankowych. Kryteria ustalone przez Radę Nadzorczą PFRON przewidywały możliwość przyznania dofinansowania zakładowi zatrudniającemu nie mniej niż 16 osób niepełnosprawnych w przeliczeniu na pełen etat. Dofinansowane zostało oprocentowanie kredytów zaciągniętych przez 1.610 zakładów pracy chronionej, w których zatrudnionych było około 100.000 osób niepełnosprawnych. Łączna kwota środków wypłaconych w 2002 roku z tego tytułu wyniosła 63.738.183 zł.

Prowadzącemu zakład pracy chronionej przysługiwało także prawo do uzyskania ze środków Funduszu dofinansowania lub refundacji wynagrodzeń osób niepełnosprawnych, u których stwierdzono chorobę psychiczną, upośledzenie umysłowe lub epilepsję w wysokości 75% najniższego wynagrodzenia (art. 32 pkt 3 ustawy).

Oddziały PFRON, na podstawie zawartych z pracodawcami umów, wypłaciły dofinansowania w łącznej kwocie 90.730.135 zł. Objętych nim zostało 17.286 osób niepełnosprawnych zatrudnionych na 15.640 etatach w 1.161 zakładach pracy chronionej.

Zadanie wsparcia utrzymania istniejących, a zagrożonych likwidacją miejsc pracy osób niepełnosprawnych zatrudnionych w zakładach pracy chronionej, realizowane było na podstawie art. 47 ust

1 pkt 1 ustawy. Do Biura PFRON wpłynęły 42 wnioski o pomoc finansową na powyższy cel. Dofinansowanie przyznano 26 zakładom pracy chronionej, w których zatrudnionych było 2.576 osoby niepełnosprawne (w przeliczeniu na etaty). Średnie dofinansowanie na jeden etat wyniosło 6.463,40 zł.

Fundusz finansował także koszty utworzenia i działalności zakładów aktywności zawodowej. W świetle przepisu art. 29 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz. 776 z późn. zm.), zakład aktywności zawodowej może zostać utworzony przez powiat, gminę, fundację, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych. Tworzona jednostka może uzyskać status zakładu aktywności zawodowej na okres 3 lat, jeśli spełnia warunki określone w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 21 stycznia 2000 r. w sprawie zakładów aktywności zawodowej (Dz.U. Nr 6, poz. 77).

W roku 2002 do PFRON wpłynęło 5 wniosków od organizatorów zakładów. Zarząd podjął łącznie 22 decyzje dotyczące finansowania kosztów tworzenia i działania (w tym utworzonych w latach ubiegłych), z tego 10 decyzji pozytywnych finansowych na kwotę 8.091.788,00 zł, 9 decyzji pozytywnych nie mających charakteru finansowego oraz 3 decyzje negatywne. W roku 2002 dofinansowanie w łącznej kwocie 6.685.524,87 zł otrzymało 6 zakładów aktywności zawodowej, w których rehabilitacją objęto 204 osoby niepełnosprawne.

Przepisy art. 38 i 40 ustawy stanowią podstawę finansowania szkoleń organizowanych przez kierownika powiatowego urzędu pracy dla osób niepełnosprawnych bezrobotnych, poszukujących pracy i nie pozostających w zatrudnieniu. Szkolenia organizowane są w celu zwiększania szans osób niepełnosprawnych na uzyskanie zatrudnienia, podwyższenia kwalifikacji zawodowych lub zwiększania aktywności zawodowej.

W roku 2002 chęć uczestnictwa w szkoleniach zgłosiło 7.220 osób niepełnosprawnych, a skierowanych zostało 5.223 osoby. Samorządy wypłaciły 4.009 tys. zł za ukończone szkolenia 5.041 osób. Średni koszt szkolenia wyniósł 795 zł. Pracę podjęło tylko 1.027 osób niepełnosprawnych spośród tych, które ukończyły szkolenia.

Starosta (na podstawie art. 12 ustawy) mógł udzielić osobie niepełnosprawnej bezrobotnej, poszukującej pracy i nie pozostającej w zatrudnieniu pożyczki na rozpoczęcie działalności wytwórczej, budowlanej, handlowej, usługowej lub rolniczej. Pożyczka mogła być umorzona do wysokości 50% - pod warunkiem prowadzenia działalności przez okres co najmniej 24 miesięcy. W roku 2002 o pożyczkę ubiegały się 873 osoby niepełnosprawne, z czego umowy zostały zawarte z 606 osobami na łączną kwotę 14.219.908 zł. Wypłacono 568 pożyczek na kwotę 14.117.199 zł, w tym 3 pożyczki na podstawie umów zawartych w roku 2001. Przeciętna pożyczka została udzielona w wysokości 24.854 zł (21.624 zł w roku 2001). Najwięcej pożyczek tj. 558 przeznaczonych było na rozpoczęcie działalności gospodarczej, a jedynie 10 na rozpoczęcie działalności rolniczej. Jednocześnie zostało umorzonych 1.160 pożyczek na kwotę 13.129.208 zł, w tym 1.138 pożyczek zaciągniętych na rozpoczęcie działalności gospodarczej i 22 zaciągnięte na rozpoczęcie działalności rolniczej.

Osoba niepełnosprawna prowadząca działalność gospodarczą lub własne gospodarstwo rolne, korzystając z przepisu art. 13 ustawy, mogła uzyskać dofinansowanie do oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego na kontynuowanie tej działalności. Dofinansowanie mogło być udzielone w wysokości 50% oprocentowania zaciągniętego kredytu bankowego. W roku 2002 wpłynęło do starostów zaledwie 36 wniosków o dofinansowanie, a zawartych zostało 29 umów na kwotę 34.967 zł. Wypłatę dofinansowania zrealizowano na rzecz 34 osób niepełnosprawnych na łączną kwotę 30.905 zł (w tym 5 osób w wyniku zobowiązań z 2001 r.). Wśród osób, które otrzymały powyższe dofinansowanie było 5 mieszkańców wsi.

Pracodawcy zatrudniający osoby niepełnosprawne mogli również korzystać z pomocy udzielanej w ramach programów celowych, finansowanych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, takich jak:

- „BRAILLE 2000” – program mający na celu utrzymanie zatrudnienia osób niewidomych, zmniejszenie kosztów bezpośrednich w zakładach pracy chronionej umożliwiające zwiększenie zatrudnienia osób niewidomych oraz zwiększenie konkurencyjności wyrobów wytwarzanych przez te osoby. W roku 2002 Oddziały wykorzystały środki w łącznej kwocie 9.996.892 zł na dofinansowanie 58 zakładów pracy chronionej, w których zatrudnionych było 1.842 osób niewidomych.

- „SEZAM” – program pomocy zakładom pracy chronionej zagrożonym utratą płynności finansowej. W ramach tego programu zakład pracy chronionej raz w roku mógł uzyskać dofinansowanie do odsetek od kredytu bankowego zaciągniętego na zapłatę podatku VAT. W Oddziale Mazowieckim udzielona została jedna pożyczka na pokrycie zobowiązań z 2001 r. na kwotę 39.737 zł. W 2002 r. „Sezam” był realizowany wyłącznie w Oddziale Lubuskim, kwota wypłat wyniosła 2.055 zł. Realizacja programu została zakończona w marcu 2002 r.
- „ISO 9000” – program mający na celu utrzymanie miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych, zatrudnionych w zakładach pracy chronionej poprzez pomoc finansową tym zakładom we wdrożeniu systemu jakości i uzyskania certyfikatu Systemu Jakości, Systemu Zarządzania Środowiskowego lub akredytacji według norm ISO. W roku 2002 Oddziały dofinansowały wdrożenie ISO w 173 zakładach pracy chronionej wykorzystując środki w łącznej kwocie 3.446.994 zł.
- „ZDARZENIA LOSOWE” – program zakładający wsparcie dla zakładów pracy chronionej, w których w skutek zdarzeń losowych (np. pożar, powódź) zostały zagrożone istniejące miejsca pracy dla osób niepełnosprawnych. Zadanie to realizowane było poprzez dofinansowanie części kosztów odtworzenia utraconego majątku. W 2002 r. na terenie 3 województw (mazowieckiego, kujawsko-pomorskiego, świętokrzyskiego) na rzecz 3 zakładów pracy chronionej wydatkowano kwotę 444.600 zł.
- „CERTYFIKACJA” – którego celem było utrzymanie miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych w zakładach pracy chronionej poprzez pomoc finansową związaną z uzyskaniem świadectw oceny zgodności (certyfikatów) warunkujących legalną obecność wyrobów na rynku oraz dobrowolnych świadectw oceny zgodności poprawiających konkurencyjność oferowanych wyrobów na rynku krajowym i Unii Europejskiej oraz innych zagranicznych. Oddziały PFRON w ubiegłym roku na realizację programu wydatkowały środki w łącznej kwocie 1.043.118 zł, a dofinansowanie otrzymało 115 zakładów pracy chronionej zatrudniających 10.008 osób niepełnosprawnych (w przeliczeniu na pełne etaty).
- „SZANSA – program pomocy osobom niepełnosprawnym zagrożonym bezrobociem w wyniku likwidacji lub upadłości zakładów pracy chronionej”. Adresatami programu były samorządy powiatowe i zakłady pracy chronionej przejmujące pracowników z likwidowanych zakładów. Środki przekazywane w ramach tego programu przeznaczone były na tworzenie nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych zwolnionych z likwidowanych zakładów. W ramach realizacji tego programu wpłynęły 3 wnioski samorządów powiatowych, wobec których podjęto pozytywne decyzje. Oddział Pomorski PFRON wypłacił środki w kwocie 1.533.000 zł, natomiast Oddziały Wielkopolski i Mazowiecki uruchomiły środki w roku 2003. Ponadto Oddział Małopolski wypłacił kwotę 165.000 zł stanowiącą zobowiązania z tytułu zawartej umowy w roku 2001. W ubiegłym roku wpłynęło także 5 wniosków od pracodawców zamierzających przejąć likwidowane zakłady pracy chronionej. Pozytywnie rozpatrzono jeden wniosek, a umowa została zawarta w roku 2003. Oddział Małopolski wypłacił kwotę 823.731,77 zł z tytułu zobowiązań wynikających z umów zawartych w 2001 r.
- „TELEPRACA - pilotażowy program celowy wspierania zatrudnienia osób niepełnosprawnych w poszukiwanych innowacyjnych zawodach wykorzystujących techniki informatyczne”. W ramach programu osoby niepełnosprawne poprzez system szkoleń, zostaną przygotowane zawodowo do podjęcia zatrudnienia w systemie telepracy, a także planowane jest utworzenie stanowisk telepracy dla osób, które uzyskają tytuł kwalifikacyjny.
Ogółem, na terenie czterech województw (dolnośląskiego, lubelskiego, pomorskiego i wielkopolskiego) zawarto 385 umów o dofinansowanie szkolenia osób niepełnosprawnych na łączną kwotę 2.648.235 zł, jednakże wypłacono 951.496,50 zł.
- „P.U.Z.O.N. – program utrzymania zatrudnienia osób niepełnosprawnych”. W ramach programu pomoc mogły otrzymać zakłady pracy chronionej, w których utrzymanie zatrudnienia osób niepełnosprawnych jest szczególnie trudne. Pomoc obejmuje przede wszystkim zakłady prowadzące: działalność w zakresie handlu detalicznego, w tym towarami akcyzowymi, które nie mają preferencji w podatku VAT; produkujące sprzęt rehabilitacyjny i ortopedyczny, które nie mogą skorzystać z ulgi w podatku VAT spowodowanej zerową stawką podatku VAT na wyroby rehabilitacyjne i ortopedyczne; zatrudniające osoby niewidome, które ze względu na rodzaj niepełnosprawności mają trudności w przekwalifikowaniu i charakteryzują się zmniejszoną wydajnością pracy; zajmujące się produkcją wyrobów sezonowych.
W roku 2002 wypłaty w ramach programu wyniosły łącznie 4.591.253 zł, w tym:
 - dla 12 zakładów zatrudniających 226 osób niewidomych – 1.181.073 zł,
 - dla 6 zakładów produkujących sprzęt rehabilitacyjny, zatrudniających 540 osób niepełnosprawnych – 829.105 zł;

- dla 13 zakładów prowadzących handel detaliczny towarami akcyzowymi, zatrudniających 670 osób niepełnosprawnych – 1.584.850 zł,
 - dla 7 zakładów produkujących wyroby sezonowe, zatrudniających 406 osób niepełnosprawnych – 996.225 zł.
- „JUNIOR – program aktywizacji zawodowej absolwentów niepełnosprawnych”. Program ten stanowi uzupełnienie działań realizowanych przez urzędy pracy w ramach kolejnych edycji Krajowego Programu Aktywizacji Zawodowej Absolwentów „Pierwsza Praca”. Celem programu jest pomoc osobom niepełnosprawnym, które w okresie 12 miesięcy od dnia określonego w dyplomie lub świadectwie ukończenia szkoły, zaświadczeniu o ukończeniu kursu, albo w innym dokumencie uprawniającym do wykonywania zawodu, nie podjęły dalszej nauki i nie uzyskały zatrudnienia. W roku 2002 w programie uczestniczyły 34 powiaty, w których dofinansowaniem objętych zostało 74 stażystów. Na realizację tego zadania PFRON wydatkował 26.268 zł.

7. Prawo do zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym.

Osoby niepełnosprawne o niskich dochodach, znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej mogły korzystać z różnych form pomocy przysługującej na mocy przepisów ustawy z dnia 29 listopada 1990 roku o pomocy społecznej (Dz.U. z 1998 r. Nr 64, poz. 414 z późn.zm.).

W 2002 r. świadczenia pomocy społecznej uzyskało ogółem 2.549.377 osób. W tej liczbie były również osoby niepełnosprawne, przy czym pomoc z powodu niepełnosprawności przyznano w 19,3% przypadków.

Ważną formą wspierania osób niepełnosprawnych, jaką przewidziano w wymienionej ustawie są usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, do których zalicza się pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych osób niepełnosprawnych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz zapewnienie w miarę możliwości kontaktów z otoczeniem.

W 2002 r. usługami opiekuńczymi objęto 76.576 osób, a specjalistycznymi usługami opiekuńczymi 13.187 osób.

Wsparciem pomocy środowiskowej dla osób niepełnosprawnych są również mieszkania chronione. Taka forma umożliwia samodzielne życie osobie, która m.in. ze względu na niepełnosprawność nie wymaga usług w zakresie świadczonej przez dom pomocy społecznej, a usługi opiekuńcze w miejscu jej zamieszkania są niewystarczające lub niemożliwe do realizacji. W 2002 r. istniały 84 mieszkania chronione prowadzone przez gminy dla 322 osób oraz 85 mieszkań chronionych prowadzonych przez samorząd powiatowy lub na zlecenie tego samorządu dla 269 osób.

Ze środków pomocy społecznej osoby niepełnosprawne mogą uzyskać także pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie się, przyznawaną w formie pieniężnej lub w naturze poprzez np. udostępnienie maszyn i narzędzi pracy stwarzających możliwość zorganizowania własnego warsztatu pracy oraz dostosowania urządzeń do niepełnosprawności. W roku ubiegłym z takiej pomocy skorzystały 1.072 osoby.

Ponadto osoby mające ograniczone możliwości poruszania się lub komunikowania z otoczeniem, w celu umożliwienia im pełnienia społecznie aktywnej roli i integracji ze środowiskiem, mogą uzyskać pomoc w ramach pracy socjalnej. Świadczenie takie, polega w szczególności na pomocy w uzyskaniu i korzystaniu ze środków łączności oraz przekazu informacji, jak również przystosowaniu mieszkań do ograniczeń wynikających z niepełnosprawności.

W roku 2002 pomoc w ramach pracy socjalnej uzyskało ogółem 917.837 rodzin z 2.850.006 osobami, wśród których były osoby niepełnosprawne.

Z powodu niepełnosprawności członka rodziny, osoby zobowiązane do ponoszenia opłat za pobyt członka rodziny przebywającego w domu pomocy społecznej mogą być zwolnione z ponoszenia tych opłat. Ustawodawca uznał bowiem, że w rodzinach, w których choćby jeden z jej członków jest osobą niepełnosprawną, koszt zaspokojenia podstawowych potrzeb jest wyższy niż w rodzinach osób sprawnych. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej może być przyznany także:

- zasiłek stały z powodu niepełnosprawności dziecka wymagającego stałej pielęgnacji – osobie o niskich dochodach sprawującej opiekę nad tym dzieckiem,

- zasiłek okresowy z powodu m.in. niepełnosprawności osoby, jeżeli dochód tej osoby lub dochód jej rodziny nie przekracza kryterium dochodowego ustalonego zgodnie z art. 4 ust. 1 ustawy, a posiadane zasoby pieniężne nie pozwalają na zaspokojenie niezbędnych potrzeb.

Osobie pełnoletniej, całkowicie niezdolnej do pracy z powodu inwalidztwa powstałego przed ukończeniem 18 roku życia przysługuje prawo do renty socjalnej, niezależnie od dochodu.

Prawo to przysługuje również osobie całkowicie niezdolnej do pracy z powodu inwalidztwa powstałego w trakcie nauki w szkole ponadpodstawowej lub w szkole wyższej, przed ukończeniem 25 roku życia, a także w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej, niezależnie od dochodu.

Renta socjalna wynosiła od 1 czerwca 2002 r. 418 zł miesięcznie, przy czym kwota ta podlega okresowej waloryzacji.

Informacje dotyczące realizacji zadań pomocy społecznej w roku 2002 uwzględnione zostały w sprawozdaniu z udzielonych świadczeń *pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach za styczeń – grudzień 2002 r. (MPIPS – 03)*. Z opracowania tego wynika, że wydatki na niektóre świadczenia przyznane osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom przedstawiały się następująco:

1) w ramach zadań zleconych gminom:

- renty socjalne - przyznano 230.988 osobom, liczba wypłaconych świadczeń wynosiła 2.536.519, na kwotę 1.005,49 mln zł, przy czym z pomocy tej skorzystały 223.043 rodziny,
- zasiłki okresowe z powodu niepełnosprawności – przyznano 19.323 osobom, wypłacono 49.574 świadczeń na kwotę 8.045,5 tys. zł (19.178 rodzin),
- zasiłki pielęgnacyjne – przyznano 106.065 osobom, wypłacono 1.048.128 świadczeń na kwotę 143,0 mln zł (101.869 rodzin),
- specjalistyczne usługi opiekuńcze przysługujące na podstawie przepisów o ochronie zdrowia psychicznego – przyznano 8.578 osobom w wymiarze 3.561.957 świadczeń na kwotę 32,13 mln zł (8.229 rodzin).

2) w ramach zadań własnych gmin:

- usługi opiekuńcze - ogółem przyznano 81.185 osobom w wymiarze 34.102.145 świadczeń na kwotę 260,55 mln zł (79.063 rodziny), w tym: specjalistyczne usługi opiekuńcze - przyznano 4.609 osobom w wymiarze 1.226.269 świadczeń na kwotę 8.184.534 zł (4.340 rodzin).

Przy powyższym należy zauważyć, że zasiłek pielęgnacyjny (wymieniony w pkt 1) to świadczenie, którego celem jest częściowe pokrycie zwiększonych wydatków związanych z niepełnosprawnością. Świadczenie to, zgodnie

z przepisami ustawy z dnia 1 grudnia 1994 r. o zasiłkach rodzinnych, pielęgnacyjnych i wychowawczych (Dz.U. z 1998 r. Nr 102, poz. 651 z późn.zm.), wypłacane jest nie tylko przez jednostki pomocy społecznej, ale także przez inne jednostki, m.in. przez pracodawców, Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, rolnicze spółdzielnie produkcyjne, powiatowe urzędy pracy, oddziały Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Według statystyki prowadzonej przez ZUS, w 2002 roku wypłacono przeciętnie, na członków rodziny ubezpieczonych i bezrobotnych oraz przy emeryturach i rentach – 624.786 zasiłków pielęgnacyjnych miesięcznie. Kwota wypłaty wyniosła 1.059.257,8 tys. zł.

Świadczenia z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności otrzymało: ogółem 491.938 rodzin, w tym na wsi 199.259 rodzin, przy czym w rodzinach tych liczba osób wynosiła 1.378.760. W porównaniu do roku 2001 nastąpiło zwiększenie o 64.428 liczby rodzin, które otrzymały w/w świadczenie (w tym o 20.794 liczby rodzin na wsi) i o 186.980 liczby osób w rodzinach, które z powodu niepełnosprawności wymagają wsparcia finansowego.

W rodzinach emerytów i rencistów, pomoc otrzymało najwięcej rodzin jednoosobowych - ogółem 160.699, w tym na wsi 47.760.

Pomoc na mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi otrzymało ze środków pomocy społecznej:

- 1) z budżetu gmin - 15 instytucji prowadzonych przez gminy i 22 instytucje prowadzone przez inne podmioty,
- 2) z budżetu powiatów - 10 instytucji prowadzonych przez powiat i 14 instytucji prowadzonych przez inne podmioty.

W ramach zadań własnych, gminy udzielały m.in. świadczenia w zakresie:

- poradnictwa specjalistycznego (prawnego, psychologicznego) – ogółem 171.829 rodzinom, które liczyły 465.022 osoby,

- pomoc w załatwianiu spraw urzędowych i innych – ogółem 314.640 rodzinom, w tym 935.365 osobom.

Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie udzielały pomocy finansowej na świadczenia w ramach zadań własnych i zadań z zakresu administracji rządowej. Była to pomoc pieniężna mająca na celu życiowe usamodzielnienie się i integrację ze środowiskiem m.in. na uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym.

Taką pomoc otrzymało m.in. 208 placówek opiekuńczo-wychowawczych dla 455 osób (w tym 92 placówki dla 170 osób w mieszkaniu chronionym), przy czym na realizację zadania wydatkowano:

- ze środków własnych powiatu - 237.940 zł, w tym w mieszkaniach chronionych – 229.480 zł,
- jako dotacje 56.578 zł, w tym w mieszkaniach chronionych – 715 zł.

Z budżetu powiatów - w ramach środków zaplanowanych na pomoc społeczną, dofinansowywano działalność instytucji pomocy społecznej o zasięgu ponad gminnym. Pomoc otrzymały m.in.

- 1) instytucje zajmujące się osobami z zaburzeniami psychicznymi prowadzone przez:
 - powiat – w liczbie 10 z 25 miejscami - dla 20 osób,
 - inne podmioty - w liczbie 14 z 60 miejscami dla 60 osób,
- 2) ośrodki adopcyjno – opiekuńcze prowadzone przez:
 - powiat - w liczbie 57 dla 22.618 osób,
 - inne podmioty - w liczbie 22 dla 7.510 osób,
- 3) placówki opiekuńczo wychowawcze prowadzone przez:
 - powiat – w liczbie 695 z 28.572 miejscami dla 43.093 osób korzystających,
 - inne podmioty – w liczbie 547 z 24.938 miejscami dla 27.920 osób,
 w tym: placówki wsparcia dziennego prowadzone przez:
 - powiat – w liczbie 105 z 5.604 miejscami dla 13.109 osób korzystających,
 - inne podmioty – w liczbie 454 z 21.816 miejscami.

Ministerstwo Finansów w ramach swoich właściwości podejmowało w roku 2002 działania, w szczególności w zakresie prac legislacyjnych dotyczących systemu podatkowego, które jak się wydaje w sposób bezpośredni i pośredni wpływają na poprawę sytuacji osób niepełnosprawnych.

Podobnie jak w roku 2001 w zakresie podatku dochodowego od osób fizycznych utrzymano w niezmiennych ramach ulgę rehabilitacyjną, przewidzianą dla podatników będących osobami niepełnosprawnymi lub podatników, na których utrzymaniu są osoby niepełnosprawne (art. 26 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych - Dz.U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176 z późn.zm. oraz art. 11 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne - Dz. U. Nr 144, poz. 930 z późn. zm.). Ulga ta przysługiwała również osobom uzyskującym dochody z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej, opodatkowanej zarówno na zasadach ogólnych, jak i w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych. Odliczeniu od dochodu (przychodu) podlegały m.in. wydatki poniesione na:

- 1) adaptację i wyposażenie mieszkań oraz budynków mieszkalnych stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- 2) przystosowanie pojazdów mechanicznych do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- 3) zakup i naprawę indywidualnego sprzętu, urządzeń i narzędzi technicznych niezbędnych w rehabilitacji oraz ułatwiających wykonywanie czynności życiowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- 4) zakup wydawnictw i materiałów (pomocy) szkoleniowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- 5) odpłatność za pobyt na turnusie rehabilitacyjno-usprawniającym,
- 6) odpłatność za pobyt na leczeniu sanatoryjnym, za pobyt w placówkach leczniczo-sanatoryjnych, rehabilitacyjno-szkoleniowych, leczniczo-opiekuńczych, opiekuńczo-pielęgniacyjnych, leczniczo-wychowawczych i szkolno-wychowawczych oraz odpłatność za zabiegi rehabilitacyjno-usprawniające,
- 7) opłacenie przewodników osób niewidomych I lub II grupy inwalidztwa oraz osób z niepełnosprawnością narządu ruchu zaliczonych do I grupy inwalidztwa,

- 8) utrzymanie przez osoby niewidome, o których mowa w pkt 7, psa przewodnika,
- 9) opłacenie tłumacza języka migowego,
- 10) kolonie i obozy dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz dzieci osób niepełnosprawnych,
- 11) odpłatny, konieczny przewóz na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne,
- 12) używanie samochodu osobowego, stanowiącego własność osoby niepełnosprawnej zaliczonej do I lub II grupy inwalidztwa lub podatnika mającego na utrzymaniu osobę niepełnosprawną zaliczoną do I lub II grupy inwalidztwa albo dzieci niepełnosprawne do lat 16, dla potrzeb związanych z koniecznym przewozem na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne.

Podatnikom, którzy wybrali jako formę opodatkowania kartę podatkową, obniża się stawki karty zgodnie z art. 27 ustawy z dnia 20 listopada 1998r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz.U. Nr 144 poz. 930 z późn. zm.):

- 1) o 20% (stawki określone w części I tabeli) osobom, w stosunku do których, na podstawie odrębnych przepisów orzeczono co najmniej lekki stopień niepełnosprawności, jeżeli przy prowadzeniu działalności określonej w art. 23 ust. 1 pkt 1, z wyjątkiem prowadzenia parkingów, nie zatrudniają pracowników, w tym również osób określonych w art. 25 ust. 6 pkt 2 lit.a), nie licząc małżonka,
- 2) o 20% (stawki określone w części V tabeli) osobom, w stosunku do których, na podstawie odrębnych przepisów orzeczono co najmniej umiarkowany lub lekki stopień niepełnosprawności, jeżeli przy prowadzeniu działalności w zakresie usług transportowych nie zatrudniają pracowników i członków rodziny,
- 3) o 10% (stawki określone w części I tabeli) na każdą osobę - podatnikom, którzy zatrudniają pracowników będących osobami w stosunku do których, na podstawie odrębnych przepisów, orzeczono co najmniej lekki stopień niepełnosprawności; obniżka stawki nie dotyczy osób wymienionych w art. 25 ust. 6 pkt 2 lit d) tj. pracowników zatrudnionych wyłącznie przy sprzedaży wyrobów, przyjmowaniu zleceń na usługi, utrzymywaniu czystości w zakładzie, prowadzeniu kasy i księgowości, kierowców i konwojentów,
- 4) nie więcej niż 50% na wniosek podatników, którzy uzyskali orzeczenia o zakwalifikowaniu do jednej z trzech grup inwalidzkich w przypadku gdy prowadzą działalność wymienioną w art. 23 ust. 1 pkt 2-5 i pkt 8-11 w rozmiarach wskazujących na to, że określone w częściach II-V i VIII-XI tabeli stawki byłyby nieodpowiednie.

Ministerstwo Rolnictwa w ramach działań legislacyjnych prowadziło prace nad projektem ustawy o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz niektórych innych ustaw. W projekcie tym znalazły się m.in. zapisy dotyczące:

- rozszerzenia katalogu świadczeń z tytułu czasowej i całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym,
- wydłużenia okresu pobierania zasiłku chorobowego z dotychczasowych 6 miesięcy do 1,5 roku,
- wprowadzenia nowego świadczenia w postaci renty szkoleniowej, która byłaby przyznawana ubezpieczonemu trwale całkowicie niezdolnemu do pracy w gospodarstwie rolnym, w stosunku do którego orzeczono celowość przekwalifikowania zawodowego. Renta ma być przyznawana na okres od 6 do 36 miesięcy, natomiast koszty szkolenia i przekwalifikowania w okresie jej pobierania pokrywane będą przez fundusz prewencji i rehabilitacji.

Projekt przedmiotowej ustawy został przekazany w marcu b.r. do dalszych prac legislacyjnych w Sejmie.

8. Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym:

- **dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej,**
- **swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu,**
- **dostępu do informacji,**
- **możliwości komunikacji międzyludzkiej.**

Mimo wielu działań podejmowanych przez samorządy terytorialne, ministerstwa oraz urzędy centralne, osoby niepełnosprawne w dalszym ciągu narażone były na trudności wynikające z niedostosowaniem do ich potrzeb najbliższego otoczenia, budynków użyteczności publicznej czy też środków transportu.

W roku 2002 działania w zakresie likwidacji barier funkcjonalnych podejmowały następujące ministerstwa oraz jednostki im podległe lub przez nie nadzorowane.

Ministerstwo Finansów dostosowało do potrzeb osób niepełnosprawnych budynki Ministerstwa w Warszawie, a także budynki: Izb Skarbowych w Gdańsku i Rzeszowie, Urzędów Skarbowych w Kluczborku, Bielsku Podlaskim, Mogilnie, Izb Celnych w Łodzi, Przemysłu i we Wrocławiu, Urzędów Celnych w Wałbrzychu i Lublinie oraz budynek główny na przejściu granicznym w Krośniku i Barwinku.

Z informacji przekazanych przez Ministerstwo Infrastruktury wynika, że w roku 2002 prowadzonych było szereg inwestycji modernizacyjnych, związanych z przebudową infrastruktury kolejowej. Inwestycje te finansowane były z budżetu państwa, ze środków własnych PKP Polskich Linii Kolejowych S.A., spółek zależnych od PKP S.A. (Intercity, Przewozy Regionalne), samorządów wojewódzkich i lokalnych oraz z udziałem instytucji międzynarodowych (BŚ, EBOR, EBI, fundusze PHARE i ISPA). Działania inwestycyjne stanowiły szeroki wachlarz działań, od przystosowania stacji i przystanków do modernizacji linii kolejowych wraz ze znajdującymi się na nich stacjami i przystankami. Działania te miały na celu ułatwienie podróżnym, a przede wszystkim osobom niepełnosprawnym dostępu do stacji i przystanków kolejowych.

Odpowiednie przystosowanie infrastruktury kolejowej jest wymagane przepisami ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2000 r. Nr 106, poz. 1126 z późn. zm.). Już na etapie projektowania przewiduje się wykonanie odpowiednich urządzeń ułatwiających dostęp osobom niepełnosprawnym do obiektów i pomieszczeń na stacjach i przystankach kolejowych, takich jak: dojścia i dojazdy, windy, pochylnie, przejścia i przejazdy przez tory (podziemne, naziemne i nadziemne) oraz odpowiednio przystosowane pomieszczenia sanitarne, poczekalnie i inne. Bez zaprojektowania i wykonania wymienionych urządzeń nie będzie wydane pozwolenie na budowę, a zmodernizowany obiekt nie zostanie odebrany i dopuszczony do użytkowania. W chwili obecnej w różnych stadiach modernizacji znajdują się następujące linie kolejowe: E 20, E 30, E 59, E 65, CE 65.

Przykładem wykonanych prac ułatwiających korzystanie niepełnosprawnym z pomieszczeń i obiektów kolejowych są: windy dla pasażerów, pochylnie na kładkach nad torami oraz prowadzące do peronów, toalety. Podobne prace wykonano lub będą wykonane na wszystkich wymienionych powyżej liniach kolejowych oraz innych stacjach i przystankach.

Oprócz modernizacji infrastruktury w celu przystosowania jej dla osób niepełnosprawnych spółki Intercity i Przewozy Regionalne dysponują wagonami przystosowanymi do przewozu osób niepełnosprawnych (dostosowane: toalety, korytarze i przedziały) oraz sprzętem ułatwiającym wsiadanie niepełnosprawnym do pociągu. Pracownicy odpowiedzialni za obsługę podróżnych zostali odpowiednio poinstruowani, jak należy zaopiekować się niepełnosprawnymi na stacjach i przystankach kolejowych oraz, jak obsługiwać sprzęt: podnośniki zainstalowane w wagonach oraz podnośniki przejezdne znajdujące się na stacjach. Na stacjach instalowano piktogramy i tablice informacyjne objaśniające podróżnym, jak osoba niepełnosprawna może uzyskać pomoc. Ponadto informacje te znalazły się w rozkładzie jazdy i na stronach internetowych wymienionych spółek. Sposoby opieki nad klientami, ze szczególnym uwzględnieniem warunków miejscowych, zostały ujęte w regulaminach technicznych pracy stacji oraz regulaminach pracy drużyn konduktorskich i trakcyjnych.

Zarządy Portów Morskich uwzględniały potrzeby niepełnosprawnych przy budowie i modernizacji terminali obsługujących ruch pasażerski. W roku 2002 oddano do użytku terminal pasażerski w Gdańsku, wyposażony w podjazdy dla osób niepełnosprawnych, natomiast w Urzędzie Morskim w Gdyni, na schodach znajdujących się wewnątrz budynku, zaplanowano montaż platformy umożliwiającej przewóz osób niepełnosprawnych i podjęto prace adaptacyjne w celu udostępnienia jednego z sanitariatów osobom niepełnosprawnym.

Z uwagi na ograniczenia budżetowe, nie zrealizowano w roku 2002 żadnej inwestycji w zakresie likwidacji barier architektonicznych w Urzędach Morskich w Słupsku i w Szczecinie, w szczególności - nie oddano do użytku żadnego podjazdu lub podejścia dla osób niepełnosprawnych.

Przewoźnicy promowi, w ramach przeprowadzonej modernizacji posiadanych promów morskich, przystosowali zarówno kabiny, jak i urządzenia sanitarne do potrzeb osób niepełnosprawnych. Jednocześnie, spośród członków załogi, wyznaczano osobę zobowiązaną do pomocy i opieki nad osobami niepełnosprawnymi.

Wszystkie dworce lotnicze zapewniały podstawowe udogodnienia dla pasażerów niepełnosprawnych, w tym podjazdy do budynków, windy na parkingach wielopoziomowych, windy między poziomami przylotów i odlotów, dostosowane toalety oraz zróżnicowany system informacji.

„Poczta Polska”, tak jak w ubiegłych latach, realizowała szereg zadań inwestycyjnych, w ramach których likwidowane były bariery architektoniczne związane z dostosowaniem urzędów pocztowych do

potrzeb osób niepełnosprawnych. W wyniku tych działań wykonano w 28 funkcjonujących placówkach pocztowych 10 podjazdów dla niepełnosprawnych, 17 pochylni i podejść oraz zainstalowano 1 windę przeznaczając na ten cel własne środki finansowe w wysokości 280 tys. zł. Poza tym wykonano podjazdy dla niepełnosprawnych w 8 nowobudowanych obiektach pocztowych.

Ministerstwo Sprawiedliwości podejmowało działania związane z likwidacją barier architektonicznych w budynkach jednostek organizacyjnych resortu. Nowo wybudowane obiekty zostały wykonane zgodnie z obowiązującymi przepisami, w sposób zapewniający dostęp osobom niepełnosprawnym, w szczególności poruszającym się na wózkach inwalidzkich. Zaznaczyć należy, że w istniejących budynkach usunięcie barier architektonicznych napotyka na znaczne trudności ze względów technicznych (dotyczy to szczególnie obiektów zabytkowych), stąd występują ograniczenia w dostosowaniu całych budynków dla potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo.

Pomimo dysponowania bardzo ograniczonymi środkami finansowymi w 2002 r., jednostki organizacyjne sądownictwa i prokuratury usunęły bariery architektoniczne w budynkach:

- Sądu Okręgowego i Prokuratury Okręgowej w Krakowie,
- Sądu Rejonowego w Nowym Sączu,
- Sądu Rejonowego w Dzierżoniowie,
- Sądu Rejonowego w Łodzi,
- Sądu Rejonowego w Żywcu,
- Sądu Rejonowego i Prokuratury Rejonowej w Lubaniu,
- Prokuratury Rejonowej w Hajnówce,
- Prokuratury Rejonowej w Kołobrzegu,
- Prokuratury Rejonowej w Muszynie.

Ministerstwo Obrony Narodowej w roku 2002 zmodernizowało obiekty na terenie Wojskowych Instytutów Medycznych oraz przychodnie, kliniki i szpitale. Do potrzeb osób niepełnosprawnych przystosowano także basen i halę sportową na terenie Akademii Obrony Narodowej oraz ośrodek reprezentacyjny Wojska Polskiego w Helenowie.

Wszystkie budynki wybudowane przez Wojskową Agencję Mieszkaniową po 1997 r. spełniają wymogi ustawy prawo budowlane. W roku 2002 Agencja wybudowała 16 budynków w pełni dostępnych dla osób niepełnosprawnych, a także zmodernizowała hotele w Łodzi, Malborku, Poznaniu i w Gdyni. Ponadto budynki mieszkalne starsze niż 5 lat, w konkretnie zgłaszanych przypadkach, były na bieżąco dostosowywane do wymogów architektoniczno-budowlanych pod kątem ich dostępności dla osób niepełnosprawnych,

w szczególności poruszających się na wózkach inwalidzkich.

Jedną z form pomocy osobom niepełnosprawnym w likwidacji barier funkcjonalnych, były programy celowe realizowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Osoby mające trudności w przemieszczaniu się mogły skorzystać z programu „Pegaz – pomoc w aktywizowaniu osób niepełnosprawnych poprzez likwidację barier transportowych i w komunikowaniu się”. Program został podzielony na trzy obszary. W ramach obszaru A osoby niepełnosprawne mogły uzyskać pożyczkę na zakup samochodu osobowego, oprzyrządowanego samochodu osobowego bądź oprzyrządowania do posiadanego samochodu. Adresatami tego obszaru były pełnoletnie osoby niepełnosprawne zaliczone do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności ze względu na dysfunkcję narządu ruchu, osoby zaliczone do lekkiego stopnia niepełnosprawności z powodu ubytku co najmniej jednej kończyny dolnej oraz dzieci i młodzież niepełnosprawna z dysfunkcją narządu ruchu, głębokim upośledzeniem umysłowym, z dziecięcym porażeniem mózgowym, autystyczna lub niewidoma.

W roku 2002 Oddziały PFRON udzieliły 1.682 pożyczki na zakup samochodów osobowych na łączną kwotę 23.644.036 zł. W ramach udzielonych pożyczek, 546 zostało przyznanych na rzecz dzieci młodzieży niepełnosprawnej na kwotę 7.715.805 zł.

Obszar B dotyczył zakupu sprzętu komputerowego dla osób niepełnosprawnych (dorosłych, młodzieży i dzieci) z powodu braku lub znacznego niedowładu obu kończyn górnych, posiadających ważne orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, a w przypadku dzieci do lat 16 – orzeczenie o niepełnosprawności lub zaświadczenie o pobieraniu zasiłku pielęgnacyjnego.

W ramach tego obszaru Oddziały PFRON udzieliły 1.537 pożyczek na łączną kwotę 6.359.182 zł, z czego 829 pożyczek zostało udzielonych na potrzeby dzieci i młodzieży niepełnosprawnej na kwotę 3.255.736 zł. Adresatami obszaru C, obejmującego pomoc w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym, były osoby niepełnosprawne (dorośli, dzieci i młodzież), u których dysfunkcja jednej lub obu kończyn dolnych z jednoczesną dysfunkcją jednej lub obu kończyn górnych, uniemożliwiała poruszanie się na wózku inwalidzkim o napędzie ręcznym.

Z pomocy w zakupie elektrycznych wózków inwalidzkich skorzystało 279 osób niepełnosprawnych na łączną kwotę 3.217.792 zł, z czego 47 pożyczek zostało udzielonych na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej na kwotę 603.234 zł.

Program „Komputer dla Homera” miał na celu udzielenie pomocy w zakupie sprzętu komputerowego i specjalistycznego oprogramowania, umożliwiającego osobom niewidomym i słabowidzącym lepszy dostęp nauki, informacji i zatrudnienia. W 2002 roku 1.402 osób, w tym 462 dzieci niepełnosprawnych otrzymało pożyczki, na które PFRON przeznaczył 10.517.921 zł. Na szkolenia w zakresie obsługi komputera dla 563 osób niepełnosprawnych Fundusz wypłacił łącznie 909.182 zł.

9. Prawo do posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych.

W porównaniu do roku ubiegłego w 2002 roku nie nastąpiły zasadnicze zmiany w zakresie realizacji tego prawa.

W dalszym ciągu osoby niepełnosprawne oraz ich rodzice i opiekunowie w szerokim zakresie mogły korzystać z możliwości powoływania różnego rodzaju organizacji pozarządowych (w szczególności stowarzyszeń i fundacji) i zrzeszania się w nich.

Organizacje pozarządowe, analogicznie jak w latach ubiegłych, obejmowały swoją działalnością różne obszary życia społecznego, między innymi takie jak:

- ✓ ochrona zdrowia i rehabilitacja,
- ✓ pomoc społeczna,
- ✓ edukacja i oświata,
- ✓ kultura, sztuka, ochrona zabytków,
- ✓ ochrona środowiska naturalnego.

Z opracowanej przez Stowarzyszenie Klon/Jawor publikacji „Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych – raport z badania 2002” wynika, że w 2002 roku zarejestrowanych było w Polsce około 36.500 tys. stowarzyszeń i 5.000 fundacji, z czego ok. 58% prowadziło aktywną działalność. Najwięcej organizacji działało w obszarach:

- sport, rekreacja, turystyka, wypoczynek – 59,3%
- edukacja i oświata – 48,2%
- ochrona zdrowia i rehabilitacja – 32,6%,
- kultura i sztuka – 27,4%.

Zasięg działania organizacji był zróżnicowany w zależności od potrzeb, dla jakich zostały powołane, a mianowicie o zasięgu lokalnym – obejmujące swoim działaniem jedną miejscowość, gminę czy powiat oraz ogólnopolskim – działające we wszystkich lub w większości województw poprzez swoje struktury terenowe.

Jak wynika z wymienionej publikacji Stowarzyszenia Klon/Jawor, 40% organizacji obejmowało swoim działaniem obszar gminy lub powiatu, dla 23% terenem działania było województwo, a dla 11% najbliższe sąsiedztwo, natomiast na obszarze całej Polski działało 25% organizacji.

W znaczącej większości organizacje pozarządowe funkcjonujące w środowisku osób niepełnosprawnych nadal kierowały swoje działania do grup określonych wg rodzaju schorzeń lub dysfunkcji. Dla przykładu można wymienić organizacje działające na rzecz osób:

- niewidomych i niedowidzących (np. Polski Związek Niewidomych, Fundacja na Rzecz Osób Niewidomych i Niepełnosprawnych „POMÓŻ I TY”, Stowarzyszenie Rodziców i Przyjaciół Dzieci Niewidomych i Słabowidzących „TECZA”),

- głuchych i niedosłyszących (np. Polski Związek Głuchych, Społeczne Stowarzyszenie Inwalidów Słuchu i Ich Przyjaciół, Stowarzyszenie Przyjaciół Osób niesłyszących i niedosłyszących „CZŁOWIEK – CZŁOWIEKOWI”),
- z upośledzeniem umysłowym (np. Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym, Fundacja „POMOCNA DŁOŃ”, Katolickie Stowarzyszenie Niepełnosprawnych Archidiecezji Warszawskiej),
- ze schorzeniami narządu ruchu (np. Fundacja Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnosprawnym Ruchowo, Fundacja Aktywnej Rehabilitacji, Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych Narządu Ruchu i Układu Kostnego „SONO”, Katolickie Stowarzyszenie Przyjaciół Niepełnosprawnych Ruchowo „CYRENEJCZYK”),
- chorych na stwardnienie rozsiane (np. Polskie Towarzystwo Stwardnienia Rozsianego, Stowarzyszenie Chorych na Stwardnienie Rozsiane Ich Opiekunów i Przyjaciół),
- chorych na cukrzycę (np. Polskie Stowarzyszenie Diabetyków, Polskie Forum Diabetyków),
- chorych na epilepsję (np. Polskie Stowarzyszenie Ludzi Cierpiących na Padaczkę),
- z chorobą Alzheimera (np. Fundacja Alzheimerowska, Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Chorobą Alzheimera),
- z autyzmem (np. Polskie Towarzystwo Autyzmu, Stowarzyszenie Pomocy Osobom Autystycznym, Fundacja „SYNAPSIS”, Fundacja Autyzm w Rodzinie).

Wśród organizacji obejmujących swym działaniem osoby niepełnosprawne o różnych schorzeniach należy wymienić takie jak np. Towarzystwo Walki z Kalectwem, Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów czy Towarzystwo Przyjaciół Dzieci.

Organizacje pozarządowe, przy realizacji określonych zadań, współdziałały z administracją publiczną, zarówno rządową jak i samorządową. Zasady tej współpracy określone zostały w różnych ustawach resortowych, w tym także w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz.776 z późn.zm.). Współpraca ta realizowana była w różnych formach, zarówno poprzez udział przedstawicieli organizacji pozarządowych w takich organach jak Krajowa Rada Konsultacyjna do Spraw Osób Niepełnosprawnych (stanowiąca forum współdziałania organów administracji rządowej, samorządu terytorialnego oraz organizacji pozarządowych, pełniąca funkcję doradczą dla Pełnomocnika Rządu d/s Osób Niepełnosprawnych); Rada Nadzorcza Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz udział w powoływanych przy oddziałach terenowych PFRON komisjach opiniujących wnioski składane przez osoby niepełnosprawne w ramach programów celowych realizowanych ze środków Funduszu, jak też wzajemne uczestnictwo w sympozjach, seminariach, konferencjach, spotkaniach konsultacyjnych oraz zlecanie organizacjom wykonywania zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych.

W roku ubiegłym, w ramach w/w współpracy, projekt nowelizacji ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz. 776 z późn. zm.) oraz projekty aktów wykonawczych do niej przekazywane były do konsultacji związkom zawodowym oraz organizacjom pracodawców między innymi takim jak: Federacja Związków Zawodowych Osób Niepełnosprawnych i Pracowników Zakładów Pracy Chronionej, Sekcja Krajowa Osób Niepełnosprawnych NSZZ Solidarność, Sekcja Krajowa Osób Niewidomych NSZZ Solidarność, Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych, Konfederacja Pracodawców Polskich, Polska Organizacja Pracodawców Osób Niepełnosprawnych, Krajowa Izba Gospodarczo-Rehabilitacyjna. Projekty te były też publikowane na stronie internetowej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, co sprzyjało szerokiej ich konsultacji społecznej, bowiem uwagi i propozycje mogły zgłaszać – i korzystały z tej możliwości – zarówno indywidualne osoby zainteresowane tematyką regulowaną projektowanymi przepisami, jak również organizacje pozarządowe zrzeszające osoby niepełnosprawne oraz działające na ich rzecz.

Należy podkreślić, że praktyka publikowania na stronach internetowych projektów aktów normatywnych i innych ważnych społecznie projektów dokumentów, stosowana była w ubiegłym roku przez wszystkie ministerstwa, co przyczyniało się do realizacji prawa osób niepełnosprawnych w zakresie konsultowania wszelkich projektów aktów prawnych ich dotyczących.

10. Prawo do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb

Dostęp osób niepełnosprawnych do uczestnictwa w życiu publicznym, w tym sferze kultury, sportu, turystyki i rekreacji warunkuje między innymi spójna polityka podmiotów usytuowanych na szczeblu centralnym, regionalnym i lokalnym, mających wpływ na kształtowanie i promowanie pozytywnych wzorców konsumpcji, likwidację barier funkcjonalnych, a tym samym udział osób niepełnosprawnych w tych obszarach życia społecznego.

Głównymi realizatorami tego prawa na szczeblu administracji centralnej było: Ministerstwo Kultury, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, Ministerstwo Środowiska, Ministerstwo Gospodarki.

Z informacji przedstawionej przez Ministerstwo Kultury wynika, że w roku 2002 tak jak i w latach poprzednich, działania na rzecz osób niepełnosprawnych w sferze kultury zmierzały do stymulowania i wspierania działań poprzez:

- dofinansowanie imprez o charakterze kulturalnym organizowanych przez instytucje państwowe i organizacje pozarządowe,
- likwidację barier architektonicznych w obiektach kultury i szkolnictwie artystycznym,
- aktywizację osób niepełnosprawnych, kształtowanie i promowanie pozytywnych wzorców konsumpcji w obszarze kultury.

Celem zrealizowanych przedsięwzięć było przede wszystkim umożliwienie osobom niepełnosprawnym uczestniczenia w życiu kulturalnym na równi z osobami pełnosprawnymi, a tym samym przybliżanie im wartości polskiej kultury.

Ministerstwo, w ramach mecenatu, wsparło finansowo m.in.:

- o Bibliotekę Centralną Polskiego Związku Niewidomych w zakresie upowszechniania czytelnictwa i prowadzenia działalności kulturalnej,
- o Stowarzyszenie Pomocy Niesłyszącym "Słyszę Serce" w Łodzi na zorganizowanie Międzynarodowej Konferencji "DEAF WAY II" w Waszyngtonie,
- o Stowarzyszenie Twórcze Studio Form Wzorniczych "Hajnówka" na zorganizowanie Ogólnopolskiego Pleneru Meblarskiego - wzornictwo na rzecz dzieci niepełnosprawnych,
- o Tarnowską Fundację Kultury z przeznaczeniem na wydanie miesięcznika informacyjnego dla osób niewidomych i słabowidzących "Żrenica",
- o Fundację Zdrowie Publiczne w Warszawie na zorganizowanie Ogólnopolskiej Wystawy Twórczości Artystycznej "Sprawnych Inaczej",
- o Stowarzyszenie Przyjaciół Galerii "Sztuka Niepełnosprawnych Wśród Nas" w Warszawie na wydanie katalogu na wystawę sztuki polskiej w Moskwie,
- o Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym - Koło w Zagórowie na dofinansowanie imprezy artystycznej "Ceramidła Zagórowskie",
- o Stowarzyszenie Centrum Sportu i Rehabilitacji "Start" w Grudziądzu na dofinansowanie Ogólnopolskiego Przeglądu Twórczości Artystycznej Niepełnosprawnych "OPTAN 2002".

Działania na rzecz osób niepełnosprawnych realizowane były również w jednostkach podległych i nadzorowanych przez Ministra Kultury. Instytucje muzealne prowadziły specjalne programy edukacyjne, które mają za zadanie wyrównywanie szans i udział w życiu kulturalnym sprawnych inaczej. Zarówno programy edukacyjne, jak i programy zwiedzania dostosowane były do danego rodzaju niepełnosprawności i możliwości percepcji zwiedzających. Muzea ściśle współpracowały z ośrodkami szkolno-wychowawczymi, szkołami specjalnymi, związkami głuchych i niewidomych, domami opieki społecznej, ośrodkami rehabilitacji zawodowej, szpitalami, fundacjami itp. Ministerstwo bardzo dobrze ocenia tę współpracę, ponieważ efektem jest kontakt osób niepełnosprawnych z kulturą, co z kolei pozytywnie wpływa na cały proces rehabilitacji. Nowatorskie inicjatywy realizowane były m.in. przez:

- o Muzeum Żup Krakowskich w Wieliczce - organizowano dla osób niepełnosprawnych plenery malarskie w podziemiach kopalni soli,
- o Muzeum Sztuki w Łodzi - rozpoczęło program "Galeria Dotyku", polegający na otwieraniu wystaw adresowanych do środowisk osób niewidzących i słabo widzących, umożliwiających rozpoznawanie dotykiem wybranych dzieł sztuki,
- o Muzeum Narodowe w Krakowie - przygotowało program "Sztuka w świecie ciszy, polegający na organizowaniu wystaw i aukcji prac wykonanych przez dzieci niesłyszące.

Muzea podległe Ministerstwu Kultury nie pobierają opłat za wstęp od osób niepełnosprawnych i ich opiekunów.

W zakresie dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną organizowane były specjalistyczne warsztaty, umożliwiające osobom niepełnosprawnym zdobywanie wiedzy i umiejętności w zakresie różnych dziedzin sztuki i rękodzieła artystycznego. Podobnie jak w latach poprzednich, w roku ubiegłym realizowane były warsztaty terapii zajęciowej z zakresu arteterapii - muzyki, teatru, tańca, pantomimy. W ramach przedsięwzięć dotyczących rękodzieła artystycznego prowadzono warsztaty w następujących dyscyplinach: wiklina, batik, witraż, ceramika, malowanie na jedwabiu, tkanina artystyczna, patchwork, aplikacje, papier czerpany.

Ministerstwo nie przedstawiło konkretnych danych dotyczących likwidacji barier architektonicznych w obiektach kultury w 2002 roku. Podkreśliło jedynie, że w miarę posiadanych środków finansowych, które są bardzo ograniczone, podejmowane były takie działania w obiektach muzealnych, narodowych instytucjach artystycznych, szkolnictwie artystycznym. Szczegółową informację-bilans o dostępności obiektów kultury dla osób niepełnosprawnych Ministerstwo przedstawiło w sprawozdaniu za rok 2001.

Realizując zarządzenie Nr 29 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 4 października 1993 r. w sprawie zasad organizowania opieki nad uczniami niepełnosprawnymi, ich kształcenia w ogólnodostępnych i integracyjnych publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach oraz organizacji kształcenia specjalnego (Dz. Urz. MEN Nr 9, poz. 36) – również w szkołach artystycznych finansowany był indywidualny tok nauczania młodzieży niepełnosprawnej uczęszczającej do tego typu szkół, ale Ministerstwo Kultury nie posiada szczegółowych informacji na ten temat.

Ministerstwo Kultury podjęło w 2002 r. dwie inicjatywy legislacyjne, których realizacja powinna przyczynić się do poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych, a mianowicie:

- w ramach prac nad projektem ustawy o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji uporządkowano katalog osób zwolnionych od ponoszenia opłat abonamentowych - zrezygnowano z 5 grup uprawnionych do zwolnień, natomiast wprowadzono nową kategorię zwolnionych z opłat tj. osoby niepełnosprawne w stopniu umiarkowanym. Z porównania obowiązującego i planowanego stanu prawnego, zdaniem Ministerstwa, proponowane zmiany nie spowodują uszczerbku przywilejów dla osób niepełnosprawnych.
- przygotowano nowelizację ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U z 2000 r. Nr 80, poz. 904 z późn. zm.). Nowe zapisy zwiększają wpływy od wydawców na Fundusz Promocji Twórczości, które mogą być przeznaczane m.in. na pokrycie kosztów wydań utworów o szczególnym znaczeniu dla kultury i nauki polskiej oraz *wydań dla niewidomych*.

Aktywność ruchowa we wszystkich jej przejawach, a sportowa w szczególności, niesie ze sobą cenne wartości nie tylko wzbogacające i przyspieszające procesy rehabilitacji kompleksowej, ale również wpływa integrująco na środowisko osób niepełnosprawnych. Sport jest jednym ze środków, za pomocą którego można realizować zasadę wyrównywania szans osób dotkniętych niepełnosprawnością.

W 2002 r. zadania na rzecz sportu osób niepełnosprawnych realizowane były przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu według następujących priorytetowych programów:

- uczestnictwo osób niepełnosprawnych w klubowych sekcjach sportowych i sportowo-rekreacyjnych,
- uczestnictwo w obozach sportowych dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej,
- szkolenie kadr trenerskich, instruktorskich, organizatorów i wolontariuszy dla potrzeb kultury fizycznej osób niepełnosprawnych,
- uczestnictwo sportowców niepełnosprawnych w imprezach sportowych, rekreacyjno-sportowych i integracyjnych, a w szczególności w mistrzostwach Polski, Europy i Świata oraz Igrzyskach Paraolimpijskich,
- poradnictwo i konsultacje medyczne oraz badania diagnostyczne w odniesieniu do sportowców niepełnosprawnych,
- uczestnictwo zawodników niepełnosprawnych w szkoleniu centralnym, zgrupowaniach i konsultacjach,
- promocja kultury fizycznej osób niepełnosprawnych,
- program „Animator sportu osób niepełnosprawnych”.

Począwszy od 1994 r. Urząd Kultury Fizycznej i Sportu, a od 2002 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, podejmowało systematyczne działania w celu zwiększenia uczestnictwa osób niepełnosprawnych w kulturze fizycznej. Zwielokrotnione zostały nakłady finansowe na ten cel, ponieważ począwszy od roku 1995 r. zadania na rzecz sportu osób niepełnosprawnych dofinansowywane są z tzw. „środków specjalnych” pochodzących z dopłat do stawek w grach liczbowych.

Na zadania z zakresu sportu osób niepełnosprawnych Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu wydatkowało w 2002 r.:

ogółem - 22.540.000 zł,

z tego:	
ze „środków specjalnych”	- 21.177.000 zł
ze środków budżetowych	- 800.000 zł.

Zrealizowano łącznie 1.142 zadania, w których uczestniczyło 102.824 osoby.

W realizacji tych zadań Ministerstwo współpracowało z 70 stowarzyszeniami. Największe z nich, o ogólnopolskim zasięgu działania, to: Polski Związek Sportu Niepełnosprawnych „Start”, Polskie Towarzystwo Społeczno-Sportowe „Sprawni-Razem”, Polski Komitet Paraolimpijski, Polski Związek Tenisa na Wózkach, Stowarzyszenie „Olimpiady Specjalne- Polska”, Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Niewidomych i Słabowidzących „CROSS”, Polski Związek Sportowy Głuchych, Fundacja Aktywnej Rehabilitacji.

W ramach uczestnictwa osób niepełnosprawnych w klubowych sekcjach sportowych i sportowo-rekreacyjnych wspierano działalność podstawowych jednostek terenowych dużych organizacji o ogólnopolskim zasięgu funkcjonowania, a także mniejszych stowarzyszeń, o zasięgu regionalnym. Program działania tych jednostek realizowany jest w wielu dyscyplinach sportu i obejmuje swoim zakresem osoby z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Zajęcia prowadzone są w sekcjach systematycznie przez cały rok, w wymiarze 2-3 razy tygodniowo po 2-3 godziny.

W roku ubiegłym 16 stowarzyszeń prowadziło całoroczną działalność klubową, w 161 oddziałach, dla 18.911 osób niepełnosprawnych.

Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w letnich i zimowych obozach sportowych stanowi integralną część składową programu rozwoju sportu osób niepełnosprawnych. Celem obozów jest m. in.:

- rozbudzanie zainteresowań sportowych w zależności od potrzeb i możliwości uczestnika,
- wyrabianie nawyków zdrowego i sportowego stylu życia,
- ukazanie możliwości pełnego uczestnictwa w życiu społecznym zgodnie z podstawową zasadą integracji,
- przezwyciężanie barier psychologicznych i funkcjonalnych, itp.

Ogółem, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu dofinansowało organizację 175 obozów sportowych, letnich i zimowych dla 6.673 uczestników.

W ramach szkolenia kadr trenerskich, instruktorskich, organizatorów i wolontariuszy sportu osób niepełnosprawnych przeprowadzono 28 kursów szkoleniowych, doszkoleniowych, konferencji i seminariów, w których wzięło udział 807 osób.

Uczestnictwo sportowców niepełnosprawnych w imprezach sportowych, rekreacyjno-sportowych i integracyjnych. Sportowcy niepełnosprawni wzięli udział w Zimowych Igrzyskach Paraolimpijskich w Salt Lake City’2002, które odbywały się od 28 lutego do 19 marca 2002 r. W Igrzyskach uczestniczyło 415 zawodników z 36 krajów. Polska reprezentacja, w składzie 14 zawodników zrzeszonych w Polskim Związku Sportu Niepełnosprawnych „START”, zajęła w klasyfikacji medalowej 17 miejsce. Zawodnicy zdobyli 3 medale: 1 złoty, 2 brązowe. Odbyło się także wiele imprez rangi Mistrzostw Polski w letnich i zimowych dyscyplinach sportu. Realizatorami zadań były m.in. Polski Komitet Paraolimpijski, Polski Związek Sportu Niepełnosprawnych „START”, Polskie Towarzystwo Społeczno-Sportowe „Sprawni-Razem”, Polski Związek Tenisa na Wózkach, Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Niewidomych i Słabowidzących „CROSS”.

Zawodnicy z upośledzeniem umysłowym, zrzeszeni w Stowarzyszeniu „Olimpiady Specjalne – Polska” reprezentowali Polskę na Światowych Igrzyskach Olimpiad Specjalnych oraz wzięli udział w VIII Ogólnopolskich Letnich Igrzyskach, w których uczestniczyło około 1.900 osób.

Ogółem zorganizowano 461 imprez dla 70.580 osób niepełnosprawnych.

Poradnictwo, konsultacje medyczne oraz badania diagnostyczne realizowały: Polski Związek Sportu Niepełnosprawnych „Start”, Polskie Towarzystwo Społeczno-Sportowe „Sprawni-Razem”, Polski Związek Tenisa na Wózkach. Badania prowadzone były w ośrodkach specjalizujących się w medycynie sportowej i obejmowały: badania diagnostyczne, wydolnościowe, kwalifikujące osoby niepełnosprawne do uprawiania różnych dyscyplin sportu i aktywności ruchowej. Badaniami wydolnościowo-lekarskimi objętych było 1.064 zawodników niepełnosprawnych (w ramach 26 zadań), członków kadry narodowej, uczestniczących w programie przygotowań do Igrzysk Paraolimpijskich.

3.213 sportowców niepełnosprawnych uczestniczyło w *szkoleniu centralnym, zgrupowaniach i konsultacjach*. Szkoleniem centralnym, które obejmowało przede wszystkim zawodników niepełnosprawnych, członków kadry narodowej, biorących udział w przygotowaniach do Igrzysk Paraolimpijskich - zajmowały się: Polski Związek Sportu Niepełnosprawnych „Start”, Polski Komitet Paraolimpijski, Polskie Towarzystwo Społeczno-Sportowe „Sprawni-Razem”, Polski Związek Tenisa na Wózkach, Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Niewidomych i Słabowidzących „CROSS”, Fundacja Aktywnej Rehabilitacji, Polski Związek Bilardowy. Szkolenia odbywały się przede

wszystkim w Ośrodkach Sportowych w Spale, Cetniewie i Wiśle, gdzie zapewnione były optymalne warunki do treningu i odnowy biologicznej.

W ramach *promocji sportu osób niepełnosprawnych* opracowano i wydano materiały dydaktyczne i promocyjne typu foldery, kalendarze, biuletyny informacyjne i kasety szkoleniowe, zorganizowano seminaria, konferencje. Łącznie w 2002 roku zrealizowano 20 zadań promujących sport i kulturę fizyczną osób niepełnosprawnych.

W roku ubiegłym wdrożony został program „*Animator sportu osób niepełnosprawnych*”. Celem programu jest m.in.:

- zwiększenie aktywności i efektywności działań stowarzyszeń kultury fizycznej, których zakres działania obejmuje rozwijanie sportu osób niepełnosprawnych,
- łagodzenie ujemnych skutków czasowego odłożenia realizacji zwiększonego wymiaru obowiązku zajęć wychowania fizycznego,
- wspomaganie działalności klubów w zakresie rozwoju sportu osób niepełnosprawnych poprzez wdrożenie systemu motywacyjnego dla wyróżniających się animatorów sportu osób niepełnosprawnych,
- aktywizacja lokalnych struktur samorządu terytorialnego do współpracy i współfinansowania działalności animatorów poprzez zobowiązanie wnioskodawców do przeznaczenia na poziomie środowiskowym dla zakwalifikowanych do uczestnictwa w programie animatorów równorzędnej kwoty miesięcznie.

Programem objętych było 101 animatorów sportu osób niepełnosprawnych, natomiast w zajęciach uczestniczyło 1.576 osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

Decyzją nr 43 Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 października 2002 r. powołana została Komisja Sportu Osób Niepełnosprawnych, której pierwsze posiedzenie odbyło się 30 października 2002 r. Do zakresu Komisji należy w szczególności:

- opracowywanie propozycji kierunków rozwoju sportu i kultury fizycznej osób niepełnosprawnych,
- opiniowanie projektów przepisów i programów w zakresie sportu i kultury fizycznej osób niepełnosprawnych,
- inicjowanie działań, wspieranie i promowanie nowych propozycji zadań w sporcie niepełnosprawnych,
- przekazywanie kierownictwu MENiS własnych opracowań i opinii oraz wniosków w sprawach związanych z kulturą fizyczną i sportem osób niepełnosprawnych.

Do głównych zadań realizowanych przez Ministerstwo w 2002 roku należało także tworzenie warunków do korzystania ze świadczeń przysługujących sportowcom niepełnosprawnym, tj. obejmowanie pomocą stypendialną za uzyskanie bardzo dobrych wyników w rywalizacji międzynarodowej oraz nagradzanie zawodników i trenerów za wybitne osiągnięcia sportowe i w pracy szkoleniowej.

Stypendiami objęto 121 zawodników niepełnosprawnych – członków kadry narodowej uczestniczących w realizacji programu przygotowań do Igrzysk Paraolimpijskich w następujących dyscyplinach sportu: lekka atletyka, pływanie, tenis stołowy, koszykówka mężczyzn, podnoszenie ciężarów, łucznictwo, szermierka na wózkach, taniec na wózkach, tenis na wózkach, narciarstwo biegowe i biathlon - zrzeszonych w Polskim Związku Sportu Niepełnosprawnych „START”, Polskim Towarzystwie Społeczno-Sportowym „Sprawni-Razem” oraz w Polskim Związku Tenisa na Wózkach.

Nagrody za osiągnięcie wysokich wyników sportowych przyznano 65 sportowcom, którzy osiągnęli medalowe wyniki na Igrzyskach Paraolimpijskich oraz na imprezach rangi Mistrzostw Świata i Mistrzostw Europy, 56 trenerów otrzymało nagrody za osiągnięcia w pracy szkoleniowej.

Wykaz medali zdobytych przez sportowców niepełnosprawnych na Igrzyskach Paraolimpijskich, Mistrzostwach Świata i Mistrzostwach Europy w 2002 roku

Lp.	Rodzaj imprezy	Medal złoty	Medal srebrny	Medal brązowy	razem
1	Igrzyska Paraolimpijskie - Salt Lake City 7-18.03	1		2	3
2	Mistrzostwa Świata w Lekkiej Atletyce - Lille 16-28.07	5	5	7	17
3	Mistrzostwa Świata w Strzelectwie Sportowym - Korea 3-13.07			1	1
4	Mistrzostwa Świata w Tenisie Stołowym - Tajwan 12-24.08	2	1	1	4
5	Mistrzostwa Świata w Podnoszeniu Ciężarów - Malezja 23-29.08			3	3
6	Mistrzostwa Świata w Siermierce na Wózkach - Budapeszt 20-28.04	8	4	6	18

7	Mistrzostw-a Europy w Łucznictwie - Spała 24.08-02.09.	2	1	4	7
8	Mistrzostwa Świata w piłce siatkowej na stojąco - Wisła 4-12.10		1		1
9	Mistrzostwa Świata w Tańcu na Wózkach - Warszawa 11-13.10	2	3	3	8
10	Mistrzostwa Świata INAS-FID w biegach przełajowych - Ostrzeszów 5-8.04	8	3		11
11	Mistrzostwa Świata INAS-FID w koszykówce - Madera 2-9.06		2		2
12	Mistrzostwa Europy INAS-FID w LA - Budapeszt 3-8.07	17	10	4	31
13	Mistrzostwa Świata w LA- Lille 16-28.07	1			1
14	Mistrzostwa Europy INAS-FID w tenisie stołowym - Ciechanów 29.09-05.10	2	4	4	10
15	Mistrzostwa świata INAS-FID w pływaniu - Liberec 6-11.10	5	5	3	13
16	Mistrzostwa Świata w Pływaniu - Argentyna 10-16.12.	1	11	7	19
	Ogółem:	54	50	45	149

Ministerstwo Środowiska poinformowało, że osoby niepełnosprawne mają umożliwiony dostęp do obiektów i imprez organizowanych na terenie większości parków narodowych, a mianowicie:

- osoby niepełnosprawne zwolniono z opłat za wstęp na teren parków i opłat za wjazd pojazdów przewożących osoby niepełnosprawne,
- przystosowano drogi i szlaki turystyczne, punkty widokowe, kładki i obiekty edukacyjne, w tym ośrodki dydaktyczne i muzealne, sanitariaty,
- organizowano spotkania i zajęcia integracyjno-dydaktyczne, imprezy o charakterze edukacyjnym (prelekcje, pogadanki, filmy, konkursy, zabawy, ogniska itp.),
- na terenach „leśnych kompleksów promocyjnych” oraz w parkach narodowych organizowano ścieżki edukacyjne, izby edukacyjne, gdzie prowadzona była integracyjna edukacja ekologiczna dzieci i młodzieży,
- w Wigierskim Parku Narodowym udostępniono komputerowe punkty informacji turystycznej, tj. monitory reagujące na dotyk, w Babiogórskim Parku Narodowym przystosowano przyrządy dydaktyczne dla dzieci z dysfunkcją narządu wzroku - dotykowe mapy plastyczne,
- w Bieszczadzkim Parku Narodowym organizowano hipoterapię dla dzieci – jazda na koniach huculskich.

Dyrekcja Generalna i Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe stworzyły możliwość korzystania przez osoby niepełnosprawne ze ścieżek przyrodniczych i przyrodniczo-leśnych na terenie uzdrowisk Rymanów i Iwonicz. W Nadleśnictwie Iława wybudowano leśniczówkę łowiecką przystosowaną dla osób niepełnosprawnych, również przystosowany został Ośrodek Edukacji Ekologicznej w Nadleśnictwie Wisła, natomiast w hotelu Leśnego Ośrodka Szkoleniowego – RDLP Poznań przystosowano jeden pokój dla osoby niepełnosprawnej.

W 2002 r. zagadnienia związane z kształtowaniem turystyki krajowej i tworzeniem mechanizmów regulujących ten rynek, realizowane były w Ministerstwie Gospodarki. W roku ubiegłym nie wprowadzono istotnych zmian legislacyjnych w zakresie tworzenia warunków rozwoju turystyki i dostępu do usług turystycznych osób niepełnosprawnych. Zasadnicze prace legislacyjne przeprowadzone były w 2001 r., m.in. dotyczące minimalnych wymagań w zakresie dostosowania obiektów hotelarskich do potrzeb osób niepełnosprawnych, które zawarte zostały w załączniku nr 8 do rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 13 czerwca 2001 r. w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których są świadczone usługi hotelarskie (Dz.U. Nr 66, poz. 665 z późn. zm.). Ministerstwo poinformowało, że w wyniku badania o bazie noclegowej turystyki (na podstawie sprawozdania KT-1a) przeprowadzanego kwartalnie w latach 2000-2002 r. przez Główny Urząd Statystyczny – w 2003 r. opracowany zostanie raport o dostępności obiektów turystycznych dla osób niepełnosprawnych.

W roku ubiegłym w wyniku konkursu dofinansowano i zrealizowano ze środków budżetowych Ministerstwa następujące zadania na rzecz osób niepełnosprawnych:

- budowę sanitariatów na terenie Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach dostosowanych dla osób niepełnosprawnych – 50.000 zł,
- modernizację ośrodka rekreacyjnego Komendy Hufca Związku Harcerstwa Polskiego w Chorzowie – 50.000 zł,
- dostosowanie ośrodka Związku Harcerstwa Polskiego w Pabianicach poprzez wybudowanie podjazdu – 27.500 zł.

Rok 2002 był pierwszym rokiem, w którym dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych realizowane było przez jednostki samorządu powiatowego. Nastąpiło to w wyniku dalszej decentralizacji zadań i środków PFRON, a mianowicie z dniem 1 stycznia 2002 r. weszły w życie znówelizowane przepisy ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (ustawa zmieniająca z dnia 17 grudnia 2001 r.), stanowiące o przekazaniu do właściwości samorządu powiatowego kolejnych zadań z rehabilitacji zawodowej i społecznej, między innymi zadań na rzecz sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych.

Rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 96, poz. 861) uregulowana została również kwestia dofinansowania sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych, przy czym wysokość tego dofinansowania została określona do 60% kosztów danego przedsięwzięcia.

W 2002 r. PFRON przekazał na działania z zakresu sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych do jednostek samorządu powiatowego (na wnioski poszczególnych samorządów) środki w wysokości – 3.347.536 zł (92,76% środków planowanych), w tym 1.459.628 zł na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. Natomiast samorządy wykazały w sprawozdaniach wydatki na kwotę 3.112.350 zł, z tego 1.380.945 zł na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.

Dofinansowanie działań na rzecz sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych ze środków PFRON, odbywało się również w ramach programu celowego „PARTNER – wspieranie zadań realizowanych przez organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych”, który realizowany jest Biurze i oddziałach PFRON.

- W Biurze Funduszu – w wyniku decyzji podjętych przez Zarząd PFRON zawarto umowy z 19 organizacjami pozarządowymi o ogólnopolskim zasięgu działania na łączną kwotę 20.762.683 zł, z tego przeznaczono na dofinansowanie zadań na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej 10.412.888 zł. Z powyższej kwoty na organizowanie imprez sportowych, kulturalnych, rekreacyjnych i turystycznych dla osób niepełnosprawnych organizacje pozarządowe przeznaczyły (wg podpisanych umów) kwotę w wysokości – 1.558.865 zł, z tego 695.512 zł na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.
- W oddziałach Funduszu przeznaczono dla organizacji pozarządowych o lokalnym zasięgu działania środki w wysokości – 12.252.255 zł, w tym na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej 7.630.620 zł. Z tej puli na zadanie z zakresu sportu, kultury i rekreacji przeznaczono kwotę w wysokości 673.499 zł, w tym 237.720 zł na rzecz dzieci i młodzieży.

Ponadto w Biurze i oddziałach Funduszu w ramach programu „PAPIRUS – wspieranie publikacji i wydawnictw dotyczących problematyki osób niepełnosprawnych” dofinansowano koszty związane z publikacją, dystrybucją, kolportażem różnego rodzaju wydawnictw np. wydawnictw periodycznych, książek popularnonaukowych i literatury pięknej (np. pisanych pismem Braille’a), broszur, informatorów, poradników i materiałów instruktażowych - w formie drukowanej, dyskietek, płyt CD lub audiowizualnych nośników informacji.

W Biurze Funduszu wydatkowano na ten cel 3.330.089 zł, z czego 389.016 zł na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. Dofinansowano 44 podmioty, przeznaczając środki na 70 publikacji, w tym 32 czasopisma (pięć czasopism wydawano jednocześnie brajlem, drukiem powiększonym i na kasecie), 8 wydawnictw książkowych (3 wydane brajlem, jedna drukiem powiększonym), 23 przewodniki oraz poradniki, informatory (niektóre z nich na płycie CD), broszury, ulotki, foldery, kalendarze, 4 wydawnictwa internetowe, a także 2 cykle programów telewizyjnych oraz 1 film fabularno-okumentalny. Poniżej przykładowe publikacje dotyczące wyłącznie tematyki sportu, kultury, turystyki osób niepełnosprawnych, dofinansowane w ramach tego programu:

- kwartalnik „Sport Niepełnosprawnych” czasopismo poświęcone problematyce sportu osób niepełnosprawnych - 41.000 zł (Polski Związek Sportu Niepełnosprawnych START),

- kwartalnik „Magazyn Muzyczny” wraz z dodatkiem nutowym w alfabecie Braille’a oraz książka „Ujednolicona międzynarodowa brajlowska notacja muzyczna” (druk powiększony) - 34.300 zł (Towarzystwo Muzyczne im. Edwina Kowalika w Warszawie),
- przewodniki turystyczne dla osób niepełnosprawnych „Turystyka bez barier – Warszawa”, „Turystyka bez barier – Kraków” - 138.600 zł (Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji w Warszawie),
- kwartalnik „Mandragora” pismo o turystyce, sporcie, kulturze, działalności organizacji, prezentujący twórców – 50.000 zł (Stowarzyszenie Turystyczno-Kulturalne „Carpe Diem” w Warszawie),
- czasopismo „NIKE” popularyzujące wiedzę nt. twórczości osób niepełnosprawnych, twórców niepełnosprawnych – 43.000 zł (Stowarzyszenie na Rzecz Twórców NIKE w Białymstoku),
- elementarz muzyczny „Krasnoludki grają na fortepianie” i „Fortepian dla najmłodszych”, „Etiudy na fortepian” zawierający utwory i ćwiczenia na fortepian w brajlu – 29.790 zł (Towarzystwo Muzyczne im. Edwina Kowalika w Warszawie),
- czasopisma wydawane w brajlu, druku, powiększonym, na kasetach, dyskietkach: „Pochodnia”, „Biuletyn Informacyjny”, „Nasz Świat”, „Nasze Dzieci” – 800.000 zł (ZG Polskiego Związku Niewidomych w Warszawie),
- miesięcznik „Świat Ciszy” dot. problemów, promocji osiągnięć artystycznych i intelektualnych osób niesłyszących – 44.000 zł (ZG Polskiego Związku Głuchych w Warszawie),
- 14 numerów gazety elektronicznej „Kurier IdN1” oraz dwa numery dodatku kulturalnego „Magazyn” dotyczącego twórczości literackiej osób niepełnosprawnych – 43.4000 zł (Fundacja Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnosprawnym Ruchowo w Warszawie).

Łącznie Biuro i oddziały PFRON wydatkowały na różnego rodzaju wydawnictwa 4.197.679 zł, z czego na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej 490.714 zł.

Natomiast w ramach programu „DZIEDZICTWO – udostępnianie osobom niepełnosprawnym narodowych dóbr kultury i przyrody” Kopalnia Soli w Wieliczce otrzymała dofinansowanie w wysokości 599.999 zł z przeznaczeniem na dostosowanie trasy turystycznej dla osób niepełnosprawnych.

Należy jednocześnie zaznaczyć, że dofinansowanie przedsięwzięć w sferze kultury, sportu, turystyki i rekreacji odbywało się również w ramach innych tytułów planu finansowego PFRON na 2002 r., a mianowicie w ramach programów samorządowych, budowy, rozbudowy i modernizacji obiektów służących rehabilitacji. Z inicjatywy samorządów lokalnych, organizacji pozarządowych oraz innych instytucji dofinansowywano likwidację barier architektonicznych w obiektach sportowych i kultury, zakup sprzętu sportowego, dofinansowywano budowę i modernizację basenów, a także organizację różnego rodzaju imprez artystycznych, sportowych i rekreacyjnych.

PODSUMOWANIE

1. W ostatnich latach można zaobserwować korzystne zmiany w postrzeganiu problemów dotyczących niepełnosprawności i sytuacji osób niepełnosprawnych. Zostały wypracowane nowe kierunki działań polityki społecznej państwa na rzecz wyrównywania szans tych osób. W wyniku prowadzonego od kilku lat procesu decentralizacji zadań nastąpiło zwiększenie dostępności do dóbr i usług. Jednakże nadal istnieje duża potrzeba edukacji społecznej i wzmocnienia działań podmiotów na rzecz wyrównywania szans we wszystkich sferach życia osób niepełnosprawnych, tj.: życia rodzinnego, kształcenia ogólnego i zawodowego, aktywności zawodowej i społecznej, czasu wolnego.
2. Prowadzone metody terapii i rehabilitacji leczniczej dają osobom niepełnosprawnym szansę na rozwój i poprawę stanu zdrowia, pod warunkiem zapewnienia fachowej, intensywnej opieki i świadczeń zdrowotnych. Nadal jednak poziom tej opieki jest niezadowolający. Jak wynika z otrzymywanych sygnałów, osoby niepełnosprawne mają problemy z dostępem do właściwych metod leczenia i nowoczesnych technologii, z uzyskaniem kompleksowej opieki specjalistycznej, jak również trudności w uzyskaniu skierowania do lekarzy specjalistów i w zaopatrzeniu w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i lecznicze środki techniczne (spowodowane głównie brakiem środków własnych na ich zakup i niskimi limitami kas chorych) oraz z zakupem przedmiotów i sprzętu medycznego, na który nie przysługuje dofinansowanie ze środków ubezpieczenia zdrowotnego (takich jak np.: pompy insulinowe, glukometry, ssaki itp.).

3. Zadania dotyczące rehabilitacji osób niepełnosprawnych, wspierane ze środków PFRON, realizowane były w środowiskach lokalnych poprzez organizację turnusów rehabilitacyjnych, działalność warsztatów terapii zajęciowej, jak również w działaniach podejmowanych przez organizacje pozarządowe w ramach programów samorządowych. Świadczone usługi rehabilitacyjne uwzględniały aktualne, indywidualne potrzeby różnych grup osób niepełnosprawnych, jednak stopień zaspokojenia tych potrzeb był niewystarczający. Nie wszystkie osoby, które wymagały rehabilitacji zostały objęte działaniami w omawianym zakresie, głównie z uwagi na niedobór środków finansowych.
4. Podejmowane przez resort edukacji działania umożliwiające dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej kształcenie we wszystkich typach szkół najbliższych ich miejsca zamieszkania, zapewnienie realizacji obowiązku szkolnego w sposób dostosowany do tempa ich rozwoju korzystnie wpływają na wyrównywanie szans w stosunku do pełnosprawnych rówieśników. Jednakże pokreślenia wymaga fakt, iż w dalszym ciągu, pomimo zachodzących zmian, niewielki procent uczniów niepełnosprawnych kształci się na poziomie szkoły średniej - a co za tym idzie niewielu uzyskuje świadectwa maturalne. Jest to jedna z głównych przyczyn niewielkiej liczby osób niepełnosprawnych kształcących się na poziomie wyższym. Koniecznym wydaje się zatem zintensyfikowanie działań zapewniających wzrost liczby młodzieży niepełnosprawnej uzyskującej świadectwo maturalne.
5. Z każdym rokiem obserwuje się wzrost liczby dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, a także ich rodziców i opiekunów korzystających z różnych form pomocy oferowanych przez poradnie psychologiczno- pedagogiczne. Dlatego też, z uwagi na rolę, jaką odgrywają one w procesie edukacji tych dzieci, a także pomoc, jaką oferują rodzicom, opiekunom oraz nauczycielom i wychowawcom, ogromne znaczenie ma kontynuowanie podjętych przez resort edukacji działań m.in. w zakresie szkolenia specjalistów, wyposażania poradni w odpowiednie narzędzia diagnostyczne. Pozwoli to na podniesienie poziomu wykonywanych badań i świadczonych porad, a zarazem zwiększy ich skuteczność.
6. Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych zawiera szeroki wachlarz propozycji skierowanych zarówno do niepełnosprawnych pracowników jak i zatrudniających ich pracodawców. Jednakże dynamiczny rozwój stosunków społeczno-gospodarczych połączonych z utrzymującym się na rynku spadkiem koniunktury wymaga poszukiwania nowych rozwiązań. Koniecznym wydaje się zintensyfikowanie działań, których celem byłoby umożliwienie podnoszenia kwalifikacji zawodowych osób niepełnosprawnych na przykład poprzez korzystanie ze szkoleń przygotowujących te osoby do wyzwań, jakie niesie ze sobą współczesny rynek pracy, wymagający szczególnych zdolności zawodowych, a także umiejętności dostosowywania się do zmieniających się potrzeb.
7. Pomimo, że obowiązujące systemy: zabezpieczenia socjalnego, ubezpieczeń społecznych oraz podatkowy uwzględniają potrzeby osób niepełnosprawnych wynikające z niepełnosprawności, to jednak nadal są problemy z zapewnieniem tym osobom oraz ich rodzinom bezpieczeństwa socjalnego i środków utrzymania. Wiele rodzin z osobami niepełnosprawnymi żyje na granicy ubóstwa i jest zmuszona korzystać ze świadczeń i wsparcia finansowego z pomocy społecznej.
8. Realizacji prawa osób niepełnosprawnych do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych służą kolejne regulacje prawne. W roku 2002 osoby niepełnosprawne uzyskały możliwość korzystania z dwóch bardzo ważnych instrumentów zapewniających szerszy dostęp do informacji. Ustawami o podpisie elektronicznym oraz o dostępie do informacji publicznej stworzona została, między innymi dla osób niepełnosprawnych, zupełnie nowa jakość. Nie mniej jednak nadal wiele do zyczenia pozostawia dostępność środków medialnych dla osób z dysfunkcją narządu wzroku i słuchu. Pogłębia się również dysproporcja pomiędzy oczekiwaniami osób niepełnosprawnych a oferowanymi im rozwiązaniami w komunikacji międzyludzkiej oraz dostępie do środowiska fizycznego, powodowana m.in. mało skuteczną egzekucją prawa w tym zakresie.
9. W celu realizacji prawa do zapewnienia osobom niepełnosprawnym posiadania samorządnej reprezentacji niezbędnym jest nie tylko utworzenie krajowej reprezentacji organizacji osób niepełnosprawnych oraz działających na ich rzecz, ale również podjęcie przez organizacje (w szczególności funkcjonujące w środowisku lokalnym) inicjatyw umożliwiających ich współdziałanie. Pozwoli to na osiąganie, w sposób bardziej skuteczny, zamierzonych wspólnych celów.

10. Osoby niepełnosprawne uczestniczyły w imprezach o charakterze sportowym, kulturalnym i turystyczno-rekreacyjnych organizowanych przez samorządy lokalne oraz podmioty działające na rzecz tych osób. Pomimo wsparcia finansowego licznych przedsięwzięć ze środków budżetu państwa, PFRON oraz samorządów lokalnych – nie wszystkie zgłoszone potrzeby w tym zakresie mogły zostać zaspokojone. Należy jednocześnie zauważyć, że dostęp osób niepełnosprawnych do aktywnego uczestnictwa w sferze kultury, sportu, turystyki i rekreacji - był niejednokrotnie utrudniony, a często niemożliwy z uwagi na występujące nadal różnego rodzaju bariery funkcjonalne (architektoniczne, urbanistyczne, komunikacyjne, bytowe).

Niniejsza informacja została sporządzona na podstawie:

- ❖ materiałów nadesłanych w 2003 r. przez poszczególne ministerstwa urzędy centralne,
- ❖ sprawozdawczości Głównego Urzędu Statystycznego, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej,
- ❖ sprawozdania z realizacji planu działalności i planu finansowego Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w 2002 r.
- ❖ analizy przepisów obowiązujących w 2002 r.

TABL. 1. Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według wybranych cech w 2002 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Aktywni zawodowo					Bierni zawo- dowo	Współ- czynnik aktywności zawodowej	Wskaź- nik zatrud- nienia	Stopa bezro- bocia
		Razem	pracujący			bezro- botni				
			razem	w pełnym	w nie- pełnym					
				wymiarze czasu pracy						
w tysiącach							w %			
I kwartał 2002	4310	766	619	307	312	147	3543	17,8	14,4	19,2
II kwartał 2002	4332	826	671	351	320	155	3507	19,1	15,5	18,8
III kwartał 2002	4313	776	646	349	297	131	3536	18,0	15,0	16,9
IV kwartał 2002 - ogółem	4235	733	611	320	290	122	3502	17,3	14,4	16,6
IV kwartał 2002 r. - według płci										
Mężczyźni	2071	459	386	209	177	73	1612	22,2	18,6	15,9
Kobiety	2164	274	225	111	114	49	1890	12,7	10,4	17,9
IV kwartał 2002 r. - według wieku										
15 - 24 lat	97	16	10	9	.	6	81	16,5	10,3	37,5
25 - 29	84	26	18	10	8	8	58	31,0	21,4	30,8
30 - 34	76	28	18	14	.	10	49	36,8	23,7	35,7
35 - 39	110	36	27	20	7	8	74	32,7	24,5	22,2
40 - 44	219	72	57	35	23	15	147	32,9	26,0	20,8
45 - 49	440	126	102	61	42	24	314	28,6	23,2	19,0
50 - 54	650	164	132	70	63	32	485	25,2	20,3	19,5
55 - 59	592	113	99	45	54	15	479	19,1	16,7	13,3
60 - 64	514	68	64	28	37	.	446	13,2	12,5	4,4
65 lat i więcej	1453	84	82	29	53	.	1369	5,8	5,6	2,4
w wieku produkcyjnym	2529	621	502	282	220	119	1908	24,6	19,8	19,2
w wieku poprodukcyjnym	1693	113	109	39	70	.	1580	6,7	6,4	3,5
IV kwartał 2002 r - według stopnia niepełnosprawności										
osoby mające orzeczenie:										
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	957	32	27	11	16	5	925	3,3	2,8	15,6
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	1462	190	155	72	83	36	1272	13,0	10,6	18,9
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	1816	511	429	238	191	82	1305	28,1	23,6	16,0
IV kwartał 2002 r - według miejsca zamieszkania										
Miasta	2531	404	305	157	148	100	2127	16,0	12,1	24,8
z tego o liczbie ludności:										
100 tys. i więcej	1221	212	159	77	81	54	1009	17,4	13,0	25,5
50 000 - 99999	355	58	42	24	18	16	297	16,3	11,8	27,6
20 000 - 49999	425	67	55	27	27	13	357	15,8	12,9	19,4
poniżej 20000	530	67	49	29	21	17	463	12,6	9,2	25,4
Wieś	1704	329	306	163	143	23	1375	19,3	18,0	7,0
IV kwartał 2002 r - według poziomu wykształcenia										
wyższe	175	44	38	22	16	6	131	25,1	21,7	13,6
policealne i średnie zawodowe	684	153	123	70	53	30	531	22,4	18,0	19,6
średnie ogólnokształcące	252	37	31	16	15	6	215	14,7	12,3	16,2
zasadnicze zawodowe	1105	267	213	118	95	54	838	24,2	19,3	20,2
gimnazjum	22	5	5	.	.	.	18	22,7	22,7	-
podstawowe i niepełne podst.	1996	227	201	93	108	26	1769	11,4	10,1	11,5
IV kwartał 2002 r. - według województw										
Dolnośląskie	317	47	35	17	18	12	269	14,8	11,0	25,5
Kujawsko-Pomorskie	271	44	31	17	13	14	227	16,2	11,4	31,8
Lubelskie	357	87	79	36	44	8	270	24,4	22,1	9,2
Lubuskie	165	27	24	13	12	.	137	16,4	14,5	11,1
Łódzkie	286	64	51	31	20	13	222	22,4	17,8	20,3
Małopolskie	539	93	83	37	46	10	445	17,3	15,4	10,8
Mazowieckie	386	68	58	32	26	9	318	17,6	15,0	13,2
Opolskie	81	11	10	5	5	.	71	13,6	12,3	9,1
Podkarpackie	193	43	40	25	16	.	149	22,3	20,7	7,0
Podlaskie	110	19	16	10	6	.	91	17,3	14,5	15,8
Pomorskie	195	30	21	11	10	10	165	15,4	10,8	33,3
Śląskie	392	62	50	18	32	12	330	15,8	12,8	19,4

Świętokrzyskie	154	23	20	13	6	.	131	14,9	13,0	17,4
Warmińsko-Mazurskie	166	25	18	11	8	7	141	15,1	10,8	28,0
Wielkopolskie	429	68	57	34	23	11	361	15,9	13,3	16,2
Zachodniopomorskie	197	22	18	10	8	.	175	11,2	9,1	18,2

. - mniej niż 5 tys.

Źródło: wyniki badania aktywności ekonomicznej ludności Polski przeprowadzanego przez GUS

Tabl. 2. Pracujące osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej według statusu zatrudnienia w IV kw. 2002 r.

Wyszczególnienie	Ogółem			Pracownicy najemni			Pracodawcy i pracujący na własny rachunek		Pomagający członkowie rodzin
	Ogółem	w tym w sektorze prywatnym		razem	w sektorze		razem	w tym pracodawcy	
		razem	w rolnictwie indywidualnym		publicznym	prywatnym			
Ogółem	611	541	252	287	70	216	238	13	86
Mezcyżni	386	338	146	192	48	144	151	8	43
Kobiety	225	203	107	95	22	72	87	5	43
Miasta	305	246	15	228	59	169	69	10	9
Wieś	306	294	238	59	12	47	170	3	77

Źródło: wyniki badania aktywności ekonomicznej ludności Polski przeprowadzanego przez GUS

Tabl. 3. Osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej według głównego źródła utrzymania w IV kw. 2002 r.

Wyszczególnienie	Źródło utrzymania			
	główne lub dodatkowe	główne	główne lub dodatkowe	główne
	w l.b.		w %	
Osoby niepełnosprawne ogółem	4235	4235	100,0	100,0
z tego według źródła utrzymania:				
praca poza rolnictwem	360	217	8,5	5,1
praca w rolnictwie	264	47	6,2	1,1
emerytura	981	974	23,2	23,0
renta inwalidzka	2839	2687	67,0	63,4
zasilek dla bezrobotnych	9	9	0,2	0,2
inne niezarobkowe źródło utrzymania	247	211	5,8	5,0
na utrzymaniu osoby pracującej	48	42	1,1	1,0
na utrzymaniu osoby posiadającej niezarobkowe źródło utrzymania	51	48	1,2	1,1

Źródło: wyniki badania aktywności ekonomicznej ludności Polski przeprowadzanego przez GUS

Tabl. 4. Przeciętne zatrudnienie w zakładach pracy chronionej w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy w grudniu 2002 r.*

Województwo	Liczba zakładów		Przeciętne zatrudnienie					
	Ogółem	w tym SI i SN	Ogółem	w tym SI i SN	w tym osób niepełnosprawnych			
					Razem	SI i SN	o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności	
							razem	w tym SI i SN
Ogółem	3082	347	321979	59248	188316	39892	65359	12422
Dolnośląskie	262	39	43148	7113	23358	4803	6566	1303
Kujawsko-pomorskie	339	18	29733	2797	16694	1725	5948	558
Lubelskie	55	19	6712	3326	4160	2226	1453	717
Lubuskie	108	8	8684	708	5251	603	1648	205

Łódzkie	213	25	27995	3876	16534	2681	4470	624
Małopolskie	210	31	20284	5061	12429	3529	5291	1302
Mazowieckie	335	39	31674	6983	18241	4305	8050	1562
Opolskie	32	13	4997	2648	2559	1574	791	384
Podkarpackie	145	13	17836	3643	10794	2620	3561	729
Podlaskie	47	11	5102	1248	3048	851	1028	387
Pomorskie	142	20	12691	2931	8043	2127	2674	759
Śląskie	386	37	41275	5440	24455	3444	7806	1002
Świętokrzyskie	78	8	6869	1496	4271	1008	1222	256
Warmińsko-Mazurskie	101	17	8840	2949	5600	2105	1867	643
Wielkopolskie	558	34	50416	7029	29433	4891	11754	1536
Zachodniopomorskie	71	15	5723	2003	3446	1400	1230	455

*Zestawienie sporządzono w oparciu o informacje nadesłane do Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych przez urzędy wojewódzkie. Zarówno dane dotyczące liczby zakładów pracy chronionej i jak dotyczące zatrudnienia w tych zakładach nie uwzględniają 45 zakładów pracy chronionej, które nie wywiązały się z obowiązku sprawozdawczego. SI – spółdzielnie inwalidzkie, SN- spółdzielnie niewidomych

Tabl. 5. Osoby niepełnosprawne zarejestrowane w urzędach pracy jako bezrobotne i jako poszukujące pracy nie pozostające w zatrudnieniu, według stanu na koniec miesiąca, w 2002 r.

Miesiąc	Bezrobotni	Poszukujący pracy i nie pozostający w zatrudnieniu	Bezrobotni	Poszukujący pracy i nie pozostający w zatrudnieniu
	w l.b.		w % ogółu osób zarejestrowanych *	
styczeń	52176	36284	1,60	49,3
luty	52855	36359	1,61	48,9
marzec	53257	35983	1,63	48,6
kwiecień	53327	35517	1,66	48,5
maj	52504	35227	1,71	48,5
czerwiec	53190	34954	1,72	48,1
lipiec	53824	34657	1,73	47,8
sierpień	54043	33840	1,74	47,9
wrzesień	54558	34218	1,75	48,3
październik	54732	33847	1,76	48,4
listopad	55710	33809	1,77	48,5
grudzień	56541	32894	1,76	47,8

*odpowiednio: wśród bezrobotnych ogółem i wśród poszukujących pracy ogółem

Źródło: sprawozdanie MPiPS-01

Tabl. 6. Udział osób będących w rejestracji dłużej niż 12 miesięcy wśród osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy jako bezrobotne i jako poszukujące pracy nie pozostające w zatrudnieniu według wybranych cech, według stanu na koniec grudnia 2002 r.

Wyszczególnienie	Bezrobotni	Poszukujący pracy i nie pozostający w zatrudnieniu
Ogółem	54,7	52,0
wg miejsca zamieszkania:		
Miasta	54,4	51,9
Wieś	55,7	52,7
wg płci:		
Mężczyźni	51,6	51,6
Kobiety	58,1	52,7
wg wieku:		
15-17 lat	40,6	-
18-24 lat	41,4	41,0
25-34 lat	50,9	48,1
35-44 lat	54,1	51,9
45-54 lat	59,8	53,4
55-59 lat	66,8	57,5
60 i więcej lat	72,7	63,6
wg wykształcenia:		
wyższe	33,3	48,9

policealne i średnie zawodowe	43,6	51,0
średnie ogólnokształcące	48,3	50,3
zasadnicze zawodowe	54,1	50,7
gimnazjalne i poniżej	61,4	55,1
wg stopnia niepełnosprawności:		
znaczny	62,8	61,8
umiarkowany	51,8	48,4
lekki	55,1	53,0
brak danych	55,4	47,4
wg przyczyny niepełnosprawności:		
upośledzenie umysłowe i choroby psychiczne	56,2	49,3
zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu	49,5	52,0
choroby wzroku	53,5	55,7
choroby krążenia i układu oddechowego	59,1	51,1
choroby przewodu pokarmowego	55,9	50,3
choroby układu moczowo-płciowego	49,2	48,2
choroby neurologiczne	56,1	49,2
choroby narządu ruchu	52,8	52,9
inne schorzenia	53,9	50,7
nieustalona	55,0	53,7
wg stażu pracy:		
do 1 roku	59,1	55,8
1 - 5	51,8	48,3
5 - 10	53,5	49,3
10 - 20	56,6	53,0
20 - 30	52,4	51,4
30 lat i więcej	43,8	51,1
bez stażu	55,8	52,5

Źródło: sprawozdanie MPiPS-07

Tabl. 7. Gospodarstwa domowe z co najmniej 1 osobą niepełnosprawną według aktywności zawodowej oraz według najwyższego stopnia niepełnosprawności członków gospodarstwa – w IV kw. 2002 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa domowe			
		z przynajmniej 1 osobą pracującą, bez bezrobotnych	z przynajmniej 1 osobą bezrobotną		bez osób czynnych zawodowo
			razem	w tym bez pracujących	
Ogółem	3289	1324	650	290	1315
z co najmniej 1 osobą ze znacznym stopniem niepełnosprawności	840	279	107	48	454
z co najmniej 1 osobą z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności (bez osób ze znacznym stopniem)	1158	434	228	110	496
z co najmniej 1 osobą z lekkim stopniem niepełnosprawności (bez osób ze znacznym lub umiarkowanym stopniem)	1291	612	315	132	365

Źródło: wyniki badania aktywności ekonomicznej ludności Polski przeprowadzonego przez GUS w IV kw. 2002 r.

Tabl. 8. Poziom dochodów gospodarstw domowych w 2001 r.

Gospodarstwa domowe	Przeciętny miesięczny dochód na jednostkę ekwiwalentną w zł		
	ogółem	miasta	wieś
Z osobą niepełnosprawną prawnie lub biologicznie	710	792	576
Bez osoby niepełnosprawnej prawnie lub biologicznie	862	966	619
Z osobą niepełnosprawną prawnie	705	788	571
Bez osoby niepełnosprawnej prawnie	857	960	620

Źródło: „Zróżnicowanie warunków życia w Polsce w 2001 r.” GUS 2002

Tabl. 9. Ocena sposobu gospodarowania dochodem w gospodarstwach domowych w 2001 r.

Sposób gospodarowania dochodem	Gospodarstwa domowe			
	z osoba niepełnosprawną			bez osoby niepełnosprawnej
	ogółem	prawnie	biologicznie	
	w odsetkach			
Starcza na wszystko bez specjalnego oszczędzania	2,4	2,2	2,0	5,8
Żyjemy oszczędnie i starcza na wszystko	18,8	18,8	18,0	28,6
Żyjemy bardzo oszczędnie, aby odłożyć na poważniejsze zakupy	31,0	31,1	30,1	32,7
Pieniądzy starcza tylko na najtańsze jedzenie i ubranie	26,1	26,3	27,6	18,5
Pieniądzy starcza tylko na najtańsze jedzenie, nie starcza na ubranie	15,2	15,0	15,6	10,2
Pieniądzy nie starcza nawet na najtańsze jedzenie i ubranie	6,5	6,6	6,7	4,2

Źródło: „Zróżnicowanie warunków życia w Polsce w 2001 r.” GUS 2002

Tabl. 10. Korzystanie z pomocy przez gospodarstwa domowe w 2001 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe			
	z osoba niepełnosprawną			bez osoby niepełnosprawnej
	ogółem	prawnie	biologicznie	
	w odsetkach			
Gospodarstwa domowe odczuwające konieczność korzystania z pomocy:				
finansowej	40,8	40,8	42,4	30,3
rzeczowej	17,7	17,4	19,0	12,0
w formie usług	13,8	12,9	17,3	4,7
Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy:				
finansowej	13,2	13,1	13,3	11,4
rzeczowej	10,5	9,6	12,0	9,0
w formie usług	4,8	4,1	6,1	3,2

Źródło: „Zróżnicowanie warunków życia w Polsce w 2001 r.” GUS 2002

Tabl. 11. Trudności finansowe gospodarstw domowych w korzystaniu z usług medycznych w 2001 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe			
	z osoba niepełnosprawna			bez osoby niepełnosprawnej
	ogółem	prawnie	biologicznie	
	w odsetkach			
Gospodarstwa domowe, które z powodu braku pieniędzy:				
nie zrealizowały recept lub nie wykupiły zalecanych leków	45,2	45,5	47,2	25,7
nie leczyły zębów mimo, że istniała taka potrzeba	39,7	39,8	40,8	27,7
musiały zrezygnować z wizyt u lekarza	26,5	26,6	27,6	16,5
rezygnowały z badań specjalistycznych, zabiegów rehabilitacyjnych, wyjazdów do sanatorium	36,1	36,7	36,8	20,6
rezygnowały z leczenia szpitalnego	4,7	4,7	5,0	3,4

Źródło: „Zróżnicowanie warunków życia w Polsce w 2001 r.” GUS 2002

Tabl. 12. Udział osób w gospodarstwach domowych zagrożonych ubóstwem według kryterium niepełnosprawności w 2001 r.

Gospodarstwa domowe	Odsetek osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej			
	minimum socjalnego	minimum egzystencji	relatywnej granicy ubóstwa	ustawowej granicy ubóstwa
	w %			
Ogółem	57,2	9,5	17,0	15,0
Z co najmniej 1 osobą niepełnosprawną	62,2	10,6	19,6	16,9
w tym:				
z osobą niepełnosprawną będącą głową gospodarstwa domowego	62,3	12,6	22,1	19,5
z co najmniej 1 dzieckiem poniżej lat 16	76,9	14,2	27,5	22,8
niepełnosprawnym prawnie	54,9	9,0	15,8	14,1
Bez osób niepełnosprawnych				

Źródło: „Warunki życia ludności w 2001 r.”, GUS 2002

Programy zdrowotne realizowane przez Ministerstwo Zdrowia w roku 2002

Lp.	Tytuł programu	Opis programu	Skutek programu w aspekcie niepełnosprawności	Środki finansowe przekazane na realizację programu w 2002 r. - w zł
1	Program badań przesiewowych noworodków w Polsce	Program obejmuje postępowanie profilaktyczne, polegające na wczesnej identyfikacji choroby lub stanu zdrowia za pomocą testów analitycznych i badań klinicznych przed wystąpieniem objawów klinicznych choroby tj. w fazie wyprzedzającej powstanie nieodwracalnych uszkodzeń organizmu.	Zapobieganie niepełnosprawności osób dotkniętych fenyloketonurią, hypotyreoza i mukowiscydoza.	9.174.967,34
2	Profilaktyka chorób dziedzicznych w rodzinach ryzyka - badania molekularne i poradnictwo genetyczne	Program obejmuje badania molekularne i poradnictwo genetyczne w profilaktyce określonych chorób, ujawniających się w wieku dziecięcym, takich jak mukowiscydoza, fenyloketonuria, galaktozemia, zespół łamliwego chromosomu X, rdzeniowy zanik mięśni, głuchota wrodzona oraz aberracje chromosomowe. Choroby te powodują trwałe kalectwo u dzieci.	Zapobieganie niepełnosprawności uwarunkowanej niektórymi chorobami o podłożu genetycznym.	400.000
3	Program monitorowania i poprawy pierwotnej profilaktyki wrodzonych wad rozwojowych	Wrodzone wady rozwojowe stanowią istotny problem medyczny i społeczny o rosnącym znaczeniu. W miarę obniżania się umieralności niemowląt z powodu infekcji oraz z przyczyn okołoporodowych coraz większy odsetek zgonów w ogólnej umieralności niemowląt jest spowodowany wadami wrodzonymi. W wyniku działań Rejestru Wrodzonych Wad Rozwojowych będzie można w pełni zidentyfikować dzieci z wadami rozwojowymi oraz ocenić stopień ciężkości wad, zapotrzebowanie na leczenie.	Zapobieganie niepełnosprawności uwarunkowanej niektórymi chorobami o podłożu genetycznym i wrodzonym.	499.999,20
4	Program profilaktyki pierwotnej wady cewy nerwowej w Polsce	Program obejmuje działania profilaktyczne mające na celu zapobieganie występowaniu wad cewy nerwowej. Wady cewy nerwowej, zwłaszcza bezmózgowie i przepukliny mózgowo-rdzeniowe należą do najcięższych i najbardziej rozpowszechnionych.	Zapobieganie niepełnosprawności uwarunkowanej niektórymi chorobami o podłożu genetycznym i wrodzonym	199.999,92
5	Eliminacja zakażeń przenoszonych drogą płciową - usprawnienie diagnostyki i leczenia.	Zakażenie jest najczęściej spotykanym powikłaniem w praktyce lekarza położnika i łączy się z częstością występowania porodów przedwczesnych, hipotrofii płodu i wcześniactwa	Zapobieganie niepełnosprawności uwarunkowanej zakażeniami przenoszonymi drogą płciową	250.000
6	Optymalizacja opieki okołoporodowej	Program jest ukierunkowany na zapobieganie występowaniu wcześniactwa i jego skutkom oraz prewencji występowania opóźnionego rozwoju wewnątrzmacicznego.	Ograniczanie niepełnosprawności związanej ze skutkami wcześniactwa	6.167.409,74
7	Wprowadzenie standardów leczenia dzieci przewlekłą mechaniczną wentylacją w warunkach domowych	Program obejmuje wprowadzenie standardów opieki medycznej umożliwiających leczenie w domu dzieci z przewlekłą niewydolnością oddechową, polegającą na zastosowaniu mechanicznej wentylacji zastępczej w domu.	Zapewnienie dostępu do specjalistycznego świadczenia w środowisku domowym dla osób z niepełnosprawnością w wyniku niewydolności oddechowej	326.519,21
8	Profilaktyczny program zdrowotny zapobiegania próchnicy dla dzieci i młodzieży z grupy wysokiego ryzyka choroby	Objęcie publicznym programem zapobiegania próchnicy dzieci najbardziej obciążonych ryzykiem zachorowalności na próchnicę o ciężkim przebiegu, których większość stanowią dzieci pochodzące ze środowisk wiejskich i małych miast oraz rodzin wielodzietnych, pozwoli na znaczne obniżenie występowania próchnicy i potrzeb leczenia stomatologicznego w Polsce.	Zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do świadczeń zdrowotnych.	1.958.677,40

9	Narodowy Program Eliminacji Niedoboru Jodu	W zależności od stopnia niedoboru jodu brak tego pierwiastka powoduje szereg innych zaburzeń, z których do najważniejszych można zaliczyć: nieodwracalne uszkodzenie mózgu u płodu i noworodków, opóźniony rozwój psychomotoryczny u dzieci, obniżenie funkcji reprodukcyjnych oraz wpływ na ogólny rozwój intelektualny społeczeństw. Główne grupy ryzyka to: kobiety w ciąży, noworodki oraz dzieci i młodzież w okresie dojrzewania.	Ograniczanie niepełnosprawności związanej ze skutkami niedoboru jodu.	698.868,10
10	Program wielospecjalistycznej opieki nad dziećmi z rozszczepem podniebienia pierwotnego i/lub wtórnego	Rozszczepy podniebienia zaliczają się do najpoważniejszych i najczęściej występujących wrodzonych wad twarzowej części czaszki.	Ograniczanie niepełnosprawności związanej z wadą wrodzoną.	4.759.848,65
11	Program samowystarczalności Polski w zakresie krwiodawstwa i krwiolecznictwa	Wprowadzenie racjonalnych metod współczesnego krwiolecznictwa	Zapobieganie niepełnosprawności związanej z niewłaściwym stosowaniem krwi i preparatów krwiopochodnych, zapewnienie dostępu do produktów leczniczych ograniczających ewentualną niepełnosprawność (anty-Rh i in.)	59.923.496,80
12	Ograniczanie niepełnosprawności poprzez postępowanie mniej okaleczające u dzieci z nowotworami złośliwymi kości	Wykorzystanie endoprotez tzw. onkologicznych, umożliwiających rekonstrukcję dużych ubytków tkanki kostnej (ok. 20-25 cm), jest obecnie uznanym i powszechnie stosowanym standardem leczenia w nowotworach złośliwych kości u dzieci i młodzieży.	Ograniczanie niepełnosprawności w przebiegu chorób nowotworowych	2.200.000
13	Ogólnopolski program leczenia niedoboru wzrostu u dzieci i młodzieży w następstwie somatotropinowej niedoczynności przysadki (SNP), zespołu Turnera (ZT) i przewlekłej niewydolności nerek (p.n.n.) - przez zastosowanie hormonu wzrostu	Somatotropinowa niedoczynność przysadki (SNP) związana jest z niedostatecznym wydzielaniem hormonu wzrostu prowadzący zarówno do upośledzenia wzrastania, jak i wielu innych zaburzeń zależnych od rodzaju hormonów wydzielanych w niedostatecznej ilości, co w konsekwencji prowadzi do utraty zdrowia. Zespół Turnera (ZT) jest natomiast jedną z najczęściej występujących aberracji chromosomowych. Dziewczęta z tym zespołem charakteryzuje znaczny stopień niedobór wzrostu, z zaburzonymi proporcjami ciała. Zaburzenia wzrastania to również jeden z głównych objawów przewlekłej niewydolności nerek (p.n.n.) u dzieci, a czasem pierwszy objaw choroby nerek, powodujący wdrożenie dalszej diagnostyki.	Ograniczanie niepełnosprawności związanej z niskorosłością	30.765.987,42
14	Program leczenia choroby Gaucher'a preparatem CEREZYME	Choroba Gaucher'a jest powodowana deficytem lizosomalnej beta-glukocerebrozydazy. Jest chorobą genetycznie uwarunkowaną, wieloukładową o charakterze postępującym. Preparat Cerezyme jest zmodyfikowana forma enzymu beta-glukocerebrozydazy otrzymywany metodą rekombinowaną. Enzymatyczne leczenie substytucyjne w chorobie Gaucher'a preparatem Cerezyme jest obecnie postępowaniem z wyboru w przypadkach rozpoznania tej choroby. Ze względu na ogromną jego skuteczność polegającą na „naprawianiu” wrodzonego defektu enzymatycznego jest powszechnie uznane na całym świecie. Mimo dużych nakładów finansowych potrzebnych na zakup leku, jego skuteczność a zwłaszcza zapobieganie trwałemu kalectwu, leczeniu	Ograniczanie niepełnosprawności w przebiegu choroby Gaucher'a	18.999.180

		powikłań oraz wyeliminowaniu ryzyka ciężkiego kalectwa u osób nią dotkniętych, w pełni uzasadnia realizowanie substytucyjnego leczenia enzymatycznego.		
15	Program zaopatrzenia chorych na hemofilię i inne skazy krwotoczne w czynniki krzepnięcia	- Chorzy na hemofilię stanowią małą liczbowo grupę i są niewielką częścią ogólnej populacji. Jednak biorąc pod uwagę konieczność częstych przyjęć tych chorych do szpitali, bardzo wysokie koszty ich leczenia i trudności rehabilitacyjne, to zagadnienie dotyczące stosunkowo niewielkiej grupy osób urasta do problemu społecznego. W programie uwzględnione są wydatki na zakup koncentratów czynników krzepnięcia, pokrywane z budżetu Ministerstwa Zdrowia. - wprowadzenie na większą skalę skutecznych metod leczenia hemofilii powikłanej inhibitorem, - usprawnienie chorych z dużą dysfunkcją narządów ruchu na tle hemofilowej artropatii.	Zapobieganiem niepełnosprawności osób dotkniętych osoczowymi niedoborami czynników krzepnięcia	33.768.897,58
16	Program badań przesiewowych słuchu, mowy i wzroku dzieci i młodzieży w wieku szkolnym w Polsce	Jednym z bardzo ważnych kierunków przeprowadzonych prac było opracowanie nowych rozwiązań systemowych w zakresie powszechnych programów pozwalających na wczesne wykrywanie zaburzeń słuchu, głosu i mowy w skali masowej z użyciem oryginalnych w skali światowej rozwiązań z zakresu teleinformacji i telemedycyny. Dodatkowym efektem dotychczasowych prac koncepcyjnych było przygotowanie założeń programowych dotyczących kolejnego wielkiego problemu społecznego, jakim są wady wzroku. Zaburzenia narządów zmysłów stanowią zasadniczą przeszkodę w rozwoju społeczeństwa informacyjnego, a w odniesieniu do dzieci i młodzieży główną przeszkodę w rozwoju inteligencji i efektywnym komunikowaniu się z otoczeniem. Badania przesiewowe prowadzone u dzieci i młodzieży w wieku szkolnym wykazały, że ponad 20% badanych ma upośledzenie słuchu. Co piąte dziecko z powodu zaburzeń słuchu wymaga stale lub okresowo opieki audiologicznej, foniatrycznej, logopedycznej, psychologicznej bądź pedagogicznej.	Ograniczanie niepełnosprawności poprzez wczesną identyfikację problemów zdrowotnych	1.685.964

Dofinansowanie podmiotów i zadań w ramach współpracy Ministerstwa Zdrowia z organizacjami pozarządowymi w roku 2002

Lp	Nazwa	Adres	Skrócony opis zadania	kwota dofinansowania w zł
1	Gdańskie Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Choro ba Alzheimera	Sopot ul. Armii Krajowej 94	Wieloprofilowe poradnictwo dla rodzin i opiekunów osób z chorobą Alzheimera: przygotowanie rodzin i opiekunów do sprawowania opieki, wspieranie rodzin w sytuacjach kryzysowych, wspieranie psychiczne i fizyczne opiekunów, prowadzenie punktów informacyjnych	20 480
2	Towarzystwo Przyjaciół Niepełnosprawnych	Łódź ul. Czarnieckiego 4	Program redukcji masy ciała i wzrostu aktywności psychofizycznej podopiecznych przebywających w ośrodku Zaczysze: diety, terapie, rehabilitacja, aktywność psychofizyczna, opracowanie materiałów, szkolenia personelu, działania dla rodzin	118 254
3	Polski Czerwony Krzyż	Warszawa ul. Mokotowska 14	Promowanie honorowego krwiodawstwa w Polsce celem osiągnięcia samowystarczalności w krew i preparaty krwiopochodne: ambulans, legitymacje dawców, biuletyn "Dar krwi", posiedzenia Rady HDK PCK, materiały szkoleniowo-informacyjne, promocja w mediach	1 520 000
4	Komitet Ochrony Praw Dziecka	Warszawa ul. Hoża 27a/6	Monitorowanie przestrzegania prawa dziecka hospitalizowanego do opieki pielęgnacyjnej sprawowanej przez rodziców lub opiekunów, w tym do zaspokajania jego potrzeb psychicznych (realizacja porozumienia pomiędzy KOPD a MZ): współpraca z zakładami opieki zdrowotnej	51 280
5	Stowarzyszenie Rodziców i Przyjaciół Dzieci Niewidomych i Słabowidzących "Tęcza"	Warszawa ul. Kopcińska 6/10	Zintegrowane aktywne poradnictwo dla rodziców dzieci niewidomych i słabowidzących ze złożoną niepełnosprawnością	130 560
6	Ogólnopolskie Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Zespołem Retta	Warszawa ul. Goplańska 6b	Choroby rzadkie bez tajemnic: portal internetowy jako źródło informacji i dyskusji, wykonanie polskojęzycznej wersji filmu "Milczące Anioły", wydanie folderów na temat rzadkich chorób i możliwości pomocy	37 480

7	Fundacja SYNAPSIS	Warszawa ul. Ondraszka 3	Zintegrowane poradnictwo przeznaczone dla rodziców i opiekunów dzieci i młodzieży z autyzmem: przeszkolenie rodziców dzieci, u których potwierdzona została diagnoza autyzmu, kontynuacja pracy z rodzicami, będącymi już w programie	120 000
8	Krajowe Towarzystwo Autyzmu Oddział Łódź	Łódź ul. Chocianowicka 198	Wojewódzki system wspierania dziecka autystycznego i jego rodziny: indywidualne spotkania rodzin z psychologiem klinicznym i rodzinnym, indywidualne programy terapeutyczne, środowiskowe grupy wsparcia, szkolenia i warsztaty dla rodziców i wolontariuszy	43 264
9	Fundacja "Sportowcy dla życia"	Warszawa ul. Radomska 22/31	Promowanie honorowego krwiodawstwa w Polsce: działania promujące honorowe krwiodawstwo w Polsce przy użyciu nowoczesnych narzędzi i we współpracy z RCKiK, krzewienie wiedzy na temat profilaktyki AIDS związanej z krwiodawstwem i krwiolecznictwem,	329 040
10	Bródnowskie Stowarzyszenie Przyjaciół i Rodzin Osób z Zaburzeniami Psychicznymi "Pomost"	Warszawa ul. Wincentego 85	Klub oparcia społecznego-kolejny etap rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych chorych psychicznie i miejsce wsparcia dla ich rodzin: codzienne 4 godzinne zajęcia dla chorych, punkt oparcia dla rodzin	11 840
11	Towarzystwo Rozwoju Rodziny Zarząd Główny	Warszawa ul. Sewerynow 4	Poradnictwo dla rodziców i opiekunów dzieci z niepełnosprawnością umysłową: porady indywidualne, indywidualne sesje terapeutyczne, spotkania edukacyjne grup rodziców, spotkania grup wsparcia rodziców, superwizje grupowe	126 400
12	Polski Związek Niewidomych Zarząd Główny	Warszawa ul. Konwiktorska 9	Prowadzenie oddziaływań rehabilitacyjno-leczniczo-edukacyjnych na turnusach dla osób ociemniałych z powodu cukrzycy w Ośrodku Leczniczo-Rehabilitacyjnym PZN w Ciechocinku i Ośrodku Mieszkalno-Rehabilitacyjnym PZN w Olsztynie: ocena stanu zdrowia, edukacja,	45 440
13	Polskie Stowarzyszenie Chorych na Fenylketonurię i Zaburzenia Pokrewne	Łódź ul. Jaracza 11	"Dieta światłem nadziei" celem wyszkolenia jak największej ilości chorych na fenylketonurię, zapobieganie zwiększaniu liczby niepełnosprawnych z upośledzeniem umysłowym	18 713

14	Stowarzyszenie "Łódzki Klub Amazonka"	Łódź ul. Paderewskiego 13	Rehabilitacja psychofizyczna kobiet po mastektomii "Sprawnie i bez lęku": organizacja grup rehabilitacji, szkolenie specjalistów, wymiana okien w sali, prowadzenie rehabilitacji-psychologiczne grupy wsparcia, warsztaty umiejętności społecznych	9 474
15	Olimpiady Specjalne Oddział Regionalny Wielkopolskie - Poznań	Poznań ul. Paderewskiego 8	Sport w Olimpiadach Specjalnych jako aktywna forma rehabilitacji osób z upośledzeniem umysłowym - organizacja zajęć i zawodów rehabilitacyjno-sportowych (obóz sportowo-rehabilitacyjny, zajęcia rehabilitacyjno-sportowe w 14 dyscyplinach sportowych)	12 810
16	Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym	Zamość ul. Peowiaków 10	Wyrównać szanse-upowszechnianie równego dostępu do kompleksowej opieki zdrowotnej dzieciom niepełnosprawnym z uszkodzeniem mózgu w Polsce	252 196
17	Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym	Warszawa ul. Głogowa 2b	Domowy videotrening komunikacji jako forma wspierania rodzin dzieci upośledzonych umysłowo oraz ze sprzężonymi kalectwami w Ośrodku Wczesnej Interwencji PSOUU w Warszawie	7 810
18	Krajowe Towarzystwo Autyzmu	Białystok ul. Pułaskiego 96	Rehabilitacja i terapia dzieci i młodzieży z autyzmem oraz psychoedukacja rodziców w zakresie umiejętności terapeutycznych - niesienie wieloaspektowej pomocy dzieciom z autyzmem i rodzicom w celu integracji z ludźmi zdrowymi, jedyny taki ośrodek na terenie	116 256
19	Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Poznaniu	Poznań ul. Św. Trójcy 22	Wielokierunkowa rehabilitacja dzieci upośledzonych umysłowo w Ośrodku Wczesnej Interwencji, celem jest wykrywanie niepełnosprawności, opracowanie programu rehabilitacji, zajęcia rehabilitacyjne	41 266
20	Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym	Zagórów ul. Kościelna 9	Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy w Michalinowie: zdiagnozowanie, zebranie informacji, opracowanie indywidualnych profili rozwojowych i aktywności oraz programów edukacyjnych oraz rewalidacyjno-wychowawczych, psychologicznych	11 062
21	Krajowe Towarzystwo Autyzmu Oddział w Szczecinie	Szczecin ul. Zygmunta Starego 1	Wczesna diagnoza oraz terapia dzieci z autyzmem, pomoc rodzinie: rekrutacja uczestników, ocena poziomu dziecka przed rozpoczęciem procesu terapeutyczno-rehabilitacyjnego, przygotowanie indywidualnych programów rehabilitacyjno-terapeutycznych	18 194

22	Polskie Towarzystwo Stwardnienia Rozsianego - oddział Warszawa	Warszawa ul. Świętojerska	Osobisty asystent osoby z SM, praktyczne możliwości stymulacji aktywności społecznej osoby niepełnosprawnej	15 562
23	Stowarzyszenie Przyjaciół Osób Niesłyszących i Niedosłyszących "Człowiek-Człowiekowi"	Warszawa ul. Pstrowskiego 1	Domowa klinika rehabilitacji dla rodziców dziecka z wadą słuchu: podręczny zbiór bardzo praktycznych wskazówek przydatnych w rehabilitacji i wychowaniu (20 mini broszur)	29 240
24	Polski Czerwony Krzyż	Warszawa ul. Mokotowska 14	Program Zarządu Rejonowego PCK w Lipnie "Uśmiech jesieni życia"- impreza integracyjna seniorów i młodzieży, pogadanki, spotkania	2 112
25	Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym - Koło	Koło ul. Wojciechowskiego 21a	Prowadzenie stymulacji rozwoju psychoruchowego dzieci z upośledzeniem umysłowym: diagnoza, opracowanie programu do realizacji przez rodziców w domu, przekazanie materiałów, przygotowanie otoczenia, pomoc psychologiczna, zajęcia rehabilitacyjno-edukacyjne,	33 392
26	Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym	Warszawa ul. Głogowa 2b	Aktywny wieloprofilowy instruktaż dla rodziców dzieci z zaburzeniami rozwoju psychoruchowego, upośledzonych umysłowo oraz ze sprzężonymi kalectwami w wieku 0-7 lat, prowadzony w formie treningów, warsztatów i sytuacji modelowych	346 001
27	Stowarzyszenie JESTEM!	Wrocław ul. Sienkiewicza 116/1	Młodzieżowy Klub Abstynenta-profilaktyka wieloczynnikowa i ustawiczna, terapie indywidualne, grupowe, także dla rodzin, punkt doradczy, pracownice, materiały pomocnicze, zajęcia socjoterapeutyczne	7 277
28	Elbląska Rada Konsultacyjna Osób Niepełnosprawnych	Elbląg ul. Królewiecka 15	Program zajęć aktywizujących osoby starsze w ramach Uniwersytetu III wieku: wykłady prozdrowotne, zajęcia rehabilitacyjne, zajęcia aktywizujące z muzyką, psychoterapeutyczne, sekcja malarska, zajęcia sportowe i rekreacyjne	22 514
29	Stowarzyszenie Honorowych Dawców Krwi	Białystok ul. Skłodowskiej-Curie 23	Promowanie honorowego krwiodawstwa w województwie podlaskim: pobieranie krwi, spotkania promocyjne, akcje medialne, wydawanie biuletynu	37 037
30	Towarzystwo ALTUM	Rzeszów ul. Warszawska 5/7	Regionalne Pracownice Profilaktyki Promocja Zdrowia i profilaktyka uzależnień wśród dzieci i młodzieży: socjoterapia, szkolenia liderów, zajęcia edukacyjne i sportowe, poradnictwo i interwencje, promocja profilaktyki środowiskowej: konferencja, 6 seminariów	12 424

31	Polskie Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Chorobą Alzheimera	Warszawa ul. Hoża 54/1	Poradnictwo dla opiekunów osób chorych na chorobę Alzheimera: wsparcie i pomoc psychologiczne, przekazywanie wiedzy o chorobie, opiece i pielęgnacji, informacja i pomoc w organizowaniu opieki, umieszczanie w szpitalu, skierowanie opiekunów do chorego	22 742
32	Polski Związek Głuchych	Warszawa ul. Podwale 23	Prowadzenie poradnictwa i opieka nad dorosłymi z dysfunkcją słuchu i rodzinami	84 470
33	Stowarzyszenie "Otwarte Drzwi"	Warszawa ul. Równa 10/3	Program "Amor"- program przygotowania osób niepełnosprawnych intelektualnie do pełnienia ról osobistych w dorosłym życiu ze szczególnym uwzględnieniem sfery psychoseksualnej: wykłady, pokazy audiowizualne, dyskusja grupowa, praca w grupach	14 126
34	Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym	Warszawa ul. Głogowa 2b	Stymulacja rozwoju dzieci i młodzieży z głębokim upośledzeniem umysłowym oraz ze sprzężonymi kalectwami i schorzeniami w Ośrodkach Rehabilitacyjno- Edukacyjno- Wychowawczych, w formie ukierunkowanych, wieloprofilowych zajęć	113 527
35	Stowarzyszenia Lambda	Warszawa ul. Czerniakowska 178/16	Program "bezpieczniejsze związki"- zapobieganie chorobom przenoszonym drogą płciową i zakażeniom HIV w grupie MSM w Warszawie: streetworking- rozdawanie prezerwatyw, ulotek, udzielenie informacji zainteresowanym	9 570
36	Akademickie Stowarzyszenie "VERUM"	Wrocław ul. Górnickiego 22	"Żyj w pełni i pomóż żyć innym"-akcja promocji medialnej zdrowego, aktywnego stylu życia oraz krwiodawstwa i dawstwa szpiku kostnego na łamach Ogólnopolskiego Miesięcznika Studenckiego SEMESTR oraz na jego stronach internetowych	10 721
37	Stowarzyszenie na Rzecz Chorych Długotrwale Unieruchomionych "Niebieski Parasol"	Olsztyn ul. Boenigka 9	Poradnictwo i szkolenia w zakresie opieki nad osobami przewlekle chorymi i niepełnosprawnymi celem wprowadzenia do polskiego systemu opieki zdrowotnej nowej formuły świadczeń dla osób przewlekle chorych i niepełnosprawnych, stworzenie jakościowego wzorca	97 465
				3 899 998

Ponadto: 1 000 000 zł na funkcjonowanie poradni Polskiego Związku Głuchych i 500 000 zł dla Polskiego Związku Niewidomych

AKTY PRAWNE SŁUŻĄCE REALIZACJI POSZCZEGÓLNYCH PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W 2002 ROKU

1. Prawo do dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku** (Dz.U. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319).
- 2) **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.).
- 3) **Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym** (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592 z późn. zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa** (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590 z późn. zm.).
- 5) **Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o referendum lokalnym** (Dz.U. Nr 88, poz. 985 z późn. zm.).

Akty normatywne regulujące prawo osób niepełnosprawnych do dostępu do dóbr i usług zostały uzupełnione w roku 2002 m.in. przez:

- 1) **Ustawę z dnia 20 czerwca 2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta** (Dz.U. Nr 113, poz. 984 z późn. zm.).
- 2) **Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2002 r. w sprawie powołania Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego** (Dz.U. Nr 13, poz. 124).
- 3) **Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych** (Dz.U. Nr 96, poz. 861).

Zmiany w aktach prawnych wpływające na realizację prawa do dostępu do dóbr i usług przez osoby niepełnosprawne w 2002 r.:

Ustawą z dnia 17 grudnia 2001 r o zmianie ustawy o pomocy społecznej, ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 154, poz. 1792 z późn. zm.) poszerzono krąg zadań powiatu, które jest on zobowiązany realizować na rzecz osób niepełnosprawnych. Istotą dokonanej decentralizacji było stworzenie bardziej efektywnego systemu zaspokajania potrzeb osób niepełnosprawnych poprzez umieszczenie zadań w jednostce samorządu terytorialnego, a więc bliżej osoby niepełnosprawnej.

2. Prawo do dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 6 lutego 1997 r. o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym** (Dz.U. Nr 28, poz. 153 z późn. zm.).
- 2) **Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego** (Dz.U. Nr 111, poz. 535 z późn. zm.).

- 3) **Ustawa z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej** (Dz.U. Nr 91, poz. 408 z późn.zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o służbie medycyny pracy** (Dz.U. Nr 96, poz. 593 z późn.zm.).

Akty normatywne regulujące to prawo osób niepełnosprawnych zostały uzupełnione w roku 2002 m.in.:

- 1) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 10 października 2001 r. w sprawie wykazu bezpłatnych podstawowych świadczeń zdrowotnych lekarza stomatologa oraz podstawowych materiałów stomatologicznych stosowanych przy udzielaniu tych świadczeń** (Dz.U. Nr 121, poz. 1311), które uchyliło rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 11 sierpnia 2000 r. w sprawie wykazu podstawowych świadczeń zdrowotnych lekarza stomatologa oraz podstawowych materiałów stomatologicznych (Dz.U. Nr 72, poz. 851). Nowe rozporządzenie utrzymało, przysługujące osobom upośledzonym umysłowo w stopniu znacznym i głębokim, prawo do bezpłatnych świadczeń zdrowotnych wykonywanych w znieczuleniu ogólnym oraz prawo do bezpłatnego korzystania z kompozytowych materiałów światłoutwardzalnych do wypełnień. Jednocześnie jednak ograniczyło liczbę badań lekarskich kontrolnych z dwóch do jednego w okresie 12 miesięcy.
- 2) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 10 października 2001 r. w sprawie wykazu bezpłatnych dodatkowych świadczeń zdrowotnych lekarza stomatologa i materiałów stomatologicznych przysługujących dzieciom i młodzieży do ukończenia 18 roku życia oraz kobietom w ciąży i okresie połogu, a także określenia rodzaju dokumentu potwierdzającego uprawnienia do tych świadczeń** (Dz.U. Nr 121, poz. 1312), które określiło m.in. wykaz bezpłatnych świadczeń zdrowotnych przysługujących dzieciom i młodzieży upośledzonym w stopniu znacznym i głębokim, wykonywanych w znieczuleniu ogólnym. Rozporządzenie ograniczyło zakres przysługujących świadczeń m.in., jeżeli chodzi o liczbę badań kontrolnych.
- 3) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 4 grudnia 2002 r. w sprawie kierowania ubezpieczonych na leczenie lub badania diagnostyczne poza granicami kraju** (Dz.U. Nr 210, poz. 1794). Rozporządzenie określa szczegółowe zasady i tryb kierowania ubezpieczonych na leczenie lub badania diagnostyczne poza granicami kraju, a także sposób pokrywania kosztów tych świadczeń oraz kosztów transportu ubezpieczonego za granicę i transportu do kraju.
- 4) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 19 grudnia 2001 r. w sprawie wykazu świadczeń zdrowotnych, leków i leczniczych środków technicznych finansowanych z budżetu państwa, a także trybu nabywania i przekazywania świadczeniodawcom leków i leczniczych środków technicznych oraz trybu przekazywania środków publicznych na ich zakup** (Dz.U. Nr 148, poz. 1663 z późn. zm.).
- 5) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 26 marca 2002 r. w sprawie wykazu chorób oraz wykazu leków i materiałów medycznych, które ze względu na te choroby mogą być przepisywane bezpłatnie, za opłatą ryczałtową lub częściową odpłatnością** (Dz.U. Nr 28, poz. 273 z późn. zm.), które zastąpiło rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 23 maja 2001 r. w sprawie wykazu chorób oraz wykazu leków, preparatów diagnostycznych i sprzętu jednorazowego użytku, które ze względu na te choroby mogą być przepisywane bezpłatnie, za opłatą ryczałtową lub częściową odpłatnością (Dz.U. Nr 54, poz. 571 z późn.zm.). Nowe rozporządzenie posługuje się węższym katalogiem chorób przewlekłych, wrodzonych, nabytych, oraz zakaźnych w leczeniu których przysługuje pacjentom dofinansowanie oraz nie obejmuje sprzętu jednorazowego użytku.

- 6) Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 10 października 2001 r. w sprawie szczegółowego wykazu przedmiotów ortopedycznych, środków pomocniczych i leczniczych środków technicznych, wysokości udziału własnego ubezpieczonego w cenie ich nabycia, podstawowych kryteriów ich przyznawania, okresów użytkowania, a także przedmiotów ortopedycznych podlegających naprawie (Dz.U. Nr 121, poz. 1314), które uchyliło rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 6 listopada 1998 r. w sprawie szczegółowego wykazu przedmiotów ortopedycznych, środków pomocniczych i leczniczych środków technicznych oraz wysokości udziału własnego ubezpieczonego w cenie ich nabycia (Dz.U. Nr 140, poz. 912 z późn.zm.).

3. Prawo do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz. 776 z późn. zm.).
- 2) Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. Nr 111, poz. 535 z późn. zm.).
- 3) Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 z późn. zm.).
- 4) Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 24 kwietnia 1998 roku w sprawie szczegółowych zasad udzielania zwolnień od pracy osobom o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w celu uczestniczenia w turnusie rehabilitacyjnym (Dz.U. Nr 55, poz. 356).
- 5) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1974 r. w sprawie warunków odbywania rehabilitacji zawodowej uprawniających do zasiłku wyrównawczego oraz szczegółowych zasad przyznawania tego zasiłku (Dz.U. Nr 51, poz. 325, z późn. zm.).
- 6) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 października 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu kierowania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na rehabilitację leczniczą oraz udzielania zamówień na usługi rehabilitacyjne (Dz.U. Nr 131, poz. 1457).

Akty normatywne regulujące prawo osób niepełnosprawnych do rehabilitacji zostały uzupełnione w roku 2002 m.in.:

- 1) Rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 lutego 2002 r. w sprawie kryteriów oceny niepełnosprawności u osób w wieku do 16 roku życia (Dz.U. Nr 17, poz. 162), które po raz pierwszy w sposób normatywny określiło zasady dokonywania oceny niepełnosprawności u dzieci i młodzieży do 16 roku życia i tym samym umożliwiło rozpoczęcie funkcjonowania systemu orzekania o niepełnosprawności dla tej grupy niepełnosprawnych.
- 2) Rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 21 maja 2002 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (Dz.U. Nr 66, poz. 604), które określając m.in. szczegółowe zasady orzekania o stopniu niepełnosprawności, tryb postępowania przy orzekaniu oraz sposób działania zespołów orzekających, unormowało również tryb postępowania przy orzekaniu o niepełnosprawności dzieci i młodzieży do 16 roku życia.
- 3) Rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzaju zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 96, poz. 861). W rozporządzeniu zawarty został katalog zadań powiatu realizowanych na rzecz osób niepełnosprawnych, a finansowanych w całości lub części ze środków PFRON oraz tryb postępowania i warunki, jakie muszą spełnić osoby niepełnosprawne ubiegające się

o dofinansowanie: uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych; sportu, kultury, rekreacji i turystyki; zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze; likwidacji barier architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, w komunikowaniu się i technicznych; szkolenia i przekwalifikowania.

- 4) **Rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 30 września 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad tworzenia, działania i finansowania warsztatów terapii zajęciowej** (Dz.U. Nr 167, poz. 1376), które zastępując poprzednie rozporządzenie w tym zakresie, w sposób szczegółowy uregulowało zasady tworzenia i funkcjonowania warsztatów.
- 5) **Rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 24 maja 2002 r. w sprawie zwolnienia od cła sprzętu i urządzeń rehabilitacyjnych ułatwiających lub umożliwiających proces rehabilitacji leczniczej i zawodowej osób niepełnosprawnych oraz towarów specjalnie przystosowanych do celów pomocy naukowej, kulturalnej i podnoszenia kwalifikacji zawodowych tych osób** (Dz.U. Nr 71, poz. 661) oraz **rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 11 czerwca 2002 r. w sprawie wykazu zwolnionych od cła sprzętu i urządzeń rehabilitacyjnych ułatwiających lub umożliwiających proces rehabilitacji leczniczej i zawodowej osób niepełnosprawnych oraz towarów specjalnie przystosowanych do celów pomocy naukowej, kulturalnej i podnoszenia kwalifikacji zawodowych tych osób** (Dz.U. Nr 77, poz. 705).

4. *Prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej.*

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty** (Dz.U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329 z późn. zm.).
- 2) **Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego** (Dz.U. Nr 111, poz. 535 z późn. zm.).

Akty normatywne regulujące to prawo osób niepełnosprawnych zostały uzupełnione w roku 2002 m.in.:

- 1) **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki** (Dz.U. Nr 56, poz. 506).
- 2) **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych** (Dz.U. Nr 15, poz. 142 z późn. zm.).
- 3) **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół** (Dz.U. Nr 51, poz. 458).
- 4) **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia w profilach kształcenia ogólnozawodowego** (Dz.U. Nr 50, poz. 451).
- 5) **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 24 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków i trybu dopuszczania do użytku szkolnego programów nauczania, programów wychowania przedszkolnego i podręczników oraz zalecania środków dydaktycznych** (Dz.U. Nr 69, poz. 635).
- 6) **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 stycznia 2002 r. w sprawie organizacji oraz sposobu przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad** (Dz.U. Nr 13, poz. 125).

Zmiany w aktach prawnych wpływające na realizację prawa do nauki przez osoby niepełnosprawne w 2002 r.

Ustawą z dnia 6 września 2001 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. Nr 125, poz. 1370) zwolniono od podatku dochodowego stypendia dla uczniów i studentów przyznawane m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, stowarzyszenia i fundacje do wysokości nie przekraczającej miesięcznie połowy najniższego wynagrodzenia za pracę – jednakże z zastrzeżeniem niełączenia tego z określonymi w ustawie rodzajami dochodu.

5. *Prawo do pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych.*

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty** (Dz.U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329 z późn. zm.).
- 2) **Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego** (Dz.U. Nr 111, poz. 535 z późn. zm.).
- 3) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 stycznia 2001 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach** (Dz.U. Nr 13, poz. 110).
- 4) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2001 r. w sprawie orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży oraz wydawania opinii o potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju dziecka, a także szczegółowych zasad kierowania do kształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania** (Dz.U. Nr 13, poz. 114 z późn. zm.).
- 5) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 stycznia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych i innych publicznych poradni specjalistycznych oraz ramowego statutu tych poradni** (Dz.U. Nr 13, poz. 109 z późn. zm.).

Akty normatywne regulujące prawo osób niepełnosprawnych do pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej zostały uzupełnione w roku 2002 m.in.:

- 1) **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 16 stycznia 2002 r. w sprawie profili kształcenia ogólnozawodowego** (Dz.U. Nr 8, poz. 65).
- 2) **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 lipca 2002 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu** (Dz.U. Nr 113, poz. 988.), w którym m.in. zostały określone warunki i tryb organizowania praktycznej nauki zawodu w warsztatach szkolnych, pracowniach szkolnych i szkolnych gospodarstwach pomocniczych, placówkach kształcenia ustawicznego, placówkach kształcenia praktycznego, u pracodawców i w indywidualnych gospodarstwach rolnych oraz kwalifikacje wymagane od osób prowadzących praktyczną naukę zawodu i przysługujące im uprawnienia.

6. *Prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz do korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.*

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz. 776 z późn. zm.).
- 2) Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (Dz.U. z 2003 r. Nr 58, poz. 514).
- 3) Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz.U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.).

Akty normatywne regulujące to prawo osób niepełnosprawnych zostały uzupełnione w roku 2002 m.in.:

- 1) **Ustawą z dnia 18 września 2001 r. o ułatwieniu zatrudnienia absolwentom szkół** (Dz.U. Nr 122, poz. 1325 z późn. zm.), która umożliwiła finansowanie części składek na ubezpieczenie społeczne z budżetu państwa m.in. osobom niepełnosprawnym posiadającym uprawnienia do wykonywania zawodu i zamieszkującym w rejonach uznanych za zagrożone szczególnie wysokim bezrobociem strukturalnym.
- 2) **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu zaliczania okresów pobierania stypendiów sportowych do okresu zatrudnienia, od którego zależą uprawnienia pracownicze wynikające ze stosunku pracy** (Dz.U. z 2002 r. Nr 1, poz. 8).
- 3) **Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 30 lipca 2002 r. w sprawie wykazu chorób zawodowych, szczegółowych zasad postępowania w sprawach zgłaszania podejrzenia, rozpoznawania i stwierdzania chorób zawodowych oraz podmiotów właściwych w tych sprawach** (Dz.U. Nr 132, poz. 1115).
- 4) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 1 sierpnia 2002 r. w sprawie sposobu dokumentowania chorób zawodowych i skutków tych chorób** (Dz.U. Nr 132, poz. 1121).

Zmiany w aktach prawnych wpływające na realizację prawa do pracy przez osoby niepełnosprawne w 2002 r.

Ustawą z dnia 24 sierpnia 2001 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 128, poz. 1405 z późn. zm.) zmienione zostały m.in. przepisy dotyczące zakazu dyskryminacji w stosunkach pracy. Ustawodawca postanowił objąć penalizacją zarówno bezpośrednie, jak i pośrednie formy dyskryminacji w stosunkach pracy, co nie powinno pozostać bez znaczenia dla sytuacji niepełnosprawnych pracowników.

7. Prawo do zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględniania tych kosztów w systemie podatkowym.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) Ustawa z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 1998 r. Nr 64, poz. 414 z późn. zm.).
- 2) Ustawa z dnia 1 grudnia 1994 r. o zasiłkach rodzinnych, pielęgnacyjnych i wychowawczych (Dz.U. z 1998 r. Nr 102, poz. 651 z późn. zm.).
- 3) Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 z późn. zm.).
- 4) Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176 z późn. zm.).
- 5) Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 123, poz. 776 z późn. zm.).

- 6) **Ustawa z dnia 20 listopada 1998r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne** (Dz.U. Nr 144 poz. 930 z późn. zm.).

Akty normatywne regulujące prawo osób niepełnosprawnych do zabezpieczenia społecznego zostały uzupełnione w roku 2002 m.in.:

Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 grudnia 2001r. w sprawie określenia rodzajów przyrzadów i pomocy naukowych, których zakup uprawnia do odliczenia poniesionych wydatków od podatku dochodowego (Dz.U. Nr 155, poz. 1812).

Zmiany w aktach prawnych wpływające na realizację prawa do zabezpieczenia społecznego przez osoby niepełnosprawne w 2002 r.:

Ustawą z dnia 17 grudnia 2001 r o zmianie ustawy o pomocy społecznej, ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 154, poz. 1792 z późn.zm.) m.in. obniżono wysokość dochodu stanowiącego podstawę do wypłaty zasiłku stałego z pomocy społecznej (z dwukrotności do półtorakrotności) oraz wprowadzono wymóg umieszczania w orzeczeniu o niepełnosprawności dziecka wskazań potwierdzających konieczność sprawowania opieki nad dzieckiem. Ponadto wyłączono możliwość otrzymania zasiłku stałego wyrównawczego w przypadku zbiegu prawa do tego zasiłku i prawa do renty socjalnej. Zmianie uległy również przepisy dotyczące wypłaty renty socjalnej w przypadku zbiegu uprawnień do tej renty i renty rodzinnej. Dokonano także daleko idącej nowelizacji ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych m.in. poprzez wprowadzenie orzecznictwa dzieci do lat 16 oraz szczegółowe określenie warunków, jakie powinny spełniać dzieci, aby mogły zostać uznane za niepełnosprawne. Nastąpiła również zmiana katalogu wskazań, które zespoły orzekające powinny zamieszczać w wydawanych orzeczeniach. Przedmiotowa nowelizacja poszerzyła ponadto zakres zadań Pełnomocnika Rządu oraz wojewodów w związku ze sprawowaniem nadzoru nad orzekaniem o niepełnosprawności i o stopniu niepełnosprawności.

8. Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym: dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej; swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu; dostępu do informacji; możliwości komunikacji międzyludzkiej.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (Dz.U. z 2000 r. Nr 106, poz. 1126 z późn. zm.).
- 2) **Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym** (Dz.U. z 2003 r. Nr 58, poz. 515).
- 3) **Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. Prawo przewozowe** (Dz.U. z 2000 r. Nr 50, poz. 601 z późn. zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 20 czerwca 1992 r. o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego** (Dz.U. z 2002 r. Nr 175, poz. 1440).

Akty normatywne regulujące to prawo osób niepełnosprawnych zostały uzupełnione w roku 2002 m.in.:

- 1) **Ustawą z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej** (Dz.U. Nr 112, poz. 1198), która umożliwiła m.in. uzyskanie informacji publicznej, w tym uzyskanie informacji przetworzonej w takim zakresie, w jakim jest to szczególnie istotne dla interesu publicznego, wgląd do dokumentów urzędowych oraz szerszy dostęp do posiedzeń kolegialnych organów władzy publicznej pochodzących z powszechnych wyborów.
- 2) **Ustawą z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym** (Dz.U. Nr 130, poz. 1450), która określając warunki stosowania podpisu elektronicznego, skutki prawne jego stosowania, zasady świadczenia usług certyfikacyjnych oraz zasady nadzoru nad podmiotami świadczącymi te usługi – stworzyła dla części osób niepełnosprawnych możliwość załatwiania spraw urzędowych i nie tylko, bez potrzeby wychodzenia z domu.
- 3) **Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 30 stycznia 2002 r. w sprawie wzoru karty parkingowej dla osób niepełnosprawnych oraz wysokości opłaty za jej wydanie** (Dz.U. Nr 13, poz. 126), którym wprowadzono do krajowego porządku prawnego wzór karty parkingowej zbieżny z przyjętym w Unii Europejskiej.
- 4) **Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 25 października 2002 r. w sprawie rodzajów dokumentów poświadczających uprawnienia do korzystania z ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego** (Dz.U. Nr 179, poz. 1495), które istotnie ograniczyło liczbę dokumentów poświadczających prawo do ulgowych przejazdów oraz uniezależniło możliwość dokumentowania prawa do ulgi od obowiązku przynależności do określonej organizacji społecznej lub związku.
- 5) **Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie** (Dz.U. Nr 75, poz. 690 z późn. zm.), które jednak nie spowodowało istotnych zmian w zakresie uprawnień przysługujących osobom niepełnosprawnym w stosunku do dotychczas obowiązujących w tej materii rozwiązań.
- 6) **Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 2002 r. w sprawie niektórych ulg przysługujących inwalidom wojennym i wojskowym** (Dz.U. Nr 4, poz. 34), które zastąpiło regulujące tę materię rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 maja 1974 r. w sprawie niektórych ulg i przywilejów przysługujących inwalidom wojennym i wojskowym (Dz.U. Nr 21, poz. 124 z późn. zm.).

Zmiany w aktach prawnych wpływające na realizację tego prawa przez osoby niepełnosprawne w 2002 r. :

- 1) **Ustawą z dnia 6 września 2001 r. o zmianie ustawy - Prawo o ruchu drogowym** (Dz.U. Nr 129, poz. 1444 z późn. zm.) wprowadzono do krajowego porządku prawnego kartę parkingową jako dokument umożliwiający osobom niepełnosprawnym - o obniżonej sprawności ruchowej – niestosowanie się do niektórych znaków drogowych dotyczących zakazu ruchu lub postoju. Jednocześnie nałożono na zespoły do spraw orzekania o niepełnosprawności obowiązek umieszczania w wydawanych orzeczeniach wskazania potwierdzającego konieczność korzystania z karty parkingowej oraz obowiązek zawiadamiania o wydaniu orzeczenia, jeżeli osoba niepełnosprawna posiada prawo jazdy lub pozwolenie do kierowania tramwajem. Nowelizacja ustawy przesądziła równocześnie o tym, że osoba niepełnosprawna posiadająca legitymację potwierdzającą uprawnienie do niestosowania się do niektórych znaków drogowych może używać, od dnia wejścia w życie ustawy (tj. od 01.01.2002 r.) do dnia 1 lipca 2002 r., tego dokumentu zamiast karty parkingowej.
- 2) **Ustawą z dnia 21 grudnia 2001 r. o zmianie ustawy o uprawnieniach do bezpłatnych i ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu**

zbiorowego oraz o zmianie innych ustaw (Dz.U. z 2002 r. Nr 4, poz. 34) w sposób istotny ograniczono zakres uprawnień przysługujących osobom niepełnosprawnym w podróży środkami publicznego transportu zbiorowego. Zniesiono m.in. przysługujące dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej oraz osobom ze znacznym stopniem niepełnosprawności prawo do bezpłatnych przejazdów oraz ograniczono uprawnienie rodziców takich dzieci w ten sposób, że mogli korzystać z ulgowego przejazdu tylko podczas podróży z dzieckiem. Jednakże w wyniku działań podjętych przez Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych **ustawą z dnia 20 czerwca 2002 r. o zmianie ustawy o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego** (Dz.U. Nr 112, poz. 977) poszerzono zakres uprawnień przysługujących w tej materii osobom niepełnosprawnym m.in. poprzez zwiększenie wymiaru ulgi dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji, rezygnację z nałożonego na rodziców lub opiekunów obowiązku towarzyszenia dziecku niepełnosprawnemu jako wymogu korzystania z ulgowego przejazdu, czy też objęcie zakresem ulgi przejazdów pociągami InterCity i EuroCity oraz autobusami pospiesznymi.

- 3) **Ustawą z dnia 17 grudnia 2001 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej, ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych** (Dz.U. Nr 154, poz. 1792 z późn.zm.) przekazano do zadań powiatu m.in.: obowiązek dofinansowania: uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych; sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych; zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym na podstawie odrębnych przepisów; likwidacji barier architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, w komunikowaniu się i technicznych; budowy, rozbudowy i modernizacji obiektów służących rehabilitacji.

9. Prawo do posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (Dz.U. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319).
- 2) **Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach** (Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855).
- 3) **Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach** (Dz.U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203 z późn. zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych** (Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 854 z późn. zm.).
- 5) **Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o organizacjach pracodawców** (Dz.U. Nr 55, poz. 235 z późn. zm.).

Akty normatywne regulujące to prawo osób niepełnosprawnych zostały uzupełnione w roku 2002 m.in.:

Rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2002 r. w sprawie wojewódzkich komisji dialogu społecznego (Dz.U. Nr 17, poz. 157), które określiło szczegółowe zasady i tryb działania wojewódzkich komisji dialogu społecznego, ustalania ich składu, w tym powoływania i odwoływania członków komisji oraz ich uprawnienia związane z pracą w komisji.

Zmiany w aktach prawnych wpływające na realizację tego prawa przez osoby niepełnosprawne w 2002 r.:

Ustawą z dnia 6 lipca 2001 r. o Trójstronnej Komisji do Spraw Społeczno-Gospodarczych i wojewódzkich komisjach dialogu społecznego (Dz.U. Nr 100, poz. 1080 z późn. zm.) oraz ustawą z dnia 21 grudnia 2001 r. o zmianie ustawy o organizacji i trybie pracy Rady Ministrów oraz o zakresie działania ministrów, ustawy o działach administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 154, poz. 1800) dokonano zmian w przepisach dotyczących składu oraz trybu powoływania członków Krajowej Rady Konsultacyjnej do Spraw Osób Niepełnosprawnych - będącej organem doradczym Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

10. *Prawo do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.*

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2001 r. Nr 13, poz. 123 z późn. zm.).**
- 2) **Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (Dz.U. z 1999 r. Nr 98, poz. 1150 z późn. zm.).**
- 3) **Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.).**
- 4) **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.).**
- 5) **Ustawa z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej (Dz.U. z 2001 r. Nr 81, poz. 889 z późn. zm.).**
- 6) **Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych (Dz.U. z 2001 r., Nr 55, poz. 578).**

Akty normatywne regulujące prawo osób niepełnosprawnych do pełnego uczestnictwa zostały uzupełnione w roku 2002 m.in.:

Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 7 listopada 2002 r. w sprawie zasad kwalifikacji do poszczególnych dyscyplin sportu, zakresu koniecznych badań lekarskich oraz ich częstotliwości w stosunku do dzieci i młodzieży do ukończenia 21 roku życia uprawiających sport amatorski (Dz.U. Nr 191, poz. 1603).

Uwagi organizacji pozarządowych odnośnie przestrzegania praw osób niepełnosprawnych.

Informacje i uwagi dotyczące przestrzegania w roku 2002 praw zapisanych w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych wpłynęły do Pełnomocnika Rządu do Spraw osób Niepełnosprawnych od 44 organizacji pozarządowych zrzeszających osoby niepełnosprawne lub działających na ich rzecz.

Najczęściej wymieniane problemy dotyczą rehabilitacji leczniczej i społecznej osób niepełnosprawnych, a należą do nich m.in.:

- 1) pogorszenie się sytuacji ekonomicznej osób wychowujących dzieci niepełnosprawne - po zlikwidowaniu w grudniu 1998 roku prawa do przechodzenia na wcześniejszą emeryturę z tytułu sprawowania opieki nad niepełnosprawnym dzieckiem,
- 2) obniżenie w roku 2002 „kryterium dochodowego” uprawniającego do zasiłku stałego matki rezygnujące z pracy z powodu konieczności sprawowania opieki nad niepełnosprawnym dzieckiem,
- 3) ograniczenie możliwości łączenia renty rodzinnej z rentą socjalną,
- 4) nieregularne wypłaty rent socjalnych, bądź ich wypłaty zaliczkowe, bez podania terminu wyrównania zaległości,
- 5) zmiana trybu uzyskiwania zasiłków pielęgnacyjnych dla dzieci niepełnosprawnych do 16 roku życia,
- 6) niedostatecznie zaspokojone potrzeby edukacyjne dzieci z autyzmem (w skali całego kraju do końca 2002 powstało zaledwie kilkanaście klas dostosowanych pod względem liczebności i form pomocy do potrzeb tych dzieci. Natomiast z różnych form kształcenia korzystało tylko ok. 20% dzieci i młodzieży z autyzmem, przy czym tylko nieliczne uczęszczały do przedszkoli i szkół integracyjnych),
- 7) brak poprawy w stosunku do lat ubiegłych w dostępie dzieci i osób dorosłych z autyzmem oraz z zespołem Downa do specjalistycznej opieki zdrowotnej,
- 8) długie okresy oczekiwania na zabiegi rehabilitacyjne,
- 9) trudności w zaopatrzeniu w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny (zbyt niskie limity ilościowe, czasowe i kwotowe),
- 10) nieuwzględnienie w wykazach zaopatrzenia ortopedycznego, przysługującego ze środków powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego, niektórych przedmiotów takich jak np.: łóżka ortopedyczne, wózki inwalidzkie o napędzie elektrycznym,
- 11) bardzo zła jakość usług świadczonych przez prywatne zakłady ortopedyczne,
- 12) zbyt niskie dofinansowanie ze środków PFRON do uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym,
- 13) trudności osób niesłyszących w porozumiewaniu się z otoczeniem – brak tłumaczy języka migowego w szczególności w urzędach i placówkach świadczących usługi i pomoc osobom niepełnosprawnym,
- 14) występujące bariery architektoniczne i funkcjonalne w domach, na ulicach, w budynkach użyteczności publicznej, takich jak: przychodnie zdrowia, pogotowia, szpitale, urzędy,
- 15) umieszczanie urządzeń bankomatowych na wysokości i w miejscach niedostępnych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich,
- 16) ograniczenie ulg komunikacyjnych dla osób niepełnosprawnych,

- 17) zajmowanie miejsc parkingowych przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych przez innych kierowców, przy jednoczesnej zbyt małej ilości tych miejsc,
- 18) ograniczony dostęp do edukacji, rehabilitacji leczniczej oraz do dóbr i usług umożliwiających pełny udział w życiu społecznym osób niepełnosprawnych zamieszkałych na wsi i w małych miasteczkach (brak infrastruktury, problemy z dojazdem, niewystarczające środki finansowe),
- 19) ograniczony dostęp osób niepełnosprawnych do zatrudnienia na otwartym rynku pracy,
- 20) obowiązek stawania przed komisją poborową i związaną z tym komisją lekarską - mężczyzn, którzy od urodzenia są upośledzeni umysłowo,
- 21) brak opieki psychologicznej świadczonej w szpitalu, bezpośrednio po porodzie dla rodziców nowonarodzonego dziecka, u którego stwierdzono upośledzenie umysłowe,
- 22) brak rozwiązań wprowadzających obowiązek uczestniczenia dzieci ze stwierdzoną niepełnosprawnością intelektualną już od 1-go roku życia w uczestniczeniu w zajęciach rewalidacyjnych i rehabilitacyjnych prowadzonych przez ośrodki wczesnej interwencji,
- 23) brak dialogu i współpracy władz samorządowych z organizacjami pozarządowymi,
- 24) brak płynności finansowej w działalności stowarzyszeń prowadzących działalność na rzecz osób niepełnosprawnych, spowodowany opóźnieniami (nawet kilkumiesięcznymi) w zawieraniu przez gminy - współfinansujące realizowane przez te stowarzyszenia zadania - porozumień o przyznanych dotacjach,
- 25) brak uregulowań dotyczących formy zatrudnienia i finansowania etatów w organizacjach pozarządowych.

Ponadto organizacje pozarządowe zgłosiły szereg postulatów, dotyczących m.in.:

- potrzeby opracowania programu kształcenia ustawicznego osób dorosłych upośledzonych umysłowo,
- opracowania i wprowadzenia do szkół podstawowych programu edukacyjnego dotyczącego integracji z osobami niepełnosprawnymi,
- wprowadzenia do ustawy o pomocy społecznej usług asystenta osoby niepełnosprawnej,
- nieodpłatnego udostępnienia obiektów sportowo - rekreacyjnych osobom z niepełnosprawnością intelektualną,
- zwolnienie z opłat czynszowych jednostek prowadzących działalność charytatywną na rzecz osób niepełnosprawnych w lokalach stanowiących własność gminy.